

๔. นกทูตชาตก (๕๑๔)

๙๗. “กินุ่ โสจสินุจจติ
 ปณฺทุสิ^๑ วราวณฺณินิ
 มิลายสิ วิสาลกฺขี
 มาลาว ปริมทุกิตา.

๙๘. โทหโพ เม มหาราช
 สุปินนฺเตนุปัจจกา^๒
 น โส สุลกรูปา
 ยาทิส มม โทหโพ.

๙๙. เยเกจิ มานุสา กามา
 อิธ โลกสุมิ นนฺทเน
 สพฺเพ เต ปจฺรา มยฺหิ
 อหนฺเต ทมฺมิ โทหโพ.

๑๐๐. ลุกฺทา เทว สมายนฺตุ
 เยเกจิ วิชิตฺเต ตว
 เอเตสฺ อหมกฺขิสฺส
 ยาทิส มม โทหโพ.

๕. นกทันทชาตก (๕๑๕)

๙๗. “ดูกรนางผู้มีผิวพรรณอันประเสริฐ
 เหลืองอร่าม มีร่างดุษทอง เพราะ
 อะไรหรือ เธอจึงเศร้าโศก ดูกร
 นางผู้มีเนตรอันสมบูรณ์ เพราะเหตุ
 อะไรหนอ เธอจึงซุบซอมเหมือน
 มาลาญกขยี้.

๙๘. ข้าแต่มหาราชเจ้า การแพศรรม์
 เกิดขึ้นแก่หม่อมฉัน ในคราวฝัน
 การแพศรรม์ของหม่อมฉัน เป็น
 สภาพหาไม่ได้ง่ายเลย.

๙๙. กามทั้งหลาย อันเป็นของมนุษย์
 เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีอยู่ในโลกอัน
 น่าเฟลิดเฟลินนี้ กามทั้งหมด
 เหล่านั้น ของเรามีมาก เราจะ
 ให้ (เหตุ) การแพศรรม์แก่เธอ.

๑๐๐. ข้าแต่สมมติเทพ นายพรานเหล่าใด
 เหล่าหนึ่งในแว่นแคว้นของพระองค์
 มีอยู่ นายพรานเหล่านั้นจงมา
 ประชุมกัน หม่อมฉันจักแจ้งการ

^๑ ฉ. ปณฺทุสิ.

^๒ ฉ. -ปชฺฌกา.

- แพศรรักษ์ของหม่อมฉัน แก่นาย-
พรานเหล่านั้น.
๑๐๑. อีเม เต ลุฑทกา เทวิ
กตหตุถา วิสารถา
วนญญ จ มิคญญ จ
มมตเถ^๑ จตตชีวีตา.
๑๐๑. ดูรพระเทวี เขาเหล่านั้น นี่เป็น
พรานมีฝีมือ กล้าหาญ ชำนาญป่า
รู้จักสัตว์ดี สละชีพในประโยชน์
ของเรา.
๑๐๒. ลุฑทปุตฺตา นิสามถ
ยวานุเตตฺถ สมากตา
ฉพุพิสานํ คชํ เสตํ
อทุทสํ สุปิเน อหํ
ตสฺส ทนฺเตหิ เม อตฺโถ
อลาภเ นตฺถิ ชีวีตํ.
๑๐๒. ดูรบุตรนายพรานทั้งหลาย พวก
ท่านเท่าที่มาร่วมกันในที่นี้ จง
ตั้งใจฟัง เราได้เห็นพญาช้างเผือก
มีงา ๖ สีในความฝัน เราต้องการ
งาของเขา เมื่อเราไม่ได้ ชีวิตของ
เราจะไม่มี.
๑๐๓. น โน ปิตุนํ น ปิตามหานํ
ทิฏฺฐโ จ สุโต กุญฺชโร ฉพุพิสานโน
ยมทุทส^๒ สุปิเน ราชปุตฺติ
อกฺขาหิ โน ยาทีโส หตฺถินาโค.
๑๐๓. ข้าแต่พระราชบุตรี พญาบุญขรมี
งาหกสี เชือกที่พระองค์ทรงเห็น
ในฝัน แต่บิดาหรือปู่ของข้าพระองค์
ทั้งหลายไม่เคยเห็น ไม่เคยได้ยิน
เลย ขอพระองค์โปรดแจ้งแก่พวก
ข้าพระองค์ ถึงพญาช้างเช่นว่าเกิด.
๑๐๔. ทิสสา จตฺสฺโส วิทิสสา จตฺสฺโส
อุทฺธํ อโธ ทส ทิสสา อิมายเ
๑๐๔. ทิศใหญ่ ๔ ทิศน้อย ๔ เบื้องบน ๑
เบื้องล่าง ๑ รวม ๑๐ ทิศ เหล่านี้

^๑ อี. มม เต.

^๒ ฉ. ชมทุทสา.

- กตมํ ทิสํ ติญฺจติ นาคราชา
ยมทุทส^๑ สุปิเน ฉพฺพิสาณํ.
๑๐๕. อีโต อุขุํ อุตฺตรายํ ทิสายํ
อติกุกุมํ โส สตุตฺต กิริ พุรฺหนเต
สุวณฺณปสฺสโส นาม กิริ อุพาโร
สํปฺปติโต^๒ กิปรุสํสาณุจฺฉินฺโณ.
๑๐๖. อารุยฺห เสลํ ภวนํ กิณฺนรานํ
โอโลกย ปพฺพตปาทมูลํ
อด ทกฺขสิ เมฆสมํมานวณฺณํ
นิโครธราชํ อฏฺฐสทฺสสปาทํ.^๓
๑๐๗. ตตฺตจฺจติ กุณฺขโร ฉพฺพิสาณो
สพฺพเสโต ทุปฺปสโห ปเรภิ
รกฺขณฺติ น อฏฺฐสทฺสสํนาคา
อิสาทนฺตา วาตชวปฺปหาริโน.
- พญาข้างมีงา ๖ สี เชือกที่พระองค์
ทรงเห็นในฝัน อยู่ทิศไหนพระเจ้า-
ข้า.
๑๐๕. จากนี้ตรงไปทิศอุดร ข้ามภูเขาใหญ่
๗ ลูกไปถึงภูเขาใหญ่โต ชื่อ
สุวรรณปัสสะ มีพรรณไม้ดอกบาน
สะพรั่ง มีพวกกินนรเที่ยวสัญจร
ไปมา.
๑๐๖. ท่านจงขึ้นไปสู่ภูเขา อันเป็นที่อยู่
พวกกินนร แล้วจงมองลงไปยัง
เชิงเขา ทันใดนั้นจะเห็นต้นนิโครธ
ใหญ่ มีลักษณะเหมือน (ก้อน)เมฆ
มีรากย่าน ๘,๐๐๐ราก.
๑๐๗. พญาบุญชรเมื่อกลับมีงา ๖ สี
ยากที่คนอื่นจะกำจัดได้อยู่ที่นั่น ข้าง
๘,๐๐๐ เชือกมีงาองงามพลัน ที่
จะเล่นเข้าประหารเร็วจุลม รักษา
พระมหาสัตว์นั้นอยู่.

^๑ น. ยมทุทสา.

^๒ น. สุปฺปติโต.

^๓ น. อด สทฺสสปาทํ.

๑๐๘. ตัญญาหุติ เต ตุมฺลสมฺมสฺสหนฺตา^๑
กุปฺปนฺนติ วาตสฺสปิ เอิริตสฺส
มนุสฺสภูตํ ปน ตตฺถ ทิสฺวา
ภสฺมํ กเรยฺยํ นาสฺส ราชฺปิ ตสฺส.

๑๐๘. ช้างเหล่านั้น ยืนหายใจเสียงดัง
น่ากลัว แม้เมื่อลมมาถูกต้องก็
เกรี้ยวกราด แต่มันเห็นมนุษย์ที่นั่น
แล้ว จะพึงขยี้ให้เป็นธุลี แม้ละออง
ก็ไม่ถูกต้องพญาช้างนั้น.

๑๐๙. พหู หิ เม ราชกฺุลมฺหิ สฺนฺติ
ปิณฺธุนา ชาตฺรฺรูปฺสฺส เทวิ
มุตฺตา มณี เวพฺุริยามยา จ
กึ กาทฺสิ ทนฺตปิณฺธุเนน
มาเรตฺถกามา กุณฺชริ อพฺุพิสาณํ
อุทาทุ ฆาเตสฺสสิ ลุทฺทปฺตฺเต.

๑๐๙. ข้าแต่พระราชเทวี เครื่องประดับ
ของพระองค์ที่แล้วด้วยทอง แก้ว
มุกดา แก้วมณี และแก้วไพฑูรย์
ในราชตระกูลของเรา มีอยู่มากมาย
เพราะเหตุไร พระองค์จึงทรง
กระทำเครื่องประดับด้วยงาเล่า
พระองค์ทรงใคร่จะฆ่าพญากุญชร
งาหกลี หรือจักฆ่าบุตรของพราน
กระมัง.

๑๑๐. สฺวา อีสฺสิตฺตา ทฺกฺุขิตฺตา จสฺมิ ลุทฺท
อุทฺถณฺจ สฺสฺสสามิ อนุสฺสรนฺตี
กโรหิ เม ลุทฺทกฺ เอตมฺตฺถํ
ทสฺสสามิ เต คามวฺรานิ ปญฺจ.

๑๑๐. แนะพราน เรานั้นมีความริษยา
มีความระทมทุกข์ และเราเมื่อระลึก
ขึ้นมา(คร่าวไร) ย่อมตรอมใจ แนะ
พราน ท่านจงทำความต้องการนี้
แก่เรา เราจักให้บ้านส่วย ๕ ตำบล
แก่ท่าน.

^๑ น. คุมฺลํ ปสฺสสนฺดา.

ชาวสยามแปลจาก ขุททกนิกาย ป-ท. ๒๐-๕

คุณดวงแข โพรสุธน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๑๑. กตถจจนติ กตถมุปเปติ จานัน
 วีถิสฺส กา นุหฺนาคตสฺส โหติ
 กถณฺหิ โส นุหฺนาคติ นาคราชา
 กถํ วิชานมฺหุ กตฺตี กชสฺส.
๑๑๒. ตตฺถเว สว โปกฺขรณิ อวิทุเร^๑
 รมฺมา สุตติตฺถา จ มโหทกา^๒ จ
 สํปุสฺสิตา ฆมรคณานุจฺฉินฺณา
 เอตฺถ หิ โส นุหฺนาคติ นาคราชา.
๑๑๓. สีสํ นุหฺนาคโต อุปลมฺมาลภาวี^๓
 สพุพเสโต ปุณฺฑริกตจฺจํคิ
 อาโมทมาโน กจฺฉติ สนฺนิเกตํ
 ปุรฺกขตฺวา มหฺสิ สพุพภทฺทํ.
๑๑๔. ตตฺถเว โส อุกฺคเหตฺวาน วากฺยํ
 อาทาย ตฺถุณฺเณจ ธนฺนุจ ลุทฺโท
 วิตุริยติ สตฺต คีรี พุรฺหนฺเต
๑๑๑. พญาช้างอยู่ที่ไหน เข้าไปถึงที่อยู่
 ได้ ณ ที่ไหน ทางของพญาช้าง
 ไปอาบน้ำเป็นอย่างไร ก็พญาช้าง
 นั้น อาบน้ำอย่างไร ข้าพระองค์
 จะพึงรู้จักของช้างได้อย่างไร.
๑๑๒. สระโบกขรณีนั้นอยู่ไม่ไกลในที่นั้น
 นั้นแหละ และเป็นที่น่ารักนรมย์ มี
 ท่างดงาม มีน้ำมาก มีดอกไม้
 บานสะพรั่ง และหมู่ภุมรินอ่อน
 ไปมา ก็พญาช้างนั้นอาบน้ำอยู่
 ที่นั้น.
๑๑๓. พญาช้างนั้น มีสีขาวล้วน มีอวัยวะ
 คือหนังจุดดอกบุณฑริก อาบศิระชะ
 แล้ว ประดับพวงดอกอุบลร่าเริงอยู่
 ให้นางช้างสัพพสุภักทา อัครมเหสี
 นำหน้าเดินไปสู่ที่อยู่ของตน.
๑๑๔. นายพรานนั้นได้จดจำพระเสาวนีย์
 รับสั่งที่ปราสาทนั้น และได้ถือเอา
 กระบอกศรและคันธนูเดินทาง เขา

^๑ น. อทุเร.

^๒ น. มโหทิกา.

^๓ น. นหาคูปลมาลภาวี.

โอปาทมากจฺฉิ อนริยรูป
ปโยชิตฺโต จิตฺตวสานุคาย.

ชั่วร้ายผู้รับใช้ของพระนางสุภักททา
ซึ่งส่งไปตามอำนาจของจิต ดำเนิน
มาถึงหลุมแล้ว.

๑๑๙. ขณฺตีวาน กาสฺสุํ ผลเกหิ ฉาทยิ
อตฺตทานโมธาย ฌนฺนุจ ลุกฺโก
ปสุสาคตํ ปุณฺณสุเลน นาคํ
สมปฺปยิ ทุกฺกฏกมฺมุการี.

๑๑๙. นายพรานผู้กระทำการชั่วช้า ครั้น
ขุดหลุมปกปิดด้วยแผ่นดินกระดานแล้ว
จึงถือธนูหย่อนตัวลงไป ยิงพญาช้าง
ผู้เดินมาข้างหลุมของตน ด้วย
ลูกศรใหญ่.

๑๒๐. วิทุโร จ นาโค โภณฺจมนาคิ โฆริ
สพฺเพว^๑ นาคา นิมนฺนาท^๒ โฆรรูปิ
ติณฺณจ กฏฺจณฺจ^๓ ารณํ กโรนฺตธา
ธาวิสุ เต อฏฺฐ ทิสสา สมฺนุตโต.

๑๒๐. ก็พญาช้างเมื่อถูกยิงแล้ว ได้บันลือ
โภณจนาทหน้าสะพริงกล้ว ช้างทั้ง
หลายทุกเชือก ก็บันลือเสียงพิลึก
หน้าสะพริงกล้ว กระทำหญ้าและ
ไม้ให้แหลกเป็นจุนจิ้งไปรอบทั้ง ๘
ทิศ.

๑๒๑. วริสฺสเมนนฺติ^๔ ปรามสนฺโต
กาสาวมททกฺขิ ฐชํ อีสินํ
ทุกฺขเนน มุฏฺฐสฺสุทฺปาติ สณฺณวา
อรทฺทชฺโซ สพุทฺธิ อวชฺฌรฺโป.

๑๒๑. พญาช้างจับตัวเขาไว้ ด้วยหวังว่า
เราจักฆ่าคนผู้นี้เสีย ได้เห็นผ้า-
กาสาพัสตร์ อันเป็นธงชัยของ
พวกฤๅษี อันทุกข์ถูกต้องแล้ว ยัง
เกิดความรู้สึกที่ว่า ธงชัยพระอรหันต์
อันพวกสัตว์บุรุษไม่ควรฆ่า.

^๑ ฉ. สพฺเพ จ.

^๒ ฉ. นิมนฺท.

^๓ สี. อี. จุณฺณ.

^๔ ฉ. วริสฺสเมตฺตนิ.

๑๒๒. อนิกุกสาโว กาสาวํ
โย วตถํ ปริทหิสฺสติ^๑
อเปโต ทมสจฺเจน
น โส กาสาวมรหติ.

๑๒๓. โย จ วนฺตกสาวสฺส
สีเลสุ สฺสสมาหิโต
อุเปโต ทมสจฺเจน
สเว กาสาวมรหติ.

๑๒๔. สมปฺปิโต ปุณฺสฺสเลน นาโค
อทุฏฺจจิตฺโต ลุฑฺฑกํ อชฺฌภาสิ
กิมตฺถิยฺ^๒ กิสฺส วา สมฺม เหตุ
มมํ วธี กสฺส วายํ ปโยโค.

๑๒๕. กาสิสฺส รมฺโยเม มหสิ ภาทฺนเต
สา ปุชฺชิตา ราชกุเล สฺสภทฺทา
สา^๓ ตํ อทุทสา^๔ สา จ มมํ อสฺสิ
ทฺนเตหิ อตุเถติ มมํ^๕ อโวจ.

๑๒๒. ผู้ใด ยังไม่หมดกิเลสจุน้ำฝาด
ปราศจากทมะและสัจจะแล้ว จัก
นุ่งห่มผ้าย้อมน้ำฝาด ผู้นั้นไม่
สมควรจะนุ่งห่มผ้าย้อมน้ำฝาด.

๑๒๓. ส่วนผู้ใด เป็นผู้คลายกิเลสจุน้ำ
ฝาดแล้ว มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในศีล
ประกอบด้วยทมะและสัจจะ ผู้นั้นแล
สมควรจะนุ่งห่มผ้าย้อมน้ำฝาด.

๑๒๔. ปัญญาช่างฉันทันต์ ถูกยิงแล้วด้วย
ศรใหญ่ไม่มีจิตขัดเคือง ได้กล่าวกับ
นายพรานว่า เพื่อต้องการอะไร
หรือ เพราะเหตุอะไรสหาย ท่าน
จึงฆ่าเราหรือว่าเรื่องนี้เป็นความ
พยายามของใคร.

๑๒๕. ท่านผู้หญิง พระมเหสีของพระเจ้า
กาสิ ทรงพระนามว่าสุภัททา ได้
รับการบูชาแล้ว อยู่ในราชสกุล
พระนางได้เห็นท่านในฝัน และได้

๑ ส. อ. ปริทหิสฺสติ.

๒ ฉ. กิมตฺถย.

๓ ฉ. อธฺ ปาโจ น ทิสฺสติ.

๔ ฉ. อทุทสา.

๕ ฉ. ... จ ม.

คุณพงษ์ธร เควิกย์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตรัสเล่าเรื่องกับข้าพเจ้า พระนาง
รับสั่งกับข้าพเจ้าว่า เราต้องการ
งา.

๑๒๖. พหู หิ เม ทนฺตยฺคา อุพารา
เย เม ปิตุนนฺจ ปิตามหานํ
ชานาติ सा गोธना राक्षत्तुति
วชฺตติกา เวรมกาสี พาลา.

๑๒๖. แท้จริงงาช้างคู่อันงดงาม ที่เป็น
สมบัติของบิดาและปู่ของเรา มีอยู่
เป็นอันมาก พระราชบุตรผู้มักโกรธ
นั้นก็ยอมทราบ แต่พระนางเป็น
หญิงพาล ต้องการฆ่าเราจึงได้
ก่อเวร.

๑๒๗. อุฏฺฐเจหิ ตฺวํ ลุทฺท ขรํ คเหตฺวา
ทนฺเต อิเม ฉินฺท ปฺรา มรามิ
วชฺชชาติ ตํ โกธนํ ราษฺत्ตติ
นาโค หโต หนฺท อิมสฺส ทนฺตา.

๑๒๗. ดูกรนายพราน ท่านจงลุกขึ้นเกิด
จงจับเสียตังงาคู่นี้ ก่อนเราจะตาย
ท่านพึงทูลพระราชบุตรผู้มักโกรธ
นั้นว่า ข้าพเจ้าฆ่าช้างสำเร็จแล้ว
เชิญเถิด นี่งาช้างของช้างนั้น.

๑๒๘. อุฏฺฐาย โส ลุทฺโท ขรํ คเหตฺวา
เจตฺวาน ทนฺตานิ คชฺตตมสฺส
วคฺคฺ สุภฺ อปฺปฏิเม ปจฺพยา
อาทาย ปกฺกามิ ตโต หิ ชิปฺปิ.

๑๒๘. นายพรานนั้น ลุกขึ้นถือเอาเสี้ย
มาตังงาพญาช้างผู้สูงศักดิ์ แล้ว
ถือเอางาอันงามสง่าหาสิ่งอื่นเปรียบ
ไม่ได้บนพื้นปฐพี แล้วหลีกไปจาก
ที่นั้นทันที.

๑๒๙. ภยภูฏิตา^๑ นาควเรน อฏฺฐา
เย เต นาคา อฏฺจ ทิสฺสา วิธาวุ

๑๒๙. ช้างทั้งหลาย ถูกภัยคุกคามพากัน
ฮึดฮัดใจเพราะพญาช้างถูกยิง ต่าง

^๑ สී. อี. ภยทุทิตา.

๑๓๒. ทิสฺวาน ทนฺตานิ กชฺชุตฺตมสฺส
ภตฺตฺ ปิยสฺส^๑ ปุริมาย ชาตียา
ตตฺถเว ตสฺสา หยํ อฆาลิ
เตเนว สา กาลมกาสิ พาลา.

๑๓๓. สมฺโพธิปฺโต จ^๒ มหฺนุภาโว
สิตฺถํ อกาสิ^๓ ปริสาย มชฺเฌ
ปฺจจฺฉิสฺส ภิกฺขุ สุวิมุตฺตจิตฺตา
นาการณฺ ปาตฺกโรนฺติ พุทฺธา.

๑๓๔. ยมพุทฺธสาถ ทหฺรี กุมาริ
กาสาवตฺถํ อนคาริยํ จรฺนฺติ
สา โข ตทา ราชกณฺเฑว อโหสิ
อหํ ตทา นาคราชา อโหสิ.

๑๓๒. เพราะทอดพระเนตรเห็นงาคู ของ
พญาช้างผู้สูงศักดิ์ซึ่งเป็นพระภัสสดา
ที่รักในชาติปางก่อน พระเหตุภัยของ
พระนาง ได้แตกทำลายในที่นั้นเอง
พระนางทรงเป็นหญิงพาล ได้ทรง
ทำกาลกิริยาด้วยเหตุนั้นนั่นแล.

๑๓๓. ก็พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มี
อานุภาพมาก ทรงบรรลुพระสัม-
โพธิญาณแล้ว จึงได้ทรงทำการ
แยมสรवल ในท่ามกลางบริษัท
ภิกษุทั้งหลาย มีจิตหลุดพ้นดีแล้ว
ทูลถามว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ยอมไม่ทรงกระทำการแยมสรवलให้
ปรากฏในเมื่อไม่มีเหตุหรือ (พระ-
พุทธเจ้าข้า) (ตรัสว่า).

๑๓๔. เธอจงดูกุมาริสาวคนใด ผู้ครอง
ผ้ากาสาวพัสตร์ ไม่ครองเรือน
เที่ยวไป กุมาริสาวคนนั้นนั่นแล ได้
เป็นนางกษัตริย์ ในกาลนั้น(ส่วน)
เราได้เป็นพญาช้างในกาลนั้น.

^๑ น. ภคฺคฺปิยสฺส.

^๒ น. ส.

^๓ น. สิธํ อกาสิ.

๑๓๕. อาทาย ทนฺตานิ กชฺชุดมฺสฺส
 วคฺคฺ สุภ อปฺปฏิเม ปจฺพยา
 โย ลุฑฺทโก กาสีปุริ อฺปาคมิ
 โส โข ตทา เทวทฺโต อโหสิ.

๑๓๖. อนาวสุริ จิรรตฺตสฺสิตฺติ
 อฺจุจาวจํ จริตฺมิทํ ปุราณํ
 วิตฺทฺทโร วิตฺโสโก วิสฺสุโล
 สยํ อภิณฺณาย อภาสิ พุทฺโธ.

๑๓๗. อหํ โว เตน กาเลน
 อโหสิ ตตฺถ ภิกฺขโว
 นาคราชา ตทาโหสิ^๑
 เอวํ ธาเรถ ชาตกนฺ"^๑ติ.

ฉันทันตชาดก จตฺตถิ.

๑๓๕. พรานคนใดพาเอากลุ่มของพญาช้าง
 ผู้สูงศักดิ์ เป็นงาช้างงามสง่าหาที่
 เปรียบมิได้บนพื้นปรฐพี เข้ามายัง
 กาสีบุรี พรานคนนั้นแลในกาลนั้น
 ได้เป็นเทวทัตแล้ว.

๑๓๖. พระพุทธเจ้าผู้ทรงปราศจากความ
 กระวนกระวาย ปราศจากความ-
 โศก ปราศจากกิเลสจุกจุกศร
 ได้ตรัสถึงพระจริยาอันเก่าแก่สูง ๆ
 ต่ำ ๆ นี้ ที่พระองค์ทรงท่องเที่ยว
 ตลอดกาลนาน เหมือนยังไม่ทันค่า
 เพราะทรงรู้อย่างด้วยพระองค์เอง.

๑๓๗. ภิกษุทั้งหลาย เราแลได้มีแล้วใน
 สรรณที่ทันต์นั้น โดยเวลานั้น ได้
 เป็นพญาช้างฉันทันต์ ในกาลนั้น
 เธอทั้งหลาย จงทรงจำชาดกไว้
 อย่างนี้" ดังนี้แล.

ฉันทันตชาดก ที่ ๔.

^๑ น. ตทา โหมิ.

๔. ฉกทนต์ชาตกถณณา

(๕๑๔)

ก็ นุ โสถสตีติ อิหิ สตุถา
เซตวเน วิหรนุโต เอกิ ทหรภิกขุณี
อารพุก กเถสิ.

สา กิร สวารตฺธิยํ กุลธิตา
ฆราวาเส อาทีนํวํ ทิสฺวา สาสเน
ปพฺพชิตฺวา เอกทิวสํ ภิกขุณีหิ สทุธิ
ธมฺมสฺสวนาย คนฺตุวา อลงฺกตธมฺมาสเน
นิสฺสึทฺวา ธมฺมํ เทเสนฺตสฺส ทสฺพลสฺส
อฺปฺปริมาณปฺญฺณปฺปภาววาภินิพฺพตฺตํ
อฺตุตฺตมรฺูปสมฺปตฺตติยฺตุตฺตํ อตฺตภาวํ
โอลเอกฺตฺวา “ปริจฺฉินฺณปฺพฺพา นุโข
เม ภวสฺมี วิจฺรนฺตฺติยา อิมสฺส
มหาปฺริสฺสส ปาทปริจฺจาริกา”ติ จินฺเตสิ.
อถสฺสา ตํ ขณฺณเวว ชาติสฺสรณฺวณํ
อฺปฺปชฺชติ “ฉกทนต์วารณกาเล อิหิ
อิมสฺส มหาปฺริสฺสส ปาทปริจฺจาริกา
ภฺตุตฺตปฺพฺพา”ติ. อถสฺสา สรณฺตฺติยา มหฺนตํ
ปีติปาโมชฺชํ อฺปฺปชฺชติ. สา ปีติเวเคน
มหาหฺลิตํ หฺลิตฺวา ปุณฺ จินฺเตสิ

๔. พรรณนาฉกทนต์ชาดก

(๕๑๔)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ใน
พระวิหารเชตวัน ทรงปรารภภิกษุณีสาว
รูปหนึ่ง ตรัสชาดกนี้ว่า เพราะเหตุไร
หนอเธอจึงเศร้าโศก ดังนี้ เป็นต้น.

ได้ยินว่า นางเป็นกุลธิดาในนคร
สาวัตถีเห็นโทษในฆราวาสแล้ว จึง
บรรพชาในพระศาสนา วันหนึ่ง ไปฟัง
ธรรมกับพวกภิกษุณี มองเห็นอรรถภาพ
พระทศพลผู้ประทับนั่งแสดงธรรมอยู่บน
ธรรมาสน์อันประดับแล้ว เป็นอรรถภาพ
ประกอบด้วยรูปสมบัติอันอุดม ที่เกิดขึ้น
โดยเฉพาะด้วยอำนาจบุญ อันหาประมาณ
มิได้ คิดว่า “เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพ
เราได้เคยอบรมเป็นหญิงบำเรอเท้า ของ
มหาบุรุษนี้หรือหนอ”. ลำดับนั้น ญาณ
เป็นเครื่องระลึกชาติได้เกิดขึ้น แก่เธอใน
ขณะนั้นนั่นเองว่า “เราเคยเป็นหญิง
บำเรอเท้าของมหาบุรุษนี้ ในกาลที่ท่าน
เป็นพญาช้างฉัททันต์”. ครั้นเมื่อนาง
ระลึกได้อย่างนี้ ก็เกิดความปีติปราโมทย์

คุณพงศธร เตวทิย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“ปาทปริจาริกา นาม สามิกาน์
 หิตขุมาสยา อปุปกกา อหิตขุมาสยาว
 พหุตรา หิตขุมาสยา นุโข อหิ อิมสฺส
 ปุริสสฺส อโหสิ อหิตขุมาสยา”ติ.

สา อนุสรฺรมาณา “อหิ หิ
 อปุปมตฺตํ โทสํ ททเย จเปตฺวา
 วิสฺรตฺนสฺตีกิ ฌทฺทนต์มหาคชิสฺสรํ
 โสณุตฺตรนฺนาม เนสํทํ เปสฺตฺวา
 วิสปีเตน สลฺเลน วิชฺฌาเปตฺวา ชีวิตฺกฺขยํ
 ปาเปสิณฺ”ติ อทุกฺทส. อถสฺสา โสโก
 อุกฺพาที. ทหยํ อญฺหํ อโหสิ. โสกํ
 สณฺจาเรตฺตํ อสฺกโกนฺตี อสฺสสิตฺวา
 ปสฺสสิตฺวา มหาสทฺเทน ปโรที. ตํ
 ทิสฺวา สตฺถา สิตํ ปาตฺกฺริตฺวา “โก
 นุโข ฆนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย สิตฺสฺส
 ปาตฺกมฺมายา”ติ ภิกฺขุสงฺฆเณ ปุญฺโจ
 “ภิกฺขเว อยํ ทหรภิกฺขุณี ปุพฺเพ
 มยิ กตํ อปรารํ สฺริตฺวา โรทฺตี”ติ
 วตฺวา อติตํ อาหริ.

เป็นอันมาก. นางหัวเราะเสียงดังด้วย
 กำลังปีติแล้ว คิดว่า “ธรรมดาว่า
 หญิงบำเรอทำทั้งหลาย ผู้มีธยานัย
 มุ่งแก้กมลต่อสามี มีน้อย มีธยานัยไม่
 มุ่งแก้กมลนั้นแหละมากกว่า เรามีธยานัย
 มุ่งแก้กมลต่อบุรุษนี้หรือหนอ หรือว่าเป็น
 ผู้มีธยานัยไม่มุ่งแก้กมล”.

นางเมื่อระลึกได้ จึงได้เห็นว่า
 “ก็เรา เก็บโทษมีประมาณน้อยไว้ในใจ
 แล้วส่งนายพรานเนื้อ ชื่อโสณุตระไปยิง
 พระมหาคชฉัพทนต์ผู้ยิ่งใหญ่ ยาว ๑๒๐
 ศอกด้วยลูกศรอาบยาพิษ ให้ถึงความ
 ลิ่นชีวิต”. ลำดับนั้น ความโสกได้เกิดขึ้น
 แก่นาง. ได้มีความร้อนใจ. นางไม่อาจ
 อุดกั้นความโสกได้ ก็ทอดถอนใจร้องไห้
 (คร่ำครวญ) ด้วยเสียงดัง. พระศาสดา
 ทอดพระเนตรเห็นเหตุนั้นแล้ว ทรงกระทำ
 การแยมสรवलให้ปรากฏ ถูกภิกษุสงฆ์
 ทูลถามว่า “อะไรหนอแลพระพุทธเจ้าข้า
 เป็นเหตุเป็นปัจจัย แห่งการทรงทำการ
 แยมสรवलให้ปรากฏ” จึงตรัสว่า “ภิกษุ
 ทั้งหลายนางภิกษุณีสาวผู้นี้ระลึกถึงโทษ

คุณพงศธร เทวทิพย์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ที่กระทำไว้ในเราในชาติก่อนจึงร้องให้”
แล้วทรงนำเรื่องอดีตมาตรัสว่า.

อดีตเต หิมวันเต ฉทุทนต์ทหิ
อุปนิสฺสสาย อฏฺฐสทฺสสทฺตตินาคา วสิสฺสุ
อิทฺธิมนฺโต เวหาสญฺคมา. ตทา
โพธิสฺสโต เขฏฺฐกวารณฺสส ปุตฺโต
หุตฺวา นิพฺพุตฺติ. โส สพฺพเสโต
อโหสิ รตฺตมฺขปาโท. โส อปรภาเค
วฺขุณฺนิปฺปุตฺโต อฏฺฐาสีตฺติหตฺตพฺเพโธ
อโหสิ วิสฺรตฺนสตาयाโม อฏฺฐปณฺณาส-
หตฺตยา รัชฺชทามสทิสาย โสณฺฑาย
สมนฺนาคโต. ทนฺตทา ปนฺสฺส ปริกฺขเปโต
ปณฺณรสทฺตธา อหฺสิ ทัมฺโต ติสฺหตฺตธา
ฉพฺพณฺณวสิสฺสี สมนฺนาคตา. โส
อฏฺฐนฺนํ นาคสทฺสฺสานํ เขฏฺฐโก
อโหสิ. ปญฺจสเต ปจฺเจกพฺพุเท ปุเชสิ.
ตสฺส เทว อคฺคฺมเหสิโย อหฺสิ
จฺจลฺลสฺสทฺททา มหาสฺสทฺททา จาติ.
นาคราชา อฏฺฐนาคสทฺสฺสปริวาโร
กาณฺณจฺนคฺุหายิ วสติ.

ในอดีตกาล ช้าง ๘,๐๐๐ เชือกเป็น
สัตว์มีฤทธิ์เหาะไปในเวหาได้ เข้าไป
อาศัยสระฉัททันต์ ในป่าหิมพานต์อยู่.
ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์เกิดเป็นลูกช้าง
หัวหน้าโขลง. เธอมีตัวขาวล้วน มีปาก
และเท้าแดง. ในกาลต่อมาเธอถึงความ
เจริญวัย มีร่างสูงประมาณ ๘๘ ศอก
ยาวประมาณ ๑๒๐ ศอก ประกอบด้วย
งวง ดุจพวงเงิน ยาวประมาณ ๕๘ ศอก.
ส่วนนางของเธอ วัดโดยรอบได้ ๑๕ ศอก
วัดส่วนยาวได้ ๓๐ ศอก ประกอบด้วย
รัศมีมีวรรณะ ๖ ประการ. เธอเป็นใหญ่
ในบรรดาช้าง ๘,๐๐๐ เชือก บุษบา
พระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ องค์. เธอได้มี
ช้างพัง ๒ เชือกเป็นอัครมเหสี คือนาง
ช้างจูลลสุภัททา และมหาสุภัททา.
พญาช้างมีช้าง ๘,๐๐๐ เชือกเป็นบริวาร
อาศัยอยู่ในถ้ำทอง.

โส ปน ฉทุทนต์ทโห อายามโต จ.
วิตุถารโต จ ทฺวิปณฺณาสโยชน โหติ.
ตสฺส มขฺเฒ ทฺวาทสโยชนปฺปมาเณ

ส่วนสระฉัททันต์นั้น โดยส่วนยาวและ
ส่วนกว้าง มีประมาณ ๕๒ โยชน์. ใน
ที่ประมาณ ๑๒ โยชน์ กลางสระนั้น

คุณพงศธร เถวิทย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จาเน เสวาลัม วา ปนกัม วา กททัม
 วา นตฺติ. มณิกฺขนุชฺชวณฺณํ อุทกเมว
 สนฺติฏฺฐจฺติ. ตทหนฺตฺรํ โยชนวิทฺตตํ
 สุตฺตกฺกลุสฺสหารวณฺํ ตํ อุทกํ ปริกฺขิปปิตฺวา
 จิตฺํ ตทหนฺตฺรํ โยชนวิทฺตตเมว
 สุตฺตนิลุปฺปลวณฺํ ตํ ปริกฺขิปปิตฺวา จิตฺํ
 ตโต โยชนโยชนวิทฺตตทาเนว รตฺตปฺปล-
 เสตฺตปฺปลรตฺตปฺปุมเสตฺตปฺปุมกฺกมฺทวณานิ ปฺริมํ
 ปริกฺขิปปิตฺวา จิตานิ. อิมสํ ปน
 สตฺตตฺตณฺฺ วนานํ อนนฺตฺรํ สพฺเพสํปิ
 เตสํ กฺกลุสฺสหาราทินํ วเสน โอมิสฺสทวณฺํ
 โยชนวิทฺตตเมว ตานิ ปริกฺขิปปิตฺวา
 จิตฺํ.

ตทหนฺตฺรํ นาคานํ กฺกฺขิปปฺมาเถ
 อุทเก โยชนวิทฺตตเมว รตฺตตสาลิวนํ,
 ตทหนฺตฺรํ อุทกปริยฺนเต โยชนวิทฺตตเมว
 นิลปีตโลหิตโธทาทสฺสุรภิกฺกฺกฺสมฺสมาภิณฺฺณ
 ขุทฺทกคฺจจฺวณฺํ อิติ อิมานิ ทส วนานิ
 โยชนวิทฺตตทาเนว, ตโต ขุทฺทกฺกราชมาส-
 มหาราชมาสมุคฺควณฺํ, ตทหนฺตฺรํ
 ติปุสฺเสลาพุกฺลาพุกฺกมฺภณฺฺทวสฺสลิวนํ, ตโต
 ปุคฺคฺรูกฺขปฺปฺมาณฺํ อุจฺจฺวณฺํ, ตโต

ไม่มีสาหร่าย จอกแหน และเปือกตม
 มีแต่น้ำใส มีสีจุกองแก้วมณีขังอยู่
 ถัดจากนั้นมีป่าจงกลนี้อันสะอาดแผ่ไป ๑
 โยชน์ ตั้งล้อมรอบน้ำนั้นอยู่ ถัดจากนั้น
 มีป่าอุบลขาวอันสะอาดแผ่ไป ๑ โยชน์
 เช่นกัน ตั้งล้อมรอบป่าจงกลนี้. จากที่
 นั้นแผ่ออกไปเป็นระยะ ๆ ละ ๑ โยชน์ ๆ
 มีป่าอุบลแดง อุบลขาว ปทุมแดง
 ปทุมขาว และป่าโกมุท ตั้งอยู่ล้อมรอบ
 ป่าแรก ๆ. แต่ว่ามีป่าคละกันด้วยอำนาจ
 ป่าจงกลนี้ เป็นต้นเหล่านั้น แม้ทุกป่าอัน
 ต่อเนื่องกันแห่งป่าทั้ง ๗ เหล่านี้ แผ่ไป
 ระยะละ ๑ โยชน์ ตั้งอยู่ล้อมรอบป่า
 เหล่านั้น.

ถัดจากนั้น ในน้ำประมาณสะเอว
 ข้างทั้งหมดมีป่าข้าวสาสีแดง แผ่ออกไป
 ในระยะ ๑ โยชน์เช่นเดียวกัน ที่ริมน้ำ
 ต่อจากนั้นมีป่ากอไม้ไผ่เล็ก กลิ่นด้วย
 ดอกไม้มีกลิ่นหอม ทั้งสีเขียว สีเหลือง
 สีแดง และสีขาว แผ่ออกไประยะ ๑ โยชน์
 อย่างเดียวกัน ป่าทั้ง ๑๐ เหล่านี้แผ่
 ออกไประยะ ๑ โยชน์ด้วยประการฉะนี้
 จากนั้นก็ป็นป่าถั่วราชมาสน้อย ราช-

คุณสมจินตนา อักษรณะพานิช
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

หตุทิทนต์ปุปมาณผล กทลิวน์, ตโต
 สาลวน์, ตทนนตรี จาฎิปุปมาณผล
 ปนสวน์, ตโต มฐุผล ลินฺจวน์,^๑
 ตโต อมฺพวน์, ตโต กปิฎฺจวน์, ตโต
 โอมิสฺสโก มหาวนสณฺโฑ, ตโต
 เวพฺพวน์, อยมสฺส ตสฺมี กาล
 สมฺปตฺติ. สยฺตตฺตฺจกถายํ ปน อิทานิ
 วุตฺตมานสมฺปตฺติเยว กถิตา.

มาสใหญ่และถั่วเขียว ถัดจากนั้นเป็น
 ป่าไม้เถา คือแดงโม พักทอง น้ำเต้า
 และผักเขียว จากนั้นมาเป็นป่าอ้อย มี
 ลำต้นประมาณต้นหมาก จากนั้นมาเป็น
 ป่ากล้วย มีผลโตประมาณเท่าางช้าง
 จากนั้นมาเป็นป่าไม้สาละ ถัดจากนั้น
 มาเป็นป่าไม้ขนุนหน้ง มีผลโตประมาณ
 เท่าตุ่ม จากนั้นเป็นป่าขนุนสำมะลอ
 ผลมีรสหวาน จากนั้นมาเป็นป่ามะม่วง
 จากนั้นมาเป็นป่ามะขวิด จากนั้นมาเป็น
 ป่าชฎุป่าใหญ่ เป็นไม้ที่คละกัน จากนั้น
 มาเป็นป่าไผ่ นี้เป็นสมบัติของสระนั้น
 ในกาลนั้น. แต่ในอรรถกถาสังยุตต์ ท่าน
 กล่าวสมบัติที่เป็นไปในบัดนี้เท่านั้นไว้.

เวพฺพวน์ ปน ปริกฺขิปิตฺวา สตฺต
 ปพฺพตา จิตฺตา. เตสํ พาหิรนฺตรโต
 ปฏฺจาย ปจฺโม จุลฺลกาพปพฺพโต
 นาม, ทฺตฺติโย มหากาพปพฺพโต นาม,
 ตโต อุกกปสฺสปพฺพโต นาม, ตโต
 จนฺทปสฺสปพฺพโต นาม, ตโต
 สฺสุริยปสฺสปพฺพโต นาม, ตโต
 มณีปสฺสปพฺพโต นาม, สตฺตโม

อนึ่ง เขา๗ ลูกตั้งล้อมรอบป่าไม้ไผ่.
 บรรดาเขาเหล่านั้น นับแต่ระหว่าง
 ภายนอกเข้ามา ลูกที่ ๑ ชื่อจุลกาพบรรพต
 ลูกที่ ๒ ชื่อมหากาพบรรพต จาก
 มหากาพบรรพตนั้น ชื่ออุกกปัสส-
 บรรพต จากบรรพตนั้น ชื่อจันทปัสส-
 บรรพต จากบรรพตนั้น ชื่อสุริยปัสส-
 บรรพต จากบรรพตนั้น ชื่อมณีปัสส-

^๑ ฉ. จินฺจวน์.

คุณสมจินตนา อักษรณะพานิช
 สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สุวรรณปัสสพพโต นาม, โส อุกุเพชโต
 สดตโยชนิโก ฉททนต์ทหิ ปริกขิปิตวา
 ปตตสส มุขวภูฏิ วิย จิตโต. ตสส
 อพทนต์ริมปัสส สสุวรรณวณณ, ตโต
 นิกขนุเตน โอภาเสน ฉททนต์ทโ
 สมุกคตพาลสุริโย วิย โหติ.
 พาทิรพพพเตส ปน เอโก อุกุเพชโต
 ฉโยชนิโก, เอโก ปณจ, เอโก
 จตตาริ, เอโก ตีณิ, เอโก เทว, เอโก
 โยชนิโก,

บรรพต ลูกที่ ๗ ชื่อสุวรรณปัสสบรรพต
 เขาชื่อสุวรรณปัสสบรรพตนั้น โดย
 ส่วนสูงประมาณ ๗ โยชน์ ตั้งล้อมรอบ
 สระฉัททันต์ไว้ ดุจขอบปากบาตร.
 ข้างในของเขาลูกนั้น มีสีดุดังทอง โดย
 แสงสว่างส่องจากข้างนั้น สระฉัททันต์
 ย่อมมีสีดุดุจพระอาทิตย์อ่อนส่องแสงขึ้นมา.
 ส่วนในบรรพตอันตั้งอยู่ภายนอกทั้งหลาย
 ลูกหนึ่ง โดยส่วนสูงประมาณ ๖ โยชน์,
 ลูกหนึ่ง ๕ โยชน์, ลูกหนึ่ง ๔ โยชน์,
 ลูกหนึ่ง ๓ โยชน์, ลูกหนึ่ง ๒ โยชน์
 ลูกหนึ่งสูง ๑ โยชน์,

เอวี่ สดตปพพตปริกขิตตสส ปน
 ตสส ฉททนต์ทหสส ปุพพุตตรกณเณ
 อุกกวาตปพรโณกาเส มหานิโครธ-
 รุกโข อตติ. ตสส ขนุโธ ปริกเขปโต
 ปณจโยชนิโก, อุกุเพชโต สดตโยชนิโก,
 จตุสสุ ทิสาสสุ จตสโส สาขา
 ฉโยชนิกา, อุกุฐิ อุกคตสาขาปิ
 ฉโยชนิกาว. อิติ โส มูลโต ปฏจาย
 อุกุเพเชน เตรสโยชนิโกว, สาขานั
 อุกุปริ สมนุตโต ทวาทสโยชนิโก,
 อฏจหิ ปาโรหสสเสหิ ปฏิมณุทธิโต

อนึ่ง ที่มุด้านทิศอีสานของสระฉัททันต์
 นั้น อันล้อมรอบด้วยบรรพตทั้ง ๗ อย่างนี้
 มีต้นไม้ใหญ่อยู่ในบริเวณที่รับน้ำและลม.
 ลำต้นของมัน วัดโดยรอบได้ ๕ โยชน์
 โดยส่วนสูงได้ ๗ โยชน์ กิ่งทั้ง ๔ ใน ๔
 ทิศกิ่งละ ๒ โยชน์ แมื่กิ่งที่ตรงขึ้นเบื้องบน
 ก็วัดได้ ๒ โยชน์เช่นเดียวกัน. ต้นไทรนั้น
 โดยส่วนสูง จำเดิมแต่ราก มีประมาณ
 ๑๓ โยชน์ทีเดียว โดยรอบเบื้องบนกิ่ง
 ทั้งหมดนับได้ ๑๒ โยชน์ ประดับด้วยย่าน
 ๘,๐๐๐ ราก ประดิษฐานตรงระหง่านอยู่

อรรถกถาชาดก จุททกนภาย ป-ท.๒๐-๑๐

คุณสมจินตนา ลักษณะพานิช
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มฤตุมณีนีปพุทโต วิทย วิลาสมาโน
 ตีฎจติ. ฉททนต์ทหสฺส ปน ปัจฉิม-
 ทิสามาเค สุวณฺณปสฺสพพุเต
 ทวาทสโยชนิกา กาณจนคฺหา. ฉททนต์
 นาม นาคราชา วสฺสารถเต อฏฺจ-
 สหสฺสนาคปริวฺโต กาณจนคฺหายํ วสตี.
 คิมุททาลเ อุกทวตํ สมฺปฏฺิจจมาโน
 มหानीโครธมฺล ปาโรหนฺตเร ตีฎจติ.

อถสฺส เอกทิวสํ “มหาสาละวํ
 ปุํปฺพิตนฺ”ติ. ตรฺุณนาคา อาคนฺตฺวา
 อาโรจยิสฺสุ. โส สปริวาริ “สาละกึพฺ
 กึพฺพิสฺสามึ”ติ ตํ สาละวํ คนฺตฺวา เอกํ
 สุปฺพิตํ สาละรุกฺขํ กุมฺภเน ปหริ.
 จุลลสุภทฺทา อุปริวาทปสฺเส จิตา.
 ตสฺสา สรีเร สุกฺขทณฺฑกมิสฺसानิ
 ปุราณปณฺณานิ เจว ตามุพิกิปลฺลิกานิ
 จ ปตีสฺสุ. มหาสุภทฺทา อโธวาทปสฺเส
 จิตา. ตสฺสา สรีเร ปุํพฺพเรณุกิณฺชกฺข-
 ปตฺตทานิ ปตีสฺสุ. จุลลสุภทฺทา “อตุตฺตโน
 ปิยภริยาย อุปริ ปุํพฺพเรณุกิณฺชกฺข-
 ปตฺตทานิ ปาเตสิ อຍํ นาคราชา มม
 สรีเร สุกฺขทณฺฑกมิสฺसानิ ปุราณ-
 ปณฺณานิ เจว ตามุพิกิปลฺลิกานิ จ

ดูจเขามณีโล้น ฉะนั้น. อหนึ่ง ในส่วน
 แห่งปัจฉิมทิศของสระฉัททันต์มีถ้ำทอง
 ลึกประมาณ ๑๒ โยชน์อยู่ในสุวรรณบัลล-
 บรพต. พญาช้างชื่อฉัททันต์ แวดล้อม
 ไปด้วยฝูงช้าง ๘,๐๐๐ เชือกพากันพัก
 อาศัยอยู่ในถ้ำทองในฤดูฝน. ในฤดูร้อน
 มายืนรับน้ำและลมอยู่ในระหว่างย่านไทร
 ที่โคนต้นไทรใหญ่.

ครั้งในวันหนึ่ง พวกช้างหนุ่มมา
 บอกแก่เธอว่า “ป่าไม้สาละใหญ่มีดอก
 บานแล้ว”. เธอพร้อมกับบริวารกล่าวว่า
 “เราจัก(ไปเที่ยว)เล่นกีฬาในป่าไม้สาละ”
 จึงไปยังป่าสาละนั้น แล้วเอากระพองชน
 ต้นสาละที่มีดอกบานแล้วต้นหนึ่ง. นาง
 ช้างจุลลสุภททา ยืนอยู่ที่ด้านเหนือลม.
 ไปไม้แห่งปนกับกิ่งแห้งและมดแดง มดดำ
 ตกลงที่ร่างกายของนาง. นางช้างมหา-
 สุภททายืนอยู่ที่ด้านใต้ลม. กสิบเรณู และ
 เกสรดอกไม้ตกลงที่ร่างกายของนาง.
 นางช้างจุลลสุภททาคิดว่า “เราทำกสิบเรณู
 และเกสรดอกไม้ให้ตกลงบนภรรยาที่รัก
 ของตน พญาช้างนี้ทำไปไม้แห้งปนกิ่งไม้
 แห้งและมดแดง มดดำ ให้ตกลงที่ตัวเรา

คุณสมจินตนา ลักษณะพานิช

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปาเตสิ โหตุ กตตพพํ ชานิสฺสามิ”ติ
จินฺเตตฺวา มหาสฺตฺเต เวรํ พฺนฺธิ.

ข้อนี้ยกไว้ก่อน เราจักรู้จักที่ควรทำ
(ภายหลัง)” จึงผูกเวรในพระมหาสัตว์.

อปรมฺปิ ทิวสํ นาคราชา
สปริวโร นหฺนตฺถาย จตฺตุนฺตทหํ
โอดริ. อถ เทว ตฺรฺจนาคา
โสณฺทฺทาย อุสิรฺกลาเป คเหตฺวา
เกลสฺสกุฏฺฏี มชฺชนฺตฺตา วิย นหาเปสฺสุ.
ตสฺมี นหาตฺวา อุตฺตติณฺเณ เทว
กเรณฺุโย นหาเปสฺสุ. ตาปิ อุตฺตริตฺวา
มหาสฺตฺตสฺส สนฺติเก อฏฺฐสฺสุ. ตโต
อฏฺฐสฺสทฺสสนาคา สรํ โอดริตฺวา
อุทกภีทํ กิพฺพิตฺวา สรโต นานาปฺปฺพานิ
อาหริตฺวา รชฏฺฏูปิ อลงฺกโรนฺโต วิย
มหาสฺตฺตํ อลงฺกริตฺวา ปจฺจนา เทว
กเรณฺุโย อลงฺกริสฺสุ. อถโก หตฺถิ
สเร วิจฺรนฺโต สตฺตฺตฺทฺทฺหํ มหาปทฺมํ
ลภิตฺวา อาหริตฺวา มหาสฺตฺตสฺส
อทาสิ. โส ตํ โสณฺทฺทาย คเหตฺวา
เรณฺุ กุมฺภเ อิกิริตฺวา เชฏฺฐกฺกาย
มหาสฺสทฺทฺทาย อทาสิ. ตํ ทิสฺวา
อิตรฺวา “อิทฺปิ สตฺตฺตฺทฺทฺหํ มหาปทฺมํ
อตุตฺตโน ปิยภริยาย เอว อทาสิ น

แม้ในวันต่อมา พญาช้างพร้อมกับ
บริวารลงสู่สระฉัททันต์ เพื่อจะอาบน้ำ.
ครั้งนั้น ช้างรุ่นสองเชือกจับกำแหง้าแฝก
ด้วยวงขัดสีพญาช้างให้อาบแล้ว ดุจ
ขัดสียอดเขาไกรลาส. เมื่อพญาช้างนั้น
อาบเสร็จขึ้นแล้ว เขาจึงให้นางช้างทั้ง
สองอาบ. แม่นางช้างเหล่านั้น(อาบเสร็จ)
ขึ้นไปยืนอยู่ใกล้มหาสัตว์. แต่ั้น ช้าง
๘,๐๐๐ เชือกก็ลงสู่สระเล่นน้ำ นำเอา
ดอกไม้ชนิดต่าง ๆ มาจากสระ ประดับ
พระมหาสัตว์ ดุจประดับพระสถูปเงิน
แล้วจึงประดับนางช้างทั้งสองเชือกใน
ภายหลัง. ครั้งนั้น ช้างเชือกหนึ่งเที่ยวไป
ในสระ ได้ดอกปทุมใหญ่ ๗ กลีบ จึงนำ
มาให้พระมหาสัตว์. เธอรับเอาดอกปทุม
นั้นด้วยวง ไรยละอองเกสรที่กระพอง
แล้วจึงมอบให้นางมหาสุภักททาภรรยา-
หลวง. นางช้างจูลสุภักททาเห็นอาการนั้น
คิดว่า “แม้ดอกปทุมใหญ่ ๗ กลีบนี้ เขา
ก็ได้ให้แก่ภรรยาเป็นที่รักของตนเท่านั้น

วรรณคดีชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๒๐-๑๐

คุณสมจินตนา ลักษณะพานิช
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มยุหนุ”ติ ปุณปี ตสฺมี เวรํ พนฺธิ. หาได้ให้แก่เราไม่” จึงผูกเวรในพระ
มหาสัตว์นั้นอีก.

อถกทิวสํ โพรสิตฺเต มธฺรผลานิ
เจว. ภีสฺมุลาณี จ. ปุทฺทชรมธฺรนา.
โยเชตฺวา ปณฺจสฺเต ปจฺเจกพฺพุเท
โกเชนฺเต จุลฺลสุภทฺทา อตฺตโน
ลทฺธผลาผลํ. ปจฺเจกพฺพุธานํ ทตฺวา
“ภันเต. อหํ อิตฺทานิ จวิตฺวา
มทฺทราชกุเล นิพฺพตฺเตตฺวา สุภทฺทา
นวม. ราชกณฺฎา หุตฺวา วยฺปตฺตา
พาราณสีรณฺโณ. อคฺคฺมเหสีภาวํ ปตฺวา
ตสฺส. ปิยฺวา มนาปํ ตํ อตฺตโน รุจฺจิ
กาตุํ. สมตฺตา หุตฺวา ตสฺส อัจฺฉิตฺวา
เอภํ. ลุทฺทกํ เปเสตฺวา. อิมํ หตฺถิ
วิสิปีเตน. สลฺเลน. วิชฺฌาเปตฺวา.
ชีวิตฺกฺขยํ. ปาเปตฺวา. ฉพฺพณฺณรสี
วิสิชฺเชนฺเต. ยมกทฺนฺเต. อาหาราเปตุ
สมตฺตา. โหมี”ติ ปตฺถนํ จเปสิ.

ภายหลังวันหนึ่ง เมื่อพระโพธิสัตว์
ประกอบปรุงผลไม้มีรสหวานและแห้งบัว
ด้วยน้ำผึ้งรวง (นิมนต์) ให้พระปัจเจก-
พุทธเจ้า ๕๐๐ ฉน. นางช้างจุลสุภททา
ถวายผลไม้ไม่น้อยใหญ่อันตนได้แล้ว. แก่
พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย. แล้วตั้ง
ความปรารถนาว่า “พระคุณเจ้าผู้เจริญ
ขอให้ข้าพเจ้าจุติจากที่นี่ในบัดนี้. ไปเกิด
ในสกุลมัททราชเป็นราชกัญญา พระนาม
ว่าสุภททา เจริญวัยแล้ว จงถึงความ เป็น
อัคกรมเหสีของกษัตริย์เมืองพาราณสี ขอ
ให้เป็นที่ยรักเป็นที่โปรดปรานของพระองค์
เป็นผู้สามารถกระทำพระราชสวามีนั้น
ให้ทำตามความขบใจของตน สามารถ
กราบทูลพระองค์ให้ส่งพรานคนหนึ่ง. ไป
ยิงช้างตัวนี้ ด้วยลูกศรอาบยาพิษ ให้
ถึงความสิ้นชีวิต. แล้วนำเอางาคู ซึ่ง
ส่งฉัพพัตถนรังสีมา”.

สา ตโต ปฏฺจาย โคจโร อคฺเหตฺวา
สุสฺสิตฺวา น. จิรสฺเสว กาลํ กตฺวา
มทฺทชฺรเจ. อคฺคฺมเหสียา กุจฺฉิมฺหิ

จำเดิมแต่นั้นมานางช้างนั้นก็มารับอาหาร
ชूपหอมแล้ว ไม่นานนักก็ทำกาลกิริยา
แล้วเกิดในพระอุทรของพระอัคกรมเหสี ใน

คุณสมจินตนา ลักษณะพานิช
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิพพุตติ. ชายมานาย จ สุกุททาติสสา
 นามํ อภิสุ. อถ นํ วยปุตตํ
 พาราณสิรวเณ อภิสุ. สว ตสฺส ปิยา
 มนป้า โสพนนํ อิตถีสหสฺसानํ
 เขฏฐกา ชาตีสฺสรณณญจ ปฏิลภิ.
 สว จินฺตสิ “สมิทฺธา เม. ปตฺตนา
 อิทานิ ตสฺส นาคสฺส ยมกทนต์
 อาหาราเปสฺสามิ”ติ. ตโต สรีรํ เตน
 มกุเขตฺวา กิลิฏฺจวตฺถํ นีวาเสตฺวา
 คิลานาการํ ทสฺเสตฺวา สิริสยนํ
 ปวีสิตฺวา มณฺจเก นิปชฺชิ. ราช
 “กุหิ สุกุททา”ติ วตฺวา “คิลานา”ติ
 สุตฺวา สิริคพฺภํ ปวีสิตฺวา มณฺจเก
 นิสิตฺวาเปตฺวา ตสฺสา ปิฏฺฐิ
 ปริมชฺชนฺโต ปจมี คากมาห

๘๗. “กินฺนุ โสจสิญฺจจฺจํ
 ปณฺฑุสึ วรณฺณินิ
 มิลายสิ วิสาลกฺขิ
 มาลาว ปริมทฺทิตา”ติ.

แวนแคว้นมัทราช. และเมื่อนางประสูติ
 ออกมา พระญาติชานพระนามนางว่า
 “สุกัททา”. ครั้งนั้น พระบิดาและพระ-
 มารดา ได้ถวายพระนางผู้เจริญวัยแล้ว
 แก่พระเจ้าพาราณสี. พระนางเป็นที่รัก
 เป็นที่โปรดปรานของพระองค์ เป็นใหญ่
 กว่าหญิง ๑๖,๐๐๐ นาง และได้ญาณ
 ระลึกชาติได้. พระนางทรงดำริว่า “ความ
 ปรรณานของเราสำเร็จแล้ว บัดนี้ เรา
 จักให้นางาทั้งคู่ของข้างนั้นมา”. ลำดับนั้น
 พระนางจึงทรงทาสรีระด้วยน้ำมัน ทรง
 นุ่งห่มพระภุษาเศร้ามอง ทรงแสดง
 อาการเหมือนทรงประชวร เสด็จเข้าไป
 สู่ที่สิริไสยาสนํบรรทมเหนือพระแท่น.
 พระราชาธิบดีสั่งว่า “นางสุกัททาอยู่
 ที่ไหน” ทรงสดับว่า “พระนางประชวร”
 ดังนี้ เสด็จเข้าไปห้องมีสิริ ประทับนั่ง
 บนพระแท่นทรงลูบคลำพระปฤษฎางค์
 ของพระนาง จึงตรัสพระคาถาที่ ๑ ว่า

๘๗. “ดูกรนางผู้มีผิวพรรณอันประเสริฐ
 เหลืองอร่าม มีร่างดุจทอง เพราะ
 อะไรหรือ เธอจึงเศร้าโศก ดูกร
 นางผู้มีเนตรอันสมบุรณ์ เพราะเหตุ

คุณสมจินตนา ลักษณะพานิช
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ อนุจุงคีติ กาณจนสนุนิกา-
สรีเร. มาลาว ปริมทุทิตาติ หตุเถหิ
ปริมทุทิตปทุมา วिय.

ตํ สุตฺวา सा อितरं काठमाह

๙๘. “โทโห เม महाराज
सुपिनुतेनुपजुका
न सो सुलगुपो
याति सो मम तोहो”ติ.

ตตถ न सोติ याति सो मम.
सुपिनुतेनुपजुकाति सुपिनुते सुपि
पसुसनुติยา मया किञ्चो तोहो सो
सुलगुपो विय न होति तुलगो सो
मय्हं पन तं अलगुतिยา चिवि
नตุत्ति ओज.

ตํ सุตฺवा राजा काठमाह

อะไรหนอ เธอจึงซุบผอมเหมือน
มาลาถูกขยี้”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อนุจุงคี
คือมีร่างกายดุงทอง. คำว่า เหมือนมาลา
ถูกขยี้ ได้แก่ เหมือนดอกปทุมที่ถูกขยี้
ด้วยมือ.

พระนางครั้นทรงสดับพระดำรัสนั้น
แล้ว จึงกล่าวพระคาถาต่อไปว่า

๙๘. “ข้าแต่ महाराजเจ้า การแพ้กรรม
เกิดขึ้นแก่หม่อมฉัน ในคราวฝัน
การแพ้กรรมของหม่อมฉัน เป็น
สภาพหาไม่ได้ง่ายเลย”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า น सो
ความว่า ความแพ้กรรมของหม่อมฉัน
เช่นใด (นั้นหาได้ไม่ง่ายเลย). คำว่า
เกิดขึ้นในคราวฝัน พระนางได้กราบทูล
ว่า ในเวลาฝันเมื่อหม่อมฉันกำลังฝัน
ได้เห็นการแพ้กรรมแล้ว มันดูเหมือน
เป็นสภาพหาไม่ได้ง่าย คือมันหาได้ยาก
แต่เมื่อหม่อมฉันไม่ได้มัน ชีวิตจะไม่มี ดังนี้.

พระราชากรั้นทรงสดับพระเสาวนีย์นั้น
แล้ว จึงตรัสพระคาถาว่า

कुण्डमजिन्तमा अक्षणेपानिच
स्रङ्गं तन्मूर्ध्नि चर्मिर्เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๙๙. “เยเกจิ มานุสา กามา
อิธ โลกสุมิ นนุทเน
สพฺเพ เต ปจฺจรา มยฺหํ
อหนฺเต ทมฺมิ โทหฺพนฺ”ติ.

๙๙. “กามทั้งหลาย อันเป็นของมนุษย์
เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีอยู่ในโลกอันน่า
เฟลิดเฟลินนี้ กามทั้งหมดเหล่านั้น
ของเรามีมาก เราจะให้ (เหตุ)
การแพ้กรรมแก่เธอ”.

ตตฺถ ปจฺจราติ พหุ สุลภา
ภทฺเท สุภทฺเท อิธ โลกสุมิ มานุสา
กามา มนุสฺเสหิ ปตฺติยมานา เย เกจิ
สตุตฺต รตนา นนุทเน มานุเส เย
เกจิ ปญฺจ กามคฺคณา อตฺถิ สพฺเพ
เต วตฺตुकามกิเลสกาเม อหํ เต
ตฺยหํ ทมฺมิ ททามิตฺติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ปจฺจรา
ได้แก่ มีมาก คือหาได้ง่าย อธิบายว่า
ดูกรนางสุภัททาผู้เจริญ กามทั้งหลาย
อันเป็นของมนุษย์ ที่มนุษย์ทั้งหลาย
ปรารถนา คือรัตนะ ๗ ประการเหล่าใด
เหล่าหนึ่งมีอยู่ในโลกนี้ ได้แก่กามคุณ ๕
เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีอยู่ในโลกมนุษย์
อันเป็นที่น่าเฟลิดเฟลิน วัตถุกามและกิเลส-
กามทั้งหมดเหล่านั้น เราจะยกให้แก่เธอ
คือเราจะยกให้เธอ.

จํ สุตฺวา เทวี “มหาราช ทูลลโภ
มม โทหฺโพ น ตํ อิทานิ กถมิ
ยาวติกา ปน โว วิชิตฺเต ลุฑฺธา เต
สพฺเพ สนฺนิปาเตถ เตสํ มชฺฌ
กถสฺสามิ”ติ ทีเปนฺติ อนนฺตฺร
คำถมาห

พระนางราชเทวี ครั้นทรงสดับ
พระราชดำรัสนั้นแล้ว กราบทูลว่า “ข้าแต่
มหาราชเจ้า การแพ้กรรมของหม่อมฉัน
เป็นของได้ยาก หม่อมฉันจะไม่กล่าว
เรื่องนั้นในบัดนี้ แต่ว่าขอให้พระองค์ จง
ให้พราหมณ์ทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ในแคว้นแคว้น
ของพระองค์ประชุมกัน หม่อมฉันจักกล่าว

คุณเพลินจิตร ชาลย์ยวาณิช
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐๐. “ลุกุทา เทว สมายนุตฺ
 เย เกจิ วิชิต เตว
 เอเตสํ อหฺมกฺขิสฺสํ
 ยาทีโส มม โทหโพ”ติ.

ตตฺถ เทว เย เกจิ เตว วิชิต
 ยุตฺตา ลุกุทา อตฺถิ สพุเพ เต ลุกุทา
 สมายนุตฺ ปกฺโกสิสฺส อหํ ยาทีโส มม
 โทหโพ เอเตสํ ลุกุทานํ อกฺขิสฺสํ
 อกฺขิสฺสามีติ.

ราชา “สาธฺ”ติ สิริคพฺภา
 นิกฺขมิตฺวา “ยาวตिका ตโยชนสติก
 กาสิกฺกรฎฺเจ ลุกุทา สพุเพสํ
 สนนฺปิธาตุตฺถาย เภริณฺจาราเปถา”ติ
 อมจฺเจ อาณนาเปสิ. เต ตถา กรีสฺสุ.
 น จิรสฺเสว กาสิกฺกรฎฺจวาสิโน ลุกุทา
 ยถาพลํ ปณฺณาการํ กเหตุวา

ในท่ามกลางพวกเขา” เมื่อจะทูลแสดง
 จึงตรัสพระคาถาเป็นลำดับว่า

๑๐๐. “ข้าแต่สมมติเทพ นายพราน
 เหล่าใดเหล่าหนึ่งในแคว้นของ
 พระองค์มีอยู่ นายพรานเหล่านั้น
 จงมาประชุมกัน หม่อมฉันจักแจ้ง
 การแพ้กรรมของหม่อมฉัน แก่นาย
 พรานเหล่านั้น”.

ในคานานั้นมีเนื้อความว่า ข้าแต่
 สมมติเทพ พรานเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
 ประกอบแล้วในแคว้นของพระองค์มีอยู่
 นายพรานเหล่านั้นทั้งหมดจงประชุมกัน
 คือโปรดเรียกมา หม่อมฉันจักแถลง คือ
 จักแจ้งการแพ้กรรมของหม่อมฉัน แก่
 พรานเหล่านั้น.

พระราชาทรงรับว่า “ดีละ” แล้ว
 เสด็จออกจากห้องมีสิริ รับสั่งอำมาตย์ว่า
 “พรานทั้งหลายมีประมาณเพียงใดใน
 แคว้นแคว้นกาสิประมาณ ๓๐๐ โยชน
 จงตีกลองประกาศไป เพื่อให้พรานมี
 ประมาณเพียงนั้นทั้งหมดประชุมกัน”.
 อำมาตย์เหล่านั้น ได้กระทำเหมือนอย่าง

อาคนตุวา อาคตภาวํ รณโย
อาโรจาเปสฺสุ เต สพฺเพปิ สญฺจิสหสฺส-
มตฺตา อหฺสฺสุ ราชา เตสํ อาคตภาวํ
ณตุวา วาตปาเน จิโต หตฺถํ
ปสาเรตฺวา เตสํ อาคตภาวํ เทวียา
กถนฺโต อาห

นั้น. ไม่นานเท่าไรนัก พวกพรานชาว
กาสิกรรัฐ พวกกันถือเครื่องบรรณาการ
ตามกำลังมา ให้กราบทูลพระราชาวา
พวกเขามาแล้ว. พรานทั้งหมดเหล่านั้น
มีประมาณ ๖๐,๐๐๐. พระราชาทรงทราบ
ว่าพรานเหล่านั้นมา ประทับยืนที่
พระแกล เหยียดพระหัตถ์ออก ตรัสแก่
พระราชเทวีถึงการที่เขา มา จึงตรัสว่า

๑๐๑. “อิเม เต ลุฑฺฐกา เทวี
กตหตฺถา วิสารทา
วนณฺณฺ จ มิคณฺณฺ จ
มมตฺเต จตฺตชีวิตา”ติ.

๑๐๑. “ดูกรพระเทวี เขาเหล่านั้นนั้น เป็น
พรานมีฝีมือกล้าหาญ ชำนาญป่า
รู้จักสัตว์ สละชีพในประโยชน์ของ
เรา”.

ตตฺถ อิเมติ เย ตฺวํ
สนฺนิปาตาเปสิ อิเม เต. กตหตฺถาติ
วิชฺฌนเนทเนสฺสุ กตหตฺถา สุกุสลา
สุสิกฺขิตา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อิเม
ได้แก่ พรานที่เธอสั่งให้ประชุมเหล่านั้นนั้น.
คำว่า มีฝีมือ ความว่า มีฝีมือ
คือฉลาดเฉลียว ได้แก่ศึกษามาดี ใน
การยิงและการฟัน.

วิสารทาติ นิพฺภยา. วณณฺณฺ จ มิคณฺณฺ
จาติ วนาณิ จ มิคเ จ ชานนฺติ.

คำว่า กล้าหาญ ได้แก่ ปราศจาก
ความกลัว. คำว่า วณณฺณฺ จ มิคณฺณฺ
จ ความว่า รู้จักป่า และเนื้อทั้งหลาย.

มมตฺเตติ สพฺเพปิ เจเต มมตฺเต
จตฺตชีวิตา ยมห์ อิจฺฉามิ ตํ กโรนฺตฺติ.

คำว่า ในประโยชน์ของเรา ความว่า
ก็พรานเหล่านี้ แม้ทั้งหมดสละชีวิตให้ใน

คุณเพลินจิตร ชาญชัยวานิช
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ประโยชน์ของเรา คือเราต้องการสิ่งใด
เขาทำสิ่งนั้นให้.

ดี สุตฺวา เทวี เต อามนฺเตตฺวา
อิตรํ คากมาห

พระราชเทวี ครั้นทรงสดับพระ-
ดำรัสนั้นแล้ว จึงทรงเรียกเขามา ตรัส
พระคาถาต่อไปนี้ว่า

๑๐๒. “ลฺุทฺทปฺปฺตฺตา นิสาเมถ
ยวานฺเตตฺถ สมากตา
ฉพุพิสาณํ คชํ เสตํ
อทฺทสํ สฺปิเน อหํ
ตสฺส ทนฺเตหิ เม อตุโถ
อลาเภ นตฺถิ ชีวิตฺนฺ”ติ.

ตตฺถ โภจนฺโต ลฺุทฺทปฺปฺตฺตา เอตฺถ
ตสฺมิ จาเน ยวานฺตา ยตฺตกา ตฺมุห
สมากตา เม มม วจฺนํ นิสาเมถ
สุณาถ.

ฉพุพิสาณนฺติ ฉพุพณฺณวิสานํ.
อหํ คชํ กิทิสํ ฉพุพิสาณํ เสตํ
เอวรูปํ คชํ สฺปิเน อทฺทสํ ปสฺสามิ
ตสฺส นาคราชสฺส ทนฺเตหิ เม
อตุโถ อลาเภ นตฺถิ ชีวิตฺนฺติ.

๑๐๒. “ดูกรบุตรนายพรานทั้งหลาย พวก
ท่านเท่าที่มาประชุมกันในที่นี้ จง
ตั้งใจฟัง เราได้เห็นพญาช้างเผือก
มีงา ๖ สีในความฝัน เราต้องการ
งาของเขา เมื่อเราไม่ได้ ชีวิตของ
เราจะไม่มี”.

เนื้อความในคานานั้นว่า แนะบุตร
แห่งนายพรานทั้งหลายผู้เจริญ พวกท่าน
เท่าที่มี คือประมาณเท่าใด มาประชุมกัน
ณ ที่นี้คือในที่นั้น จงสำเหนียก คือจง
ฟังคำของเรา.

คำว่า งา ๖ สี ได้แก่ งามีรัศมี
๖ ประการ. อธิบายว่า เราได้เห็น คือ
พบพญาคชเศวตเช่นไร ได้แก่ช้างเผือก
มีงา ๖ สี (เราพบ) คชเศวตเห็นปานนี้
ในความฝัน เราต้องการงาของพญาช้าง
นั้น เมื่อไม่ได้ เราจะไม่มีชีวิต (อยู่เลย).

คุณเพณินจิตร ชายช่วยวนิช
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ดี สุตฺวา ลุฑฺทปฺตุตา อาหํสุ

บุตรนายพรานทั้งหลาย ครั้นได้
ฟัง พระเสาวนีย์ ดั่งนั้นแล้ว จึงกราบทูล
ว่า

๑๐๓. “น โน ปิตุนํ น ปิตามหานํ
ทิกฺกุโจ สุโต กุณฺชโร ฉพฺพิสาโน
ยมทฺทส สุปิเน ราชปฺตุตี
อกฺขาทิ โน ยาทีโส หตฺถินาโค”ติ.

๑๐๓. “ข้าแต่พระราชบุตรี พญาकुณฺชรมี
งา ๖ สี เชือกที่พระองค์ทรงเห็น
ในฝัน แต่บิดาหรือปู่ของข้าพระองค์
ทั้งหลายไม่เคยเห็น ไม่เคยได้ยินเลย
ขอพระองค์โปรดแจ้ง แก่พวกข้า-
พระองค์ถึงพญาช้างเช่นว่าเกิด”.

ตตฺถ ปิตุนนฺติ กรณตฺถ
สามิวจฺนํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ปิตุนํ
เป็นฉฐฐีวิภคฺติ ลงในอรรถตติยาวิภคฺติ.

อิทํ วุตฺตํ โหติ เทว อมฺหากํ ปิตฺตุหิ
ปิตามเหหิปี เอวรฺุโป กุณฺชโร น
ทิกฺกุจฺปฺพุโป ปเคว อเมหฺหิ ตสฺมา
อตฺตนา ทิกฺกุจฺลฺกฺขณวเสน อกฺขาทิ โน
ยาทีโส ตยา ทิกฺกุโจ หตฺถินาโคติ.

มีคำอธิบายดังนี้ว่า ขอเดชะพระแม่เจ้า
กุณฺชรชนินฺดีนี้ แม่บิดาแม่ปู่ของข้าพระองค์
ทั้งหลายก็ไม่เคยเห็น ไม่ต้องกล่าวถึง
พวกข้าพระองค์ เพราะฉะนั้นขอพระองค์
ทรงโปรดแจ้ง พญาช้างที่พระองค์ทรง-
เห็นแล้ว แก่พวกข้าพระองค์ ด้วย
อำนาจลักษณะที่พระองค์ทรงเห็นเกิด.

อนนฺตรคาถาปี เตเหว วุตฺตา

พวกเขากล่าวคาถาเป็นลำดับต่อไปว่า

๑๐๔. “ทิสฺสา จตฺสุโส วิทิสฺสา จตฺสุโส
อุทฺธํ อโธ ทส ทิสฺสา อิมฺา โย

๑๐๔. “ทิศใหญ่ ๔ ทิศน้อย ๔ เบื้องบน ๑
เบื้องล่าง ๑ รวม ๑๐ ทิศ เหล่านี้

คุณเพณินจิตร ชาญชัยวานิช
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐-๑๐

กตมํ ทิสํ ติญฺจติ นาคราชา
 ยมททส สุปิเน ฉพฺพิสาณนฺ”ติ.

ตตฺถ ทิสาดิ ทิสาสฺ. กตมนฺติ
 เอตาสฺ ทิสาสฺ กตมาย ทิสายาดิ.

เอวํ วุตฺเต สุกุทา สพฺเพ
 ลุกุเท โอลฺเกตุวา เตสํ อนฺตเร
 ปตฺตตปาทํ ภาตฺตปฺปฏสทิสชงฺขมํ มหา-
 ชานุกํ มหาผาสุกํ พหลมสฺสุ
 ตวมพฺพทาจิกํ นิพฺพิทฺทปิงฺคัลํ ทุสฺสณฺจณํ
 วิภจฺจํ สพฺเพสํ มตฺถเกน ปณฺณายมานํ
 มหาสตุตฺสส ปุพฺพเวรี โสณฺตุตฺร
 นาม เนสาทํ ทิสฺวา “เอส มม
 วจฺนํ กาทุํ สกฺขิสฺสติ”ติ ราชานํ
 อนฺชานาเปตฺวา ตํ อาทาย
 สตุตฺตมฺภิกปาสาทสฺส อุปริตลํ อารุห
 อุตฺตรสีหปฺนฺชริํ วิวริตฺวา อุตฺตร-
 หิมวณฺตานิมุขํ หตฺถํ ปสาเรตฺวา
 จตฺสฺโส คากา อภาสิ

พญาช้างมิงา ๖ สี เชือกที่พระองค์
 ทรงเห็นในฝัน อยู่ทิศไหนพระเจ้า-
 ข้า”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ทิส
 เท่ากับ ทิสาสฺ (ในทิศทั้งหลาย). คำว่า
 กตมํ ความว่า ทิศไหน ในบรรดาทิศ
 เหล่านี้.

เมื่อเขากราบทูล อย่างนั้นแล้ว
 พระนางสุภัททาทรงตรวจดูพรานทั้งหมด
 ทอดพระเนตรพรานชื่อโสณฺตุระ ใน
 ระหว่างพวกพรานเหล่านั้น ผู้มีเวรกับ
 พระมหาสัตว์ ในชาติก่อน ๆ ปรากฏอยู่
 ที่สุดของพวกพรานทั้งหมด เป็นคนแปลก
 มีทรวดทรงทรม เท้าเป็นแผ่น มีแข้ง
 เป็นปมเหมือนห่อภัต เข้าใหญ่ สีข้าง
 ใหญ่ หนวดดกเถราแดง ตาเหลือกและ
 เหลือง ทรงดำริว่า “พรานนี้ จักอาจ
 กระทำตามคำของเราได้” ทรงขอ
 พระราชานุญาตแล้ว ทรงพาเขาขึ้นไป
 พื้นเบื้องบนปราสาท ๗ ชั้น ทรงเปิด
 สีหบัญชรด้านทิศอุดร แล้วทรงเหยียด
 พระหัตถ์ชี้มุ่งไปหิมวันตประเทศด้านทิศ
 อุดร ได้ทรงภาษิต ๔ พระคาถาว่า

คุณเพลินจิตร ชาญชัยวานิช
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐๕. “อิโต อุฑุ อุตตรายัม ทิสายัม
อติกุกम्म โส สตต คิริ พุรหนเต
สุวณณปสุโส นาม คิริ อุพาโร
สंपุสสิโต ก็ปฺริสานุจฺฉินฺเณ.

๑๐๖. อารุห เสถั ภาณั กิณฺหารานั
โอลิกย-ปพฺพตปาหฺมุลลั
อถ ทกฺขสี เมฆสมานวณฺณั
นิโครธราชั อฏฺฐสหสฺสปาทั.

๑๐๗. ตตฺถจฺฉติ กุณฺขโร ฉพฺพิสาโณ
สพฺพเสโต ทฺุปฺสโห ปเรภิ
รทฺขนฺติ นั อฏฺฐสหสฺสนาคา
อิสาทนฺดา วาตชวปฺปหาริโน.

๑๐๘. ติจฺฉนฺติ เต ตุมฺมุณฺนสฺสนฺดา
กฺุปฺปนฺติ-วาตสฺสปิ เหวิตสฺส
มนฺนุสฺสภฺตุ ปน ตตฺถ ทิสฺวา
ภสฺมึ กเรยฺยุนฺนาสฺส รชฺปิ ตสฺสา”ติ.

๑๐๕. “จากนี้ตรงไปทิศอุดร ข้ามภูเขา
ใหญ่ ๗ ลูก ไปถึงภูเขาใหญ่โต ชื่อ
สุวรรณบัลลังก์ มีพรรณไม้ดอกบาน
สะพรั่ง มีพวกกินนรที่เวยสัจฺจ
ไปมา.

๑๐๖. ท่านจงขึ้นไปสู่ภูเขา อันเป็นที่อยู่
พวกกินนร แล้วจงมองลงไปยัง
เชิงเขา ทันใดนั้นจะเห็นต้นนิโครธ-
ใหญ่ มีสัณฐานเหมือน (ก้อน)เมฆ
มีรากย่าน ๘,๐๐๐ ราก.

๑๐๗. พญาकुณฺขรเมื่อกลับมิงา ๖ สี ยาก
ที่คนอื่นจะกำจัดได้อยู่ที่นั่น ช้าง
๘,๐๐๐ เชือกมิงางอนงาม พลันที่
จะเล่นเข้าประหารเร็วจุลฉม รักษา
พระมหาสัตว์นั้นอยู่.

๑๐๘. ช้างเหล่านั้น ยืนหายใจเสียงดัง
น่ากลัว แม้เมื่อลมมาถูกต้องก็
เกรียวกราด แต่มันเห็นมนุษย์ที่นั่น
แล้ว จะถึงขยี้ให้เป็นธุลี แม้ละออง
ก็ไม่ถูกต้องพระมหาสัตว์นั้น”.

คุณเพลินจิตร ขาญชัยวานิช
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ อิตติ โภ ลุททปุตฺต โส
ตุวํ อิมฺมหา ธานา.

อุตุตฺตรายนฺตฺติ อุตุตฺตราย อุทฺทิสฺส อุชฺชํ
คจฺจนฺต คจฺจนฺตํ คณฺตุวาน พุรฺรหฺนฺเต
สตุตฺต คิริ อติกฺกมฺม อติกฺกนฺเตน ตยา
ปจฺจเมว ฉ ปพฺพเต อติกฺกมิตฺวา
สุกฺกนฺตมโย นาม. คิริ กิทิสฺ.

อุฟาโรติ มหนฺโต อิตเรหิ ฉหิ
ปพฺพเตหิ อุจฺจตโร. **โไอโลกยาติ**
โไอโลกยยาสิ.

ตตฺตจฺจนฺตฺติ ตสฺมี นิโครธมฺมฺล ติมฺหสมฺมเย
อุทฺทกฺวาตํ สมฺปฏฺิจฺจนฺโต ติจฺจจฺติ.

ทฺุปฺปสฺโหติ อณฺเฑ ตํ อุปคณฺตุวา
ปสฺยหํ กาคํ สมนฺตฺตา นาม นตฺถิตฺติ
ทฺุปฺปสฺโห ปเรหิ เอวฺวโร กุณฺชโร
ตตฺต ตสฺมี นิโครธมฺมฺล ติมฺหสมฺมเย
อุทฺทกฺวาตํ สมฺปฏฺิจฺจนฺโต อจฺจนฺตฺติ ติจฺจจฺติ.
ลุทฺท อฏฺุจฺสทฺสสนาคา กิทิสฺ.
อิธาทนฺตฺตาติ รัตฺติสาย สมานทนฺตฺตา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **อิโต**
ความว่า แนะนำแห่งนายพรานผู้เจริญ
ท่านนั้นจึงข้ามเขาจากที่นี่ไป.

คำว่า **ทิตฺตฺตฺต** ความว่า ท่านจงไป
คือจงเดินตรงไป เฉพาะทิตฺตฺตฺต ครั้นไป
แล้วจึงข้ามเขาใหญ่ ๗ ลูกไป ครั้นข้าม
เขา ๖ ลูกแรกที่ท่านเลยมา จะถึงคิริ มี
ชื่อว่าสุวรรณมัย (อันแล้วไปด้วยทอง).
คิริเป็นเช่นไร.

คำว่า **อุฟาโร** ความว่า เป็นคิริใหญ่โต
คือสูงกว่าเขา ๖ ลูกนอกนี้. คำว่า
โไอโลกย คือ ฟิงแลดู.

คำว่า **อยู่ในที่นั้น** ความว่า ยืนรับน้ำ
และลมในฤดูร้อนที่โคนต้นนิโครธนั้น.

คำว่า **คนอื่นกำจัดได้ยาก** ความว่า
คนอื่น ชื่อว่าสามารถ เข้าใกล้เธอ
กระทำการข่มขืนไม่มีเลย เพราะฉะนั้น
จึงชื่อว่า ยากที่คนอื่นจะกำจัดข้าง
เห็นปานนี้อยู่ คือยืนรับน้ำและลมใน
เวลาร้อน อยู่ที่นั่นคือที่โคนต้นไทรนั้น.
แนะนำพราน ข้าง ๘,๐๐๐ เชือกเป็นเช่นไร.

คุณเพณิจิตร ชามุชฺชวามิข
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คำว่า **มีงาอน** ความว่า มีงาเหมือน
งอนรต.

วาทชวปฺพหริโนติ วาตชเวน คนฺตุวา
ปจฺจามิตฺเต ปหฺรณสีลา เอวฺรุปา
อฏฺฐสฺสหา นาคา นํ นาคฺราชานํ
รทฺษนฺติ.

คำว่า **แล่นเข้าประหารเร็วดุจลม** ความว่า
ข้าง ๘,๐๐๐ เชือกเห็นปานนี้ มีปกติ
แล่นไปด้วยความเร็วดุจลม คอยประหาร
ปัจจามิตร รักษาพระมหาสัตว์ คือ
พญาช้างนั้นอยู่.

ตุมฺมุนฺติ ภีสนกํ มหาสทฺททานุพฺพนุํ
อสุสสาปสุสสาํ มุญฺจนฺตา ติฏฺฐนฺติ.

คำว่า **ตุมฺมุตฺ** ความว่า (ข้างเหล่านั้น)
เป็นปล่อยลมอัสสาสะ ปัสสาสะ (ลมหายใจ
เข้าลมหายใจออก) ต่อเนื่องกันด้วยเสียง
ดังน่ากลัว.

เอริตฺตฺสาติ วาตปฺหริตฺตฺส. ยํ
สทฺททานุพฺพนุเอริตฺตจลิตกมฺปนํ ตฺสฺสปี
กุปฺปนฺติ เต นาคา ตตฺถ ตฺสฺมี
จาเน อาคตํ มนุสฺสภฺตํ ทิสฺวา เอวํ
ผรุสฺสา.

คำว่า **เอริตฺตฺส** ได้แก่ ฤกลมกระทบ.
อธิบายว่า ข้างเหล่านั้น ย่อมโกรธต่อ
ความเคลื่อนไหวที่ลมมาถูกต้องต่อเนื่องกัน
ด้วยเสียง เห็นมนุษย์มาที่ต้นนิโครธนั้น
คือ ที่นั้นแล้ว เป็นสัตว์ร้ายกาจอย่างนี้.

นาสุสาติ ตฺสฺส นาสฺวาเตเนว
วิหฺฐํสีตฺวา ภสฺมํ กตฺตฺส ตฺสฺส โรชปี
น ภเวยฺยาติ.

คำว่า **นาสุส** ความว่า เมื่อคนนั้นถูก
กำจัดให้เป็นธุลีไปด้วยลมที่ออกทางจมูก
นั้นแล แม้ละอองก็ไม่พึงถูกต้องพระ-
มหาสัตว์นั้น.

ตํ สุตฺวา โสณฺตุตโร มรณภยภีโต

พรานโสณฺตุระสดับพระเสาวนีย์นั้น
แล้ว กลัวต่อมรณภัย จึงกราบทูลว่า

คุณสุนิศา ภูริผอ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐๙. “พหู หิ เม ราชกุลมฺหิ สนฺติ
 ปิลนฺธนา ชาตฺรฺอุปฺสฺส เทวี
 มุกฺตา มณี เวพฺพริยามยา จ
 กิ กาสฺสิ ทนฺตปิลนฺธเนน
 มาเรตฺตฺกามา กุณฺชรํ ฉพฺพิสาลํ
 อุกาหุ มาเตสฺสสิ ลุกฺทปฺตฺเต”ติ.

อาห.

ตตถ ปิลนฺธนาติ อารณฺทานิ.
 เวพฺพริยามยาติ เวพฺพริยามยานิ.

มาญฺเฐสฺสสิติ อุกาหุ ปิลนฺธนปเทเสน
 ลุกฺทปฺตฺเต มาฎาเปตฺตฺกามาสิติ ปฺจฺฉิ.

ตโต เทวี กาทฺมาห

๑๑๐. “สา อิสฺสิตา ทุกฺขิตา จสฺมิ ลุกฺท
 อุกฺทณฺจ สฺสฺสามิ อนุสฺสรนฺตี
 กโรหิ เม ลุกฺทก เอตมตฺถํ
 ทสฺสามิ เต กามวราณี ปญฺจา”ติ.

๑๐๙. “ข้าแต่พระราชเทวี เครื่องประดับ
 ของพระองค์ ที่แล้วด้วยทอง แก้ว
 มุกดา แก้วมณี และแก้วไพฑูรย์
 ในราชตระกูลของเรา มีอยู่มากมาย
 เพราะเหตุไรพระองค์จึงทรงกระทำ
 เครื่องประดับด้วยงาเล่า พระองค์
 ทรงใคร่จะฆ่า พญากุญชรงา ๖ สี
 หรือจักฆ่าบุตรของพรานกระมัง”.

ดังนี้.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เครื่อง
 ประดับ คือเครื่องทรง. คำว่า เวพ-
 พริยามยา ได้แก่สำเร็จแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์.

คำว่า จักฆ่า โสณฺตฺระพรานทูลถามว่า
 หรือพระองค์ทรงใคร่จะให้พญาช้างฆ่า
 ลูกพราน โดยการอ้างถึงเครื่องทรง.

แต่นั้น พระราชเทวีตรัสพระคาถา
 ว่า

๑๑๐. “แน่พราน เรานั้นมีความริษยา
 มีความระทมทุกข์ และเราเมื่อ
 ระลึกขึ้นมา(คร่าวไร) ย่อมตรอมใจ
 แน่พราน ท่านจงทำความต้อ-

คุณสุณิสา ภูริศอ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

การนี้แก่เรา เราจักให้บ้านส่วย ๕ ตำบลแก่ท่าน”.

ตตถ ตาติ สา อหิ.
อนุสรณุตีติ เตน วารณน ปุเร มยิ
กตี เวร อนุสรมานาว.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ตา
ได้แก่ เรานั้น. คำว่า ระลึกถึง ความว่า
เมื่อระลึกถึงเวลาที่ช่างนั้นกระทำในเรา
ในชาติก่อนนั้นแล.

ทสฺสามิ เตติ เอตสฺมี เต อตฺเต
นิปฺพาทิตะ สํวจฺจเร สํวจฺจเร
สทสฺหสฺสุฏฺฏานนเก ปณฺจ คามาวเร เต
ตุยฺหิ ทสฺสามิ ททามิ.

คำว่า เราจักให้แก่ท่าน ความว่า เมื่อ
ท่านทำประโยชน์นี้สำเร็จแล้ว เราจักให้
คือจะยกบ้านส่วย ๕ ตำบล อันมีผล
ประโยชน์แสนหนึ่งทุก ๆ ปี ให้แก่ท่าน
คือสำหรับท่าน.

เอวณฺจ ปน วตฺวา “สมฺม
ลฺลทฺทปฺปุตฺต ‘อหิ เอตํ ฉทฺทนฺตทตฺติ
มาราเปตฺวา ยมกทฺนฺเต อหฺราเปตฺ
สมตฺถา โหมี’ติ ปุพฺเพ ปจฺเจกพฺพุชานํ
ทานํ ทตฺวา ปตฺถนํ จเปสฺสิ มยา
สุปฺนนฺเต ทิฏฺฐํ นาม นตฺติ สา ปน
มยา ปฏฺฐิตปตฺถนา สมฺมุขนิสฺสติ ตวํ
คจฺจนฺโต มา ภายิ”ติ ตํ สมฺมสุสาเสสิ.
โส “สาธฺ อุยฺเย”ติ ตสฺสา วจนํ
สมฺปฏฺฐิจฺฉิตฺวา “เตนฺหิ เม ปากฺกํ
กตฺวา ตสฺส วสนฺนฺจานํ กเถหิ”ติ
ปฺจฺจนฺโต อห

ก็แลพระนาง ครั้นรับสั่งอย่างนั้น
แล้ว ทรงปลอบใจเขาว่า “แนะนำพราน
ผู้สหาย เราถวายทานแก่พระปัจเจก-
พุทธเจ้าทั้งหลายแล้ว ตั้งปรารถนาไว้ว่า
‘ขอเราเป็นผู้สามารถฆ่าพญาช้างฉัททันต์
นี้ นำเอางาเป็นทั้งคู่มา’ ขึ้นชื่อว่า สิ่ง
อะไร อันเราเห็นในฝันไม่มีเลย . แต่
ว่าความปรารถนาที่เราตั้งไว้แล้วนั้น จัก
สำเร็จ ท่านขณะที่ไปก็อย่างกลัวเลย”.
พรานโสณุตระนั้น รับพระเสาวนีย์ของ
พระนางว่า “ดีละ พระแม่เจ้า” จึง
กราบทูลว่า “ถ้าเช่นนั้นขอพระองค์ จง

วรรณคดีชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๒๐-๑๑

คุณสุวิสา ภูริผอ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทรงแจ้งสถานที่อยู่ของพญาช้างฉันทันต์ ให้แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์เกิด” เมื่อจะ ทูลถาม จึงกล่าวว่า

๑๑๑. “กตฺถจฺจติ กตฺถ มุเปติ จานํ
วีถิสฺส กา นหฺนาคตฺสฺส โหติ
กถฺนฺหิ โส นหฺนาคติ นาคราชา
กถํ วิชานมุ คตฺตี คชฺสฺสา”ติ.

๑๑๑. “พญาช้างอยู่ที่ไหน เข้าไปถึงที่อยู่
ได้ ณ ที่ไหน ทางของพญาช้าง
ไปอาบน้ำเป็นอย่างไร ก็พญาช้าง
นั้น อาบน้ำอย่างไร ข้าพระองค์
จะพึงรู้คติของช้างได้อย่างไร”.

ตตฺถ กตฺถจฺจติ กตฺถ วสฺติ.
กตฺถ มุเปตฺติ กตฺถ อฺเปติ. กตฺถ
ติฏฺฐตฺติ อตฺถโก.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า กตฺถจฺจติ
คืออยู่ที่ไหน. คำว่า กตฺถ มุเปติ ได้แก่
เข้าไปได้ ณ ที่ไหน. อธิบายว่า ยืนอยู่
ที่ไหน.

วีถิสฺส กาคิ ตฺสฺส นหฺนาคตฺสฺส กา
วีถิ โหติ กตฺถมฺกฺเคน โส กจฺจติ.

คำว่า ทางของช้างนั้นเป็นอย่างไร
ความว่า เมื่อช้างนั้นไปอาบน้ำ ทางเป็น
อย่างไร. อธิบายว่า ช้างนั้นไปโดย
ทางไหน.

กถํ วิชานมุ คตฺตินฺหิตฺยา อกฺกิตฺเต
มยํ กถํ ตฺสฺส คชฺสฺส คตฺตี วิชานิสฺสสาม
ตฺสฺมา กถฺนฺหิ โนติ อตฺถโก.

คำว่า ข้าพระองค์จะพึงรู้คติได้อย่างไร
ความว่า เมื่อพระองค์ไม่ทรงแกลงแล้ว
ข้าพระองค์จักทราบคติของช้างนั้นได้
อย่างไร เพราะฉะนั้นขอพระองค์จงทรง
แกลงแก่ข้าพระองค์เกิด.

คุณสุนิสา ภูริผล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตโต สว ชาตีสุสรณาณน
ปจฺจกฺขโต ทิฏฐจฺจฺจนันฺ ตสฺส อจฺจิกฺขนฺติ
เทว คากา อภาสิ

แต่นั้น พระนางเมื่อจะทรงบอก
สถานที่ซึ่งพระองค์ทรงเห็นโดยประจักษ์
ด้วยญาณระลึกชาติได้แก่โสณุตพรพาน
นั้น ได้ทรงภาษิต ๒ พระคาถาว่า

๑๑๒. “ตตุเถว สว ไปกฺขรณฺนิ อวิทุเร^๑
รมฺมา สุตฺติตฺถา จ มโหทกา จ
สํปฺปฺพิตา ภมฺรคณฺนาญฺฉินฺณา
เอตฺถ หิ โส นฺหาติ นาคฺราชา.

๑๑๒. “สระโปกขรณีนั้นอยู่ไม่ไกลในที่นั้น
นั่นแหละ และเป็นที่น่ารื่นรมย์ มี
ต่างดงาม มีน้ำมาก มีดอกไม้
บานสะพรั่ง และหมู่ภุมรินว่อน
ไปมา ก็พญาช้างนั้น อาบน้ำอยู่ที่
ที่นั้น.

๑๑๓. สีสิ นฺหาโต อฺปฺปฺลมาลชาโร
สพฺพเสโต ปฺนุฑฺทริกตจฺจฺติ
อาโมทมาโน กจฺจติ สนฺนิเกตฺ
ปฺรกฺขตฺวา มเหสี สพฺพภทฺทฺห”ติ.

๑๑๓. พญาช้างนั้น มีสีขาวล้วน มีอวัยวะ
คือหางดุดอกบุณฑริก อาบศิระ
แล้ว ประดับพวงดอกอุบลว่าเรียงอยู่
ให้นางช้างสัมพสุภักทา อัครมเหสี
นำหน้าเดินไปสู่ที่อยู่ของตน”.

ตตุถ ตตุเถวติ ตตุถ
วสนฺภูจาเนยฺว. ไปกฺขรณฺนิติ ฉทฺทฺทตฺทห
สนฺธาયાห.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ตตุเถว
ได้แก่ในที่อยู่นั้นนั่นเอง. คำว่า ไปกฺขรณฺนิ
พระนางรับสั่งหมายเอาสระฉัททันต์.

สํปฺปฺพิตาติ ทฺวิเชหิ กุมฺุเทหิ ติวิเชหิ
อฺปฺปฺลเสหิ ปญฺจวณฺฺณเนหิ ปทฺุเมหิ
สมนฺตโต ปฺปฺพิตา.

คำว่า มีดอกบานสะพรั่ง ความว่า
มีดอกโกมุท ๒ ชนิด ดอกอุบล ๓ ชนิด
ดอกปทุม ๕ สีบานแล้ว โดยรอบสระ.

^๑ น. อทุเร.

๑๑๒๐-๑๑๒๐-๑๑๒๐-๑๑๒๐-๑๑๒๐-๑๑๒๐-๑๑๒๐-๑๑๒๐-๑๑๒๐-๑๑๒๐-๑๑๒๐-๑๑๒๐

เอตถ หิ โสติ โส นาคราชา
เอตถ จตุทนต์ทเห นหายติ.
อุปฺปลมมาถารีติ อุปฺปลาทีนํ ชลกล-
ชาตानํ ปุปฺผานํ มาลี ธาเรญฺโตะ.

ปุณฺฑริกตจฺจคีติ ปุณฺฑริกสทิสตเจน
โอทาเตน อญฺเคน สมณฺนาคโตะ.
อาโมทมาโนติ อาโมทิตปโมทิตो.

สฺนิเกตนฺติ อตฺตโน วสนญฺจานํ.
ปุรฺกขตฺวาติ สพฺพสฺสุภทํ นาม มเหสี
ปุโรโต กตฺวา อญฺจหิ นาคสทฺสเสหิ
ปริวฺโรโต อตฺตโน วสนญฺจานํ กจฺจตฺตี
อาห.

ตํ สุตฺวา โสณฺตุตโร “สาธฺ
อญฺเย อหํ ตํ วารณํ มาเรตฺวา
ทนต์ อาหริสฺสามิ”ติ สมฺปฏิจฺฉิ.
อถสฺส สา ตฺสฺสิตฺวา สทฺสฺสํ ทตฺวา
“เคหํ ตาว กจฺจ อโตะ สตฺตาหจฺจเยน
ตตฺถ คมิสฺสสฺสี”ติ ตํ อญฺโยเชตฺวา
กมฺมาเร ปกฺโกสาเปตฺวา “ตาท
อมฺหากํ วาสิหฺรสฺสุภทฺทาลนิขาทนมฺมุจฺฉิ-

คำว่า เอตถ หิ โส ความว่า
พญาช้างนั้นยอมอาบน้ำที่สระฉัพพินฺต้นั้น.
คำว่า ปุณฺฑริกตจฺจคฺคอบล ความว่า
ตัดทรงพวงดอกไม้อันเกิดในน้ำ และ
บนบก มีดอกอุบลเป็นต้น.

คำว่า มีอวัยวะ คือหนึ่งจุดดอกบุณฑริก
ได้แก่ ประกอบด้วยอวัยวะสีขาว มีหนึ่ง
คล้ายดอกบุณฑริก. คำว่า ไร่เรียงอยู่
ได้แก่ ไร่เรียงบันเทิงใจ.

คำว่า สนิเกตํ คือที่อยู่ของตน. คำว่า
ปุรฺกขตฺวา พระนางตรัสว่า พญาช้าง
นั้น กระทำนางช้างมเหสีชื่อสัพพสุภททา
ไว้ข้างหน้า แวดล้อมด้วยช้าง ๘,๐๐๐
เชือก เดินไปที่อยู่ของตน.

โสณฺตุตฺรพฺรานสตํบฺพระเสาวนีย์นั้น
ทูลรับว่า “ดีละพระแม่เจ้า ข้าพระองค์
จักฆ่าช้างนั้นนำมาถวาย”. ลำดับนั้น
พระนางทรงยินดีกับเขา จึงประทาน
ทรัพย์ ๑,๐๐๐ ส่งเขาไปด้วยพระดำรัสว่า
“ท่านจงไปเร็วก่อน จากวันนี้โดยล่องไป
๗ วัน ท่านจึงจักไปในที่นั้น” แล้วโปรด
ให้หาช่างเหล็กมา ทรงบัญชาว่า “แน่

คุณสุณีตา ภูริผล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เวฬุคุมพจเจทนสตถุติณลายนอลิโลห-
 ทนุทกกกจชาณุกอยสีฆาฏเกหิ อตุโถ
 สพุพ สีส้ม กตฺวา อาหารา”ติ
 อาณาเปตฺวา จมฺมกาเร ปกุโกสาเปตฺวา
 “ดาต อมฺหากํ กุมฺภการคาหิกํ
 จมฺมภสฺตํ กาทํ วฏฺฏติ จมฺมโยตฺต-
 วรตฺตหตฺติปาทอุปาหนจมฺมฉตฺเตหิปี โน
 อตุโถ “สพุพ สีส้ม กตฺวา อาหารา”ติ
 อาณาเปสิ. ตโต อุโปปี สพุพานิ
 สีส้ม กตฺวา อหริตฺวา อทฺสุ. สา
 ตสฺส ปาเถยฺยํ สํวิหิตฺวา อรณีสหิตํ
 อาที กตฺวา สพุพํ อุปรกณญจ
 พุทฺธสตฺตฺวาทีกํ ปาเถยฺยญจ จมฺมภสฺตายํ
 ปกุขิปี. ตํ สพุพํปี กุมฺภการมตฺตํ
 อโหสิ. โสณฺตุตโรปี อตฺตโน ปริวจฺฉํ
 กตฺวา สตฺตเม ทิวเส อาคณฺตฺวา เทวี
 วนฺทิตฺวา อฏฺฐาสิ.

อด นํ สา “นิฏฺฐิตนฺเต สพุพฺพปรกณํ
 อิมํ ตาว ปสิพฺพกํ คณฺหา”ติ อาห.
 โส ปน มหาธาโม ปญฺจนนํ. หตฺถินํ
 พลํ ธารเต. ตสฺมา ตมฺพุลปสิพฺพกํ
 วิย อุกฺขิปีตฺวา อุปรกฺจนฺตเร จเปตฺวา

พ่อ เราต้องการพรว้า ขวาน จอบ ส่วน
 ค้อน ศัสตราธางก่อไฟ เกี่ยวเกี่ยวหญ้า
 เหล็กสกัด เลื่อย ลิ่มสลัก ขอเหล็ก ท่าน
 จงกระทำครบทั้งหมดย่นำมาเร็ว” โปรด
 ให้เรียกช่างฟอกหนังมา ทรงบัญชาว่า
 “แน่ะพ่อ ควรกระทำถุงหนังบรรจุของ
 หนักได้หนึ่งกุ่มมะแก่เรา เราต้องการ
 เชือกหนัง ชะเนาะหนัง รองมือรองเท้า
 หนังและร่มหนัง จงกระทำครบทุกอย่าง
 นำมาเร็ว”. ลำดับนั้น ช่างทั้ง ๒ ได้
 กระทำครบทุกอย่างนำมาถวายโดยเร็ว.
 พระนางทรงจัดเตรียมเสบียงทางให้แก่เขา
 ทรงบรรจุเครื่องใช้ทุกชนิดเป็นต้นว่า ไม้
 สี่ไฟและเสบียง มีข้าวสตูก่อนเป็นต้น
 ลงในถุงหนัง. แม้ของทั้งหมดนั้นประมาณ
 หนักได้หนึ่งกุ่มมะ. แม้โสณฺตฺรพฺรานได้
 กระทำการตระเตรียมส่วนตัวแล้ว ในวันที่
 ๗ มาถวายบังคมพระราชเทวีแล้วยืนรออยู่.

ครั้งนั้นพระนางรับสั่งกับเขาว่า “เครื่อง
 ใช้ทุกอย่างของท่านเรียบร้อยแล้ว ท่าน
 จงรับถุงหนังนี้ไปก่อน”. ส่วนโสณฺตฺร-
 พฺรานเป็นคนมีเรี่ยวแรงมาก ย่อมทรง
 กำลังได้เท่าช้าง ๕ เชือก. เพราะฉะนั้น

คุณสุณิสา ภูริผล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ริดตตหตุโถ วย อฏฐาสี. สุกททา
 ลุททกสฺส ทารกานํ ปริพฺพํ ทตฺวา
 รณฺโณ อาจิกฺขิตฺวา โสณฺตุตฺรํ
 อญฺโฆเชสิ. โสปี ราชานญฺจ เทวัญฺจ
 วนฺทิตฺวา ราชนิเวสนา โอริยุหฺ รเถ
 จตฺวา มหนฺตเนน ปริวารเนน นครา
 นิทฺทมิตฺวา ความนิคมปรมฺปราย ปจฺจนฺตํ
 ปตฺวา ชานปเท นีวตฺเตตฺวา
 ปจฺจนฺตฺวาสิหิ สทฺธิ อรณฺณํ ปวิสิตฺวา
 มนฺุสฺสปถํ อติกฺกมฺม ปจฺจนฺตฺวาสิโนปี
 นีวตฺเตตฺวา เอกโกว กจฺจนฺโต
 ตีสโยชนํ ปตฺวา ปจฺมํ ทพฺพคหฺนํ
 กาสคหฺนํ ตินคหฺนํ ตฺลสิคหฺนํ สรคหฺนํ
 ติริวจฺจคหฺนํ ฉ คหฺนานิ กณฺฏก-
 กุมฺพคหฺนานิ เวตฺตคหฺนํ โอมิสฺสคคหฺนํ
 นลวนคหฺนํ สรวนคหฺนสทิสํ อฺรเคนปี
 ทฺพพิณีวิชฺฌํ ฆนวนคหฺนํ รุกฺขคหฺนํ
 เวพฺฐคหฺนํ กลลคหฺนํ อุกทคหฺนํ
 ปพฺพตคหฺนนฺนฺติ อฏฺฐารส คหฺนานิ
 ปฏฺฐิปาฏิยา ปตฺวา อฺปนฺตฺวา
 ทพฺพคหฺนาทีนํ อสิเตน ลายิตฺวา
 ตฺลสิคหฺนาทีนํ เวพฺวนคฺมฺพจฺเจทนสฺตฺเถน
 ฉินฺทิตฺวา รุกฺขเข ผรสุนา โภฏฺฏเวตฺวา
 อติมหนฺเต นิชาทเนน วิชฺฌิตฺวา มคฺคํ

เขาจึงยกถุงหนังไปวางหนีบไว้ ระหว่าง
 รักแร้ เหมือนถุงใส่หมากพลู แล้วยื่น
 คล้ายคนมือเปล่า. พระนางสุภัททา
 ประทานรางวัลให้เด็ก ๆ ของนายพราน
 แล้ว จึงกราบทูลพระราชา ทรงส่ง
 โสณฺตุตฺรพรานไป. แม้นายพรานนั้นก็
 ถวายบังคมพระราชาและพระราชเทวี
 แล้วลงจากพระราชนิเวศน์ ขึ้นรถ
 ออกจากพระนคร พร้อมด้วยบริวารใหญ่
 ผ่านบ้านและนิคมโดยลำดับ จนถึง
 ชายแดน แล้วสั่งให้ชาวชนบทกลับ เข้า
 ไปสู่ป่า พร้อมด้วยชาวชายแดนทั้งหลาย
 ครั้นล่องเลยมทางมนุษย์แล้ว แม้นคน
 ชาวชายแดนก็สั่งให้กลับ จึงเดินทางไป
 เฉพาะคนเดียว ถึงทางประมาณ ๓๐
 โยชน์แล้ว จึงถึงป่าดง ๑๘ แห่งโดยลำดับ
 คือชั้นแรก ๖ ป่า คือป่าหญ้าแพรง ป่าเลา
 ป่าหญ้าสามัญญ์ ป่ากะเพรา ป่าแฉม
 ป่าไม่มีเปลือก ป่าพุ่มไม้หนาม ป่าหวาย
 ป่าเบญจพรรณ ดงอ้อ และป่าอ้อ ดงทึบ
 และป่าทึบ เช่นกับป่า และดงแฉม แม้
 งูก็รอดไปได้ยาก เช่นกับป่า (สามัญญ์)
 ป่าไผ่ ป่าล้วนแต่โคลน ป่าล้วนแต่หน้า
 ป่าล้วนแต่เขา ครั้นเข้าไปแล้ว จึงเกี่ยว

คุณสุณิสา ภูริผล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กโรนุโต เวพฺพคฺคฺมพฺพาน นิสฺเสณี กตฺวา
 เวพฺพคฺคฺมพฺ อารุหฺ เวพฺ ฌินฺหิตฺวา
 อปรสฺส เวพฺพคฺคฺมพฺสฺส อฺปฺริ ปาเตตฺวา
 เวพฺพคฺคฺมพฺมตฺตเกน ฌนฺตฺวา กลลฺลหเน
 สุกฺขรฺกฺขปทฺรํ อตฺตริตฺวา เตน ฌนฺตฺวา
 อปรํ อตฺตริตฺวา อิตฺรํ อุกฺกฺขิปปิตฺวา
 ปฺนุ ปฺรโต อตฺตรนฺุโต ตํ อตฺตีกฺกมิตฺวา
 อุกฺกกหนฺ ปรตฺวา โทณฺี กตฺวา ตาย
 อุกฺกกหนฺ ตรีตฺวา ปพฺพตปาเท จตฺวา
 อยสฺสีชาตกํ โยตฺเตน พนฺธิตฺวา อุกฺกํ
 ขิปปิตฺวา ปพฺพเต ลคฺคาเปตฺวา โยตฺเตน
 โอโรหฺ ตตฺถ จิโตว จมฺมโยตฺตํ
 โอลมฺเพตฺวา ตํ อาทาย โอตฺริตฺวา
 เหมจิมฺขานฺุเก พนฺธิตฺวา โยตฺเตน
 อารุหฺ วชิรคฺเคน โลหทณฺุฑเณ ปพฺพตํ
 วิชฺฌิตฺวา ขานฺุกํ โภจฺญเญตฺวา ตตฺถ
 จตฺวา สีสฺมาฏกํ อากฺกฺกมิตฺวา ปฺนุ
 อฺปฺริ ลคฺคาเปตฺวา ตตฺถ จิโต
 จมฺมโยตฺตํ โอลมฺเพตฺวา ตํ อาทาย
 โอตฺริตฺวา เหมจิมฺขานฺุเก พนฺธิตฺวา
 โยตฺเตนารุหฺ วามหตฺเตน โยตฺตํ
 กเหตุวา ทกฺกฺขินฺหตฺเตน มุคฺคฺรํ อาทาย
 โยตฺตํ ปฺหริตฺวา ขานฺุกํ นิหริตฺวา ปฺนุ
 อภิรฺหฺติ. เอเตนฺุปายเณ ปพฺพตมตฺตกํ

ปาหฺญฺาแพรกฺที่เป็นตั้นด้วยเค็ยว ถาง
 ปากะเพร่าเป็นตั้นด้วยศัสตราถางกอไผ่
 พั้นตั้นไม้(สามัญ) ด้วยขวาน เจาะตั้นไม้
 ที่ใหญ่เก็นไปด้วยส่วาน ทำทางเดิน
 พาดพะองที่ป่าพุ่มไม้ไผ่ขึ้นสู่พุ่มไม้ไผ่
 แล้วตัดไม้ไผ่ให้ล้มทับเหนือพุ่มไผ่ต่อไป
 เดินไปบนพุ่มไม้ไผ่ ปูลาดกระดานไม้แห้ง
 นั้นลงที่ป่าโคลน เดินไปตามกระดาน
 ไม้แห้งนั้น แล้วปูลาดแผ่นอื่นต่อ ยกแผ่น
 กอนขึ้นปูลาดต่อไปใหม่ เลยป่าโคลน
 นั้นแล้ว ก็ถึงป่าน้ำ จึงกระทำเรือโคลน
 ข้ามป่าน้ำไปด้วยเรื่อนั้น แล้วหยุดเรือที่
 เชิงเขา ผูกขอเหล็กเข้ากับเชือก เหยียง
 ไปข้างบน ให้เกาะเข้าที่ เขาไต่ไปตาม
 เชือก ยืนอยู่ที่นั่นเอง หย่อนเชือกหนึ่งลง
 แล้วถือเชือกนั้นลงไปผูกหลักเบื้องล่าง
 ลงไปตามเชือก เจาะภูเขาด้วยเหล็กสกัด
 ปลายคมจจุเพชร ตอกหลักลงยืนอยู่
 ที่นั่น ญุดขอเหล็กมาขว้างไปเกาะข้างบน
 อีก ยืนอยู่ที่นั่นแล้ว หย่อนเชือกหนึ่งลง
 ถือเอามันลงไปผูกเข้า ที่หลักเบื้องล่าง
 ไต่ไปตามเชือก แล้วเอามือซ้ายจับเชือก
 มือขวาถือค้อน เคาะเชือกให้หลุด ถอน
 หลักนำไปขึ้นต่อไป. เขาขึ้นสู่ยอดเขา

คุณนารี สว่างสุข

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อารุห ปุโรโต โอตระนุโต อิตเร
 ปุริมเนยแนว ปจมปพพตมตถเก ชาณุกั
 โกฎฏเวตวา จมมปสิพพะเก โยตุตติ
 พนุทธิตวา ชาณุกเก เวเจตวา สยั
 อนุโตปสิพพะเก นิสีทธิตวา มกุกฎกานัน
 มกุกฎสุตติวิสชชนากาเรน โยตุตติ
 วินิเวเจนุโต โอตริ. จมมจตุเตน วาตติ
 คาหาเปตวา สกุกุณ วยิ โอตระตติ
 วาหุติเยว.

เอวํ ตสฺสา สุกุททาย วาจนํ
 อาทาย นคฺรา นิภุมิตฺวา สุตฺตรส
 คหฺนานิ อติภุมิตฺวา ปพฺพตคหฺนํ
 ปตฺวา ตตฺตราปิ จ ปพฺพเต อติภุมิตฺวา
 สุวณฺณปสฺสพพตมตถกั อารุหฺภาวํ
 อาวิกโรนุโต สตุถา อาห

๑๑๔. “ตตฺถเว สอ อุกฺกเหตุวาน วากุญํ
 อาทาย ตูณิณฺจ ฐนฺณจ ลุกุโท
 วิตุริยติ สตุต คีรี พุรฺหนฺเต
 สุวณฺณปสฺสนฺนาม คีรี อุพาริ.

๑๑๕. อารุหฺ สลํ ภาวนํ กิณฺหรานํ
 โอโลกยิ ปพฺพตปาทมูลํ

ด้วยอุบายนี้ แล้วลงต่อไปข้างหน้า ขึ้นอีก
 ด้านหนึ่ง ตอกหลักเข้าที่ยอดเขาลูกแรก
 โดยนัยก่อน แล้วผูกเชือกติดกับถุงหนึ่ง
 พันเข้ากับหลัก ส่วนตนนั่งลงภายในถุง
 แล้วคลายเชือกหย่อนลงไป โดยอาการ
 อย่างแมงมุมชักใย. อาจารย์บางพวก
 กล่าวว่า เขากางร่มหนึ่งให้อุ้มลม ร่อนลง
 เหมือนนก ดังนั้นก็มี.

พระศาสดา เมื่อทรงทำให้แจ้ง
 อาการที่นายพรานรับพระเสาวนีย์ ของ
 พระนางสุภัทธานั้นแล้ว ออกจาก
 พระนครข้าม ๑๗ ป่า แล้วถึงป่าภูเข
 ข้ามภูเข ๖ ลูกในที่นั้น ขึ้นสู่ยอดภูเข
 สุวรรณบัสนะ จึงตรัสว่า

๑๑๔. “นายพรานนั้นได้จดจำพระเสาวนีย์
 รับสั่งที่ประสาธน์ และได้อือเอา
 กระบอกศรและคันธนูเดินทาง เขา
 พิจารณาตุศีรีใหญ่ ๗ ลูกแล้ว ได้
 เห็นคีรีใหญ่โต ชื่อสุวรรณบัสนะ.

๑๑๕. ขึ้นสู่ภูเข อันเป็นที่อยู่ของพวก
 กิณนรแล้ว มองลงไปยังเชิงภูเขได้

คุณนารี สว่างสุข
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตฤททสา เมฆสมานวณณั
นิโครธราชั อฏฐสหัสสปาที.

เห็นพระยานิโครธมีสัณฐานเหมือน
(ก้อน)เมฆ มีรากย่าน ๘,๐๐๐ ราก
ในที่เชิงภูเขาานั้น.

๑๑๖. ตตฤททสา กุณฐริ์ ฉพพิสาณั
สพพเสตัม ทุปปสหัม ปเรภิ
รภษนุติ นั อฏฐสหัสสนาคา
อีสาทนุตา วาตชวุปปหาริโน.

๑๑๖. ได้เห็นพญากุณฐร มิงา ๖ สี
ขาวล้วน ยากที่คนเหล่าอื่นจะ
กำจัดได้ อยู่ที่นั้นมีข้าง ๘,๐๐๐
เชือก ล้วนแต่องอน พลันที่จะ
แล่นเข้าประหารเร็วจุลลม คอย
รักษาเธออยู่.

๑๑๗. ตตฤททสา โปกษรณี อวิทุเร
รมมัม สุตติตถณจ มโหทกณจ
สัปปุฬิตัม ภมรคณานุจันณั
ยตถ หิ โส นุหายติ นาครัราชา.

๑๑๗. ได้เห็นสระโบกษรณี เป็นที่น้ำ
รื่นรมย์ มีทางดงามดี มีน้ำมาก
มีดอกไม้บานสะพรั่ง หม่อม
บินอ่อนไปมา อยู่ไม่ไกล เป็นที่
อาบน้ำของพญาช้างนั้น.

๑๑๘. ทิสวาน นาคสัส คตี จิตถณจ
วีถิสัส ยา นหานคตสัส โหติ
โอปาตมาคจณิ อนริยรูป
ปโยชิตอ จิตตวसानุคยา”ติ.

๑๑๘. ครั้นเห็นการยืน การเดิน และทาง
ของช้างตัวไปอาบน้ำแล้ว เป็นคน
ชั่วร้ายผู้รับใช้ของพระนางสุภัททา
ซึ่งส่งไปตามอำนาจของจิต ดำเนิน
มาถึงหลุมแล้ว”.

ตตฤ โสติ ภิกษเว โส ลุทุโท
ตตฤเว สตตฤภูมิปาสาทลเส จิตาย
ตสสา วณัน อุกคเหตวา สรตุนิณจ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า โส
ความว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นายพราน
นั้น ศึกษาพระดำรัสของพระนาง ผู้

คุณนารี สว่างสุข

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มหาธนูญจ อาทาย ปพพตคหนํ ปตฺวา
กตโร นุโข สุวณฺณปสฺสพพโต
นามาติ สตุต มหาปพฺพเต.

ประทับอยู่ที่ห้องพระโรงปราสาท ๗ ชั้น
ถือเอาแสงศรและคันธนูใหญ่ ดำเนินไป
ถึงตงภูเขาศิขรินาณูภูเขาใหญ่ ๗ ลูกว่า
ภูเขาลูกไหนหนอ ชื่อว่า สุวรรณปัสส-
บรรพต.

วิตุริยาติ. ตสฺมี กาลเ วิตุเลติ ตีเรติ.
โส เอวํ ตีเรนโต สุวณฺณปสฺสนุนาม
คิริ อุพารํ ทิสฺวา อยํ โส ภวิสฺสตีติ
จินฺเตสิ.

คำว่า วิตุริย ได้แก่อบสวน คือพิจารณา
ในกาลนั้น. เขาเมื่อพิจารณาอยู่อย่าง
นั้น ก็เห็นคิริลูกใหญ่โต ชื่อสุวรรณปัสสะ
จึงคิดว่า บรรพตนี้ คงจักเป็นเขาลูกนั้น.

โอลโยยติ ตํ กิณฺนรานํ ภวนฺนุตํ
ปพฺพตํ อารุหฺ สุกฺกทาย ทินฺน-
สณฺณวเสน เหมฺจฺจ โอลโยเกสิ.

คำว่า แลดู ความว่า เขารับภูเขา
อันเป็นที่อยู่ของกิณนรทั้งหลายนั้น แล้ว
มองลงไปข้างล่าง ด้วยเครื่องหมายที่
พระนางสุภัททาประทานแล้ว.

ตตฺถาติ ตสฺมี ปพฺพตปาทมฺมฺลเ อวิฑูเรยฺว
ตํ นิโครธํ อทุกฺส.

คำว่า ตตฺถ ความว่า ได้เห็นต้นนิโครธ
นั้น ในที่ไม่ไกล เข็งเขานั้น.

ตตฺถาติ ตสฺมี นิโครธมฺมฺลเ จิตํ.
ตตฺถาติ ตตฺถเว อนโตปพฺพเต. ตสฺส
นิโครธสฺส อวิฑูเร ปตฺวา ยตฺถ โส
นนายติ ตํ โปกฺขรณิ อทุกฺส.

คำว่า ตตฺถ ความว่า ช้างงา๖สี ยืนอยู่
ที่ใกล้ต้นนิโครธนั้น. คำว่า ตตฺถ ความว่า
ในภายในภูเขานั้นนั่นแหละ. อธิบายว่า
ครั้งถึงที่ไม่ไกลต้นนิโครธนั้น ได้เห็น
สระโบกขรณี ซึ่งเป็นที่พญาช้างนั้น
อาบน้ำ.

คุณนารี สว่างสุข

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทิสวานาติ สุวณฺณปสฺสพพฺพตา โอรุยฺห
 หตฺถิณฺ์ คตฺกालะ หตฺถิปาทอุปาหฺนํ
 อารุยฺห ตสฺส นาคณฺเวย คตฺถุจฺจํ
 นิพฺพทฺทวสนฺภูจฺจณฺเวย อุปฺชาเรนฺโธ
 อิมินา มกฺเคน คจฺจติ อิทฺ นหายติ
 นหาตฺวา โอดิตฺถฺเณ อิทฺ ติฏฺฐตฺติ
 สพฺพํ ทิสฺวา อหิริกฺภาเวน
 อนริยรูปตฺยา จิตฺตวสานุคฺยา ปโยชิตฺ
 ตสฺมา โอปาดํ อากจฺฉิ ปฏฺฐิปฺชชฺ
 อาวาฏฺ์ ขนฺตี อตุโธ.

คำว่า เห็น ความว่า เขาลงจาก
 สุวรรณบัลลบรรพตแล้ว ในเวลาที่ฝูงช้าง
 ไปกันแล้ว จึงสวมถุงมือและรองเท้า
 ได้พิจารณาดูที่ไป และที่อยู่ประจำของ
 พญาช้างนั้น รู้แล้วว่า ช้างนั้นไปทางนี้
 อาบน้ำที่นี่ ครั้นอาบแล้วลงไปยืนที่นี้
 ครั้นเห็นที่ทั้งหมดแล้ว ผู้ถูกพระนาง
 สุกัททาส่งไปตามอำนาจจิต เพราะมี
 ลักษณะเลวทราม โดยความที่เขาไม่มี
 ความละอาย เพราะเหตุนี้จึงมา คือ
 ดำเนินมาถึงหลุม ได้แก่ ขุดหลุม.

ตตฺรายํ อนุปฺพุทฺธิกา. โส กิร
 มหาสฺตตฺส วสโนกาสํ สตฺตมาสาธิเกหิ
 สตฺตหิ สํวจฺจเรหิ สตฺตหิ จ ทิวเสหิ
 ปตฺวา วุตฺตนเยเนว ตสฺส วสโนกาสํ
 สลฺลภฺเขตฺวา อิทฺ อาวาฏฺ์ ขนฺติว
 “ตสฺมี จิตฺ วารณาธิปฺตี วิชฺฉิตฺวา
 ชีวิตฺกขฺยํ ปาเปสฺสามิ”ติ ววตฺตเปตฺวา
 อรณฺเณ ปวิสิตฺวา ฅมฺภาทีนํ อตฺถาย
 รุกฺเข ฉินฺหิตฺวา ทพฺพสมฺภาเร
 สขฺเขตฺวา หตฺถิสฺสุ นหานตฺถาย คเตสฺ
 ตสฺส วสโนกาเส มหากฺฤทฺทาเลน
 จตฺรฺสฺสํ อาวาฏฺ์ ขนฺติว อุกฺทตปฺสฺพิชฺ

ในเรื่องนั้น มีการกล่าวโดยลำดับ
 ดังนี้ ได้ยินว่าเขาไปถึงที่พักของพระ-
 มหาสัตว์ โดยใช้เวลา ๗ ปี ๗ เดือน และ
 ๗ วัน ครั้นกำหนดที่พักของเธอ โดยนัย
 ดังกล่าวแล้ว จึงขุดหลุมในที่นี้ กำหนด
 ไว้ว่า “เราจักยืนในที่นั้น ยิงพญาช้าง
 ให้ถึงความสิ้นชีวิต” แล้วก็เข้าสู่ป่าตัดไม้
 มา เพื่อประโยชน์ทำเสาเป็นต้น เตรียม
 เครื่องใช้ไว้เสร็จแล้ว ครั้นช้างทั้งหลาย
 ไปอาบน้ำแล้ว จึงขุดหลุมสี่เหลี่ยมด้วย
 จอบใบใหญ่ในที่พักของเธอ ทำเหมือน
 หวานพีชพรรณดินไว้ แล้วประพรมด้วย

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๒๐-๑๑

คุณนารี สว่างสุข
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วปฺนุโต วีย อุทเคน วิกิริตฺวา
 อุทฺทขลปาสานานํ อุปริ ฌมฺเภ
 ปติฏฺฐเปตฺวา ตฺลฐาธาเร ทตฺวา ปทฺรานิ
 อตฺถิริตฺวา กณฺฐรปฺปมาณํ ฉิทฺทํ กตฺวา
 อุปริ ปัสฺสุญฺจ กจฺจวณฺจ ปกฺขิปีตฺวา
 เอเคน ปสฺเสน อตฺตโน ปวิสนฺภูจฺจณํ
 กตฺวา เอวํ นิฏฺฐิตฺเต อวฺวาฏฺเฐ
 ปจฺจุสกาเลเยว ปฏฺฐิสฺสํ ปฏฺฐิมุญฺจิตฺวา
 กาสาวานิ ปฺริทฺหิตฺวา สทฺธิ วิสปีเตน
 สลฺลเนน ธนฺํ อาทาย อวฺวาฏฺเฐ
 โอตฺริตฺวา อฏฺฐาสิ.

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห

๑๑๙. “ขนิตฺวาน กาสฺสุ ผลเกหิ ฉาทยิ
 อตฺตานโมธาย ธนฺุญฺจ สฺสุโท
 ปสฺสาคตฺติ ปุณฺสสฺลเนน นาคํ
 สมปฺปยิ ทฺทุกฺกฏมฺมุการี.

๑๒๐. วิทฺุโธ จ นาโค โภญฺจมนาทิ โฆริ
 สพฺพเพว นาคา นิมนฺนาทฺุ โฆรรูปิ
 ตินฺณญฺจ กฏฺฐณฺญจ รณฺํ กโรนฺตฺวา
 ธาวีสุ เต อฏฺฐจ ทิสฺสา สมฺนุตฺโต.

น้ำ ยกเสาชิ้นตั้งบนครกหิน ตีตรอด
 รongรับพื้น แล้วปูกระดานทำช่องไว้
 ประมาณเพียงคอ ใส้ดินและหยากเยื่อไว้
 ข้างบน ทำที่เข้าไปของตนไว้ทางข้างหนึ่ง
 ครั้นหลุมสำเร็จอย่างนี้แล้ว ในเวลา
 เข้ามืดจึงคลุมศีรษะนุ่งหม้อผ้ากาสาหวัด
 ถือเอาคันทนุ พร้อมด้วยลูกศรที่อาบ
 ยาพิษลงไปสู่หลุม ได้ยินรอกอยู่.

พระศาสดา เมื่อจะทรงประกาศเนื้อความ
 นั้น จึงตรัสพระคาถาว่า

๑๑๙. “นายพรานผู้กระทำการชั่วช้าครั้น
 ขุดหลุมปกปิดด้วยแผ่นกระดานแล้ว
 จึงถือธนูหย่อนตัวลงไปยิงพญาช้าง
 ผู้เดินมาข้างหลุมของตน ด้วย
 ลูกศรใหญ่.

๑๒๐. ก็พญาช้างเมื่อถูกยิงแล้ว ได้บันลือ
 โภญจนานาสะพริ้งกั้ว ช้าง
 ทั้งหลายทุกเชือก ก็บันลือเสียงพิลึก
 นาสะพริ้งกั้ว กระทำหญาและ

คุณนารี สว่างสุข
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ไม่ให้เหล็กเป็นจุนวิ่งไปรอบทั้ง ๘
ทิศ.

๑๒๑. วสิษฐเมนนุติ ปรามสนุโต
กาสาวมทุกุชิ ธชฺ อีสัน
ทุกุเขน ผุฏฐสสุทปาที สญญา
อรหุทไซ สพุทอิ อวชฺฌรูป”ติ.

๑๒๑. พญาข้างจับตัวเขาไว้ ด้วยหวังว่า
เราจักฆ่าคนผู้นี้เสีย ได้เห็นผ้า-
กาสาวพัสดร์ อันเป็นธงชัยของ
พวกฤาษี อันทุกข์ถูกต้องแล้ว
ยังเกิดความรู้สึกว่่า ธงชัยพระ
อรหันต์อันพวกสัตบุรุษไม่ควรฆ่า”.

ตตถ โอรยาติ โอทหิตวา
ปเวเสตวา. ปสฺสาคตฺนฺติ อตฺตโน
อวาวุสฺส ปสฺเส อาคตฺ. โส กิร
ทุติยทิวเส อาคนฺตฺวา นหาตฺวา
อฺตฺตติณฺโณ ตสฺมี มหาวิสาลมกาลเก
นาม ปเทเส อฏฺฐาสิ. อกฺสฺส
สรีโรโต อุกํ นาภิปฺปเทเสน โอคฺลิตฺวา
เตน นิทฺเทเน ลฺลทฺทสฺส สรีเร ปติ.
ตาย สญฺญาวย โส มหาสตฺตสฺส
อาคนฺตฺวา จิตฺภาวํ ฌตฺวา ตํ
ปสฺสาคตํ ปุณฺณสฺสเลน สมปฺปยิ วิชฺฌมิ.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า โอรยา
ได้แก่ ตั้งลง คือปล่อยตัวให้เข้าไป.
คำว่า ปสฺสาคตํ ได้แก่มาที่ข้างหลุม
ของตน. ได้ยินว่า พญาข้างฉันทันต์นั้น
ในวันที่ ๒ มาอาบน้ำแล้ว ได้ขึ้นไปยืน
ในประเทศ ชื่อว่ามีลักษณะดุจโรงอัน
กว้างใหญ่ ครั้นนั้นน้ำไหลจากสระของ
พญาข้างนั้น โดยนาภีประเทศ ตกลงไป
ที่สระของนายพรานทางช่องนั้น. ด้วย
เครื่องหมายนั้น นายพรานนั้นรู้ความว่า
พระมหาสัตว์มาขึ้นแล้ว จึงยิง คือปล่อย
ลูกศรไปยังพญาข้างนั้นผู้มาที่ข้าง (หลุม)
ด้วยลูกศรใหญ่.

ทุกกฺกมฺมมารีติ ตสฺส มหาสตฺตสฺส
กาเยกเจตสิกฺกสฺส ทฺกฺขสฺส อฺปฺปาทเนน

คำว่า ทำกรรมชั่วช้า ความว่า ชื่อว่า
ผู้ทำกรรมชั่วช้า เพราะทำความทุกข์

คุณนารี สว่างสุข

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทุกุกกุสฺส กมฺมกฺกสฺส การโก.

ทางกาย และทางจิตใจเกิดขึ้นแก่พระ-
มหาสัตว์นั้น.

โกณฺณจมนาทิโก โทณฺณจนาทํ กริ. ตสฺส
กิริ ตํ สลฺลํ นาภิยา ปวิสิตฺวา
ปิหากาทินิ สณฺณจฺจนฺณตฺวา อนฺตาทินิ
ฉินฺทิตฺวา ปิฏฺฐิจิภาคํ ผรสุนา ปทาเลนฺตํ
วีย อุกฺคฺคนฺตฺวา อากาเสน ปกฺขนฺทึ.
ภินฺนรชฏกฺกมฺภโต รชนํ วีย ปหาร-
มฺเขน โลหิตํ ปคฺคฺมรติ. พลวเวทนา
อุปฺปชฺชติ. โส เวทนํ อธิวาเสตุ
อสฺสกุโณโต เวทนาปฺปโต สกฺลปฺพพฺตํ
เอกนิฺนฺนาทํ กโรนฺโต ติกฺขตฺตํ มหนฺตํ
โกณฺณจนาทํ นทึ.

คำว่า **บันลือโกณฺณจนาท** ได้แก่ กระทำ
การบันลือเสียงจนจนกระทั่งเรียน. ได้ยินว่า
ลูกศรนั้น เข้าไปทางนาภีของพญาช้าง
นั้น แทะตับไตเป็นต้น ให้หลวหลก
แล้วตัดใส่ใหญ่เป็นต้น ทะลุออกทาง
เบื้องหลัง ดุจฟันด้วยขวาน ผ่านไปทาง
อากาศ. เลือดไหลออกทางปากแผลที่ถูก
ประหาร ดุจน้ำย้อมที่ไหลออกจาก
หม้อเงินที่แตก. เวทนาอย่างแรงกล้า
เกิดขึ้นแล้ว. เธอไม่สามารถจะอดกลั้น
เวทนาได้ จึงได้รับเวทนาแล้ว เมื่อจะ
ทำการบันลือเสียงเป็นอันเดียวตลอดทั่ว
บรรพต จึงบันลือเสียงโกณฺณจนาทใหญ่
ขึ้น ๓ ครั้ง.

สพฺพเวาติ เตปิ สพฺพเพ อฏฺฐสฺสทฺส-
นาคา ตํ สทฺทํ สุตฺวา มรณภยภีตา
โฆรรูปี นิฺนฺนาทํ.

คำว่า **สพฺพเพ** ความว่า ช้างทั้งปวง
๘,๐๐๐ เชือกแม่เหล่านั้น ครั้นได้ยินเสียง
นั้นแล้ว ต่างหวาดกลัวต่อมรณภัย จึง
พากันบันลือเสียงน่าสะพรึงกลัว.

รณํ กโรนฺตาทิ โฆรรูปี สทฺททารุณํ
กโรนฺตา เตน สทฺทเทนาคนฺตฺวา

คำว่า **รณํ กโรนฺตา** ความว่า ช้าง
เหล่านั้น เมื่อกระทำสำเนียงทารุณ

คุณนารี สว่างสุข

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ฉทุทนต์วาวรณั เวทนาปุตตติ ทิสวา
ปจจามิตตติ คณหิสฺสามาติ ตินณจ
กฏจณจ จุณณั กโรนฺดา ธาวีสฺ.

น่าสะพรึงกลัว มาด้วยเสียงนั้น ครั้นเห็น
พญาช้างฉัททันต์ ถึงทุกขเวทนา จึง
กระทำพญ่าและไม่ให้แหลกเป็นจุณ ริ่ง
เข้าไป โดยมุ่งหมายว่า พวกเราจักจับ
ปัจจามิตร.

วธิสฺสมตฺตนฺติ ภิกฺขเว โส ฉทุทนต์-
วาวรณั ทิสาสฺ ปกฺกนฺเตสฺ นาเคสฺ
สุภทฺทาย กณฺธรฺยา ปสฺเส จตฺวา
สนฺธาเรตฺวา สมฺมสฺสาสมฺมานาย เวทฺนั
อธิวาเสตฺวา กณฺทสฺส อาคคฺกุจฺจณั
สฺลลฺกเขนฺโต “สเจ อิทํ ปุรฺตฺติมทิสาทิหิ
อาคคฺติ อภวิสฺส กุมฺภาทิหิ ปวิสฺติวา
ปจฺจิมภายาทิหิ นิภขมิสฺสติ อิทํ ปน
นาภิยา ปวิสฺติวา อากาเส ปกฺขนฺทติ
ตสฺมา ปจฺจียั จิตฺเตน วิสฺสฏฺจ
ภวิสฺสตี”ติ อูปฺธาเรตฺวา จิตฺตฺจฺจณั
อูปฺปริกฺขิตฺตฺกามา “โก ชานาติ กิ
ภวิสฺสติ สฺภทฺทํ อปเนตฺตํ วฏฺฏตี”ติ
จินฺเตตฺวา “ภทฺเท อฏฺฐสฺสทฺสนาภา มม
ปจฺจามิตตติ ปรีเยสนฺดา ทิสาสฺ
ปกฺขนฺดา, ตฺวํ อิธ กิ กโรสฺสี”ติ
วตฺวา “เทว อหํ ตุมฺเห สนฺธาเรตฺวา
สมฺมสฺสาเสนฺตี จิตฺตา ขมถ เม”ติ

คำว่า **เราจักฆ่าผู้นี้เสีย** ความว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย พญาช้างฉัททันต์นั้น เมื่อ
ช้างทั้งหลายพากันหลีกไปในทิศทั้งหลาย
แล้ว เมื่อนางช้างสุภัททายืนประคอง
ปลอบขวัญอยู่ข้าง ๆ ก็อดกลั้นเวทนา
กำหนดที่มาของลูกศร พิจารณาเห็นว่า
“ถ้าลูกศรนี้จักมาทางทิศบูรพาเป็นต้น
แล้ว จักเข้าทางกระพองเป็นต้น จักออก
ทางกายเบื้องหลังเป็นต้น แต่ลูกศรนี้
เข้าทางนาภี แล้วผ่านไปในอากาศ
เพราะเหตุนี้ต้องเป็นลูกศรที่บุคคลยืนยิง
ในพื้นที่ดินดังนี้” ใครจะสอบสวนถึง
ที่คนยืน จึงคิดว่า “ใครจะรู้ได้ว่าเหตุ
อะไรจักมีขึ้น ควรให้นางสุภัททหลีกไป”
พูดว่า “แน่ะนางผู้เจริญ ช้าง ๘,๐๐๐ เชือก
ไปในทิศทั้งหลาย ค้นหาปัจจามิตรของ
เรา เธอทำอะไรในที่นี้” เมื่อนางนั้น
กล่าวว่า “ข้าแต่ท่านผู้ประเสริฐ ข้าพเจ้า

ยาวาแกแกชาเตา ขุททกปาณีเย ป-ท.๒๐-๑๑

คุณเฉลิมศรี ศีพร้อม
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ติกุขตตุํ ปทกุขิณํ กตฺวา จตุสุ
 จาเนสุ วนฺทิตฺวา ตาย อากาสํ
 ปกฺขนฺตตาย นาคราชา ภูมียํ ปาทนฺเขน
 ปหริ. ปทํ อุปฺปติตฺวา คตํ โส
 ตํ ฉิทฺเทเน โอลิเกนฺโต โสณฺตุตฺวํ
 ทิสฺวา “วริสฺสามิ นนฺ”ติ จิตฺตํ
 อุปฺปาเทตฺวา รัชฎฺทามวณฺณโสณฺทํ
 ปเวเสตฺวา ปรามสนฺโต พุทฺธาทีนํ
 อีสึนํ ธชฺชํ กาสาวํ อทฺทกุขิ. โส ตํ
 อุกฺขิปีตฺวา ปุโรโต จเปสิ. อถสฺส
 เตน ตถารูเปนาปี ทุกฺเขน ผุฏฺจสฺส
 “อรหฺตฺโช นาม สพุทฺธิ ปณฺทิตฺเตหิ
 อวชฺฌรฺูปํ อณฺฎพตฺตํ สกฺกาตพุโ
 ครุกฺกาตพุโเยวา”ติ อยํ สณฺญา
 อุกฺปาเท. โส เตน สทฺฐี สลฺลปฺนฺโต
 คาถาทวยมาห

๑๗๖. “อนิฏกสาโว กาสาวํ
 โย วตฺถํ ปรีทหิสฺสตี^๑
 อเปโต ทมสฺจฺเจน
 น โส กาสาวมฺรหฺติ.

ยื่นพยุ่งช่วยเอาใจท่าน ท่านจงอดโทษ
 แก่ข้าพเจ้าเถิด” กระทำปทัทฺธิณ ๓ ครั้ง
 ใหว้ในสถานที่ทั้ง ๔ แล้ว ทะยานไปสู่
 อากาศ พญาช้างเอาเล็บเท้าตะกุกที่
 พื้นดิน. แผ่นกระดานเปิดขึ้นไปแล้ว.
 เขอมองดูตามช่อง เห็นโสณฺตุตฺวพราน
 เกิดความคิดขึ้นว่า “จักฆ่าเขาเสีย” จึง
 สอดงวงมีสีดจพวงเงินเข้าลูบคลำ ได้เห็น
 ผ้ํากาสาวพัสดร์ อันเป็นธงชัยของฤๅษี
 ทั้งหลายมีพระพุทฺธเจ้าเป็นต้น. เขอยก
 งวงขึ้นวางไว้ข้างหน้า. ครั้งนั้นเธอแม่
 ได้รับทุกข์เพียงนั้น ก็เกิดความรู้สึก
 อย่างนี้ว่า “ขึ้นชื่อว่าธงชัยแห่งพระอรหันต์
 อันพวกสัตบุรุษ คือบัณฑิตทั้งหลาย ไม่
 ควรฆ่า โดยที่จริงพึงกระทำสักการะ
 กระทำความเคารพเท่านั้น”. เธอเมื่อจะ
 ปราศรัยกับเขา จึงกล่าว ๒ คาถาว่า

๑๗๖. “ผู้ใด ยังไม่หมดกิเลสดูจหน้าฝาด
 ปราศจากทมะและสัจจะแล้ว จัก
 หนุงหนั่มฝ้ายย้อมน้ำฝาด ผู้นั้นไม่
 สมควรจะหนุงหนั่มฝ้ายย้อมน้ำฝาด.

^๑ ส. อ. ปรีทหิสฺสตี.

อณฺเณน ปโยชิตฺส”ติ ปุจฺฉิ.

เพื่ออะไร ยิ่งเพื่อประโยชน์ส่วนตัว หรือคนอื่นใช้ท่านมา”.

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตุถา อาห

พระศาสดา เมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัส (พระคาถา) ว่า

๑๒๔. “สมปปีโต ปุถุสฺสเลน นาโค
อทุญฺจจิตฺโต ลุทฺทกํ อชฺฌภาสิ
กิมตฺถิยํ กิสฺส วา สมฺม เหตุ
มมํ วธิ กิสฺส วายํ ปโยโค”ติ.

๑๒๔. “พญาช้างฉัททันต์ ถูกยิงแล้วด้วยศรใหญ่ ไม่มีจิตขัดเคือง ได้กล่าวกับนายพรานว่า เพื่อต้องการอะไรหรือ เพราะเหตุอะไร สหาย ท่านจึงฆ่าเรา หรือว่าเรื่องนี้เป็นความพยายามของใคร”.

ตตฺถ กิมตฺถิยนฺติ อายตี กิ
ปตฺถเณนฺโต. กิสฺส วาติ กิสฺส เหตุ
เกน การณฺน กิ นาม ตว มยา
สทฺธิ เวรฺนฺติ อธิปฺปาโย.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า กิมตฺถิยได้แก่ บรรดาอะไรต่อไป. คำว่า กิสฺส วา ความว่า เพราะเหตุอะไร คือด้วยเหตุอะไร อธิบายว่า ชื่อว่าเพราะอะไร ท่านจึงก่อเวรกับเรา.

กิสฺส วาติ กิสฺส วา อณฺเณสฺส อัย
ปโยโค เกน ปโยชิตฺส มํ อวธิติ
อตฺถเ.

คำว่า กิสฺส วา ความว่า เรื่องนี้เป็นความพยายามของใคร หรือของคนอื่น อธิบายว่า ใครใช้ท่านมาฆ่าเรา.

อถสฺส อาจิกฺขณฺโต ลุทฺโท
กาถมาห

ลำดับนั้น นายพรานเมื่อจะบอกแก่เธอ จึงกล่าวคาถาว่า

คุณเฉลิมศรี ดีพร้อม
สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๒๕. “กาสิสุส รณโณ มหเสี ภาทนต์
สา ปุชิตา ราชกุล เสฎฐา
สา ตํ อททส สา จ มมํ อสสิ
ทนต์เหติ อตุโถติ มมํ อโวจา”ติ.

๑๒๕. “ท่านผู้หญิง พระมเหสีของพระเจ้า
กาสิ ทรงพระนามว่าสุภัททา ได้
รับการบูชาแล้ว อยู่ในราชสกุล
พระนาง ได้เห็นท่านในฝัน และได้
ตรัสเล่าเรื่องกับข้าพเจ้า พระนาง
รับสั่งกับข้าพเจ้าว่า “เราต้องการ
งา”.

ตตถ ปุชิตาติ อคฺคมเสสิฎฐาเนน
ปุชิตา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ปุชิตา
คือได้รับบูชาแล้ว ด้วยตำแหน่งอัครมเหสี.

อททสชาติ สา กิร ตํ สุปินนุเต
อททส. อสสิติติ สา จ มม สกฺกาเร
กาเรตฺวา หิมวณฺตปฺปเทเส เอวรฺูโป
นาม นาโค อสุกฺสมิ นาม จาเน
วสตีติ มมํ อาจิกฺขติ.

คำว่า ได้เห็น คือได้ยินว่า พระนาง
ได้ทรงเห็นท่านในพระสุบิน. คำว่า
ได้ตรัสเล่าเรื่อง ความว่า พระนางโปรด
ให้ทำสักการะข้าพเจ้า แล้วบอกข้าพเจ้า
ว่า พญาช้างมีนามอย่างนี้ อาศัยอยู่ใน
ที่ชื่อนั้น ณ หิมวันตประเทศ.

ทนต์เหตีติ ตสฺส นาคสฺส ฉพฺพณฺณวรีสิ
สมุชฺชลา ทนต์ตา เตหิ มม อตุโถ
อตุติ ปิลนุชนํ กาเรตฺกามมุหิ เต เม
อาหฺราติ มมํ อโวจ.

คำว่า ด้วยงา ความว่า งาเป็นเงาระยับ
มีรัศมี ๖ ประการของพญาช้างนั้น เรา
มีความต้องการด้วยงาเหล่านั้น เรา
ประสงค์จะให้ทำเครื่องประดับ ท่านจง
เอางาเหล่านั้นมาให้เรา พระนางได้
รับสั่งกับข้าพเจ้าดังนี้.

คุณเฉลิมศรี ศีพร้อม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตํ สุตฺวา “อิทํ จุลลสมฺมาทนาย
กมฺมณฺ”ติ ฅตฺวา มหาสตุโต เวหนํ
อธิวาเสตฺวา อาห “ตสฺสา มม
ทนฺเตหิ อตุโถ นตฺติ มํ
มาเรตฺกามตาย ปน ปหิณฺ”ติ ทีเปโนโต
คาถาทฺวยมาห

๑๒๖. “พหู หิ เม ทนฺตยฺคา อฺพารา
เย เม ปิตฺตฺนญจ ปิตามหานํ
ชานาติ สา โภธนา ราชปฺตฺติ
วชตฺติกา เวรมกาสิ พาลา.

๑๒๗. อญฺเจหิ ตฺวํ ลุทฺท ขรํ คเหตุวา
ทนฺเต อิมิ ฉินฺท ปฺรา มารามิ
วชฺชาสิ ตํ โภธนํ ราชปฺตฺติ
นาโค หโต ทนฺท อิมสฺส ทนฺตา”ติ.

ตตฺถ อิมติ ตสฺส กิร
ปิตฺตฺตามหานํ ทนฺตา มา วินสฺสีสุติ
คฺุหาย สนฺนิจิตา เต สนฺธาย
เอวมาห.

พระมหาสัตว์ ครั้นสดับคำนั้นแล้ว
ก็ทราบบว่า “นี่เป็นการกระทำของนาง
จุลลสมฺมาททา” จึงอดกลั้นเวทนาไว้ แล้ว
กล่าวว่า “พระนางไม่ต้องการงาของเรา
แต่ส่งท่านมาเพราะต้องการจะฆ่าเรา”
เมื่อจะแสดง (เหตุนี้) จึงกล่าว ๒ คาถา
ว่า

๑๒๖. “แท้จริงงาช้างคู่อันงดงาม ที่เป็น
สมบัติของบิดาและปู่ของเรา มีอยู่
เป็นอันมาก พระราชบุตรผู้มักโกรธ
นั้นก็ยอมทราบบ แต่พระนางเป็น
หญิงพาล ต้องการฆ่าเราจึงได้
ก่อเวร.

๑๒๗. ดูกรนายพราบบ ท่านจงลุกขึ้นเกิด
จงจับเลื่อยตัดงาคู่นี้ ก่อนเราจะตาย
ท่านพึงทูลพระราชาบุตรผู้มักโกรธ
นั้นว่า ข้าพเจ้าฆ่าช้างสำเร็จแล้ว
เชิญเกิด นี้งาช้างของข้าพเจ้านั้น”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อิม
ความว่า ได้ทราบบว่างาช้างหลายของ
บิดาและปู่พญาช้างนั้น เขาเก็บสะสมไว้
ในถ้ำ โดยต้องการว่า งาช้างหลายอย่า

คุณเฉลิมศรี ศีพร้อม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ฉิบหายไปแล้ว พญาช้างกล่าวอย่างนั้น
หมายเอางาเหล่านั้น.

ชานาตีติ พหุณี วารณานัน อธิ จาเน
สนุนิจิตา ทนุเต ชานาติ.

คำว่า ชานาติ ความว่า พระนางสุภัททา
ย่อมทราบ งาช้างทั้งหลายมากเชือก
ที่เก็บสะสมไว้ในที่นี้.

วชตุฎกาทิ เกวลัน ปน สา มัง
มาเรตุกามา อปฺปมตฺตกัปปิ โทสํ หทย
จเปตฺวา อตฺตโน เวรํ อกาลสิ.
เอวรฺูปเน ผรฺุสกมฺเมเน มตฺตกั ปาเปสิ.
ชรฺุณฺติ กกจํ. ปุรา มรามีติ ยาว
น มรามี.

คำว่า ต้องการฆ่า ความว่า แต่พระนาง
ใคร่ประสงค์จะฆ่าเราเท่านั้น จึงเก็บ
โทษแม้มีประมาณน้อยไว้ในหทัย ได้
ก่อเวรแก่ตนแล้ว. พระนางทำให้
ถึงที่สุด ด้วยกรรมอันหยาบช้าถึงเพียงนี้.
คำว่า ชริ คือเสื่อย. คำว่า ก่อนแต่
เราจะตาย ได้แก่ชั่วเวลาที่เรายังไม่ตาย.

วชฺุชาสีติ วเทยฺยาสิ. หนฺุท อิมสฺุส
ทนฺุตาติ หโต โส มยา นาโค
มโนโรโถ เต มตฺตกั ปตฺโต คณฺุห
อิเม ตสฺุส ทนฺุตาติ.

คำว่า วชฺุชาสี คือพึงกราบถู. คำว่า
हनฺุท อิมสฺุส ทนฺุตา ความว่า ช้างนั้น
ข้าพเจ้าฆ่าแล้ว ความปรารถนาในหทัย
ของพระองค์ถึงที่สุดแล้ว ทรงรับเกิด
นี้
งาของช้างนั้น.

โส ตสฺุส วจันํ สุตฺวา
นินฺุสทณฺุจานา วุฏฺุจาย กกจํ อาทาย
“ทนฺุเต ฉินฺุทิสฺุสามิ”ติ ตสฺุส สนฺุติเก
อุปกโต. โส ปน อุพฺุเพรโต
อฏฺุจาสีติหฺุโต ราชฺุภพฺุพโต วิย จิโต

โสณฺุตรพฺุรานัน ครันฺุพิงคําของ
พญาช้างนั้นแล้ว จึงลุกขึ้นจากที่นั่งจับ
เสื่อยเข้าไปใกล้เธอ ด้วยคิดว่า “เราจัก
ตัดงา”. ก็พญาช้างฉันทันตนั้น มีส่วน
สูงประมาณได้ ๘๘ ศอก ยืนตระหง่าน

คุณเฉลิมศรี คีพร้อม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ยวรวณณาชาดก พุทธทศนิตาย ป-ท.๒๐-๑๒

เตนสฺส โส ทนฺตญฺจานํ น ปาปฺณิ.
 อถสฺส มหาสตุโต กายํ อุปฺนาเมนฺโต
 เหมฺจฺจาสีสโก นิปฺชฺชิตฺติ. ตทา ปน
 เนสาโท มหาสตุตฺสฺส ราชฎทามสทิสํ
 โสณฺฑํ มทุทฺนโต อภิรุหิตฺวา
 เกลาสกฺกุญฺเฏ วีย กุมฺภเฏ จตฺวา มุขโกฏิมํสํ
 ชานฺนุหา ปหริตฺวา อนฺโต ปกฺขิปิตฺวา
 กุมฺภโต โอริยุห กกจํ อนฺโตมฺมุเข
 ปเวเสสิ. อุโกหิ หตฺถเถหิ ทพฺพํ
 อปรปรํ กทฺถมฺหิ. มหาสตุตฺสฺส
 พลวเวทนา อุปฺปชฺชิตฺติ. มุขํ โลหิตฺเตน
 ปฺปฺริ. เนสาโท อิตฺถิจิตฺถจ สญฺจรฺนฺโต
 กกเจน ฉินฺทิตฺตุํ นาสกฺขิ. อถ นํ
 มหาสตุโต มุขโต โลหิตํ ฉชฺชเตตฺวา
 เวทนํ อธิวเสตฺวา “กิ สมนฺม ฉินฺทิตฺตุํ
 น สกฺโกสิ”ติ ปุจฺฉนฺติ. “อาม สามี”ติ.
 มหาสตุโต สติ ปจฺจุปฺปฏฺจเปตฺวา
 “เตนหิ สมนฺม มม โสณฺฑํ
 อุกฺขิปิตฺวา กกจโกฏี ฅนฺหาเปหิ มม
 สยํ โสณฺฑํ อุกฺขิปิตฺตุํ พลํ นตฺถติ”ติ
 อาห.

อยู่ดูจกเขาเงิน เพราะเหตุนั้น เขาจึงไม่
 ถึงที่ที่ตั้งขาของเธอ. เมื่อเป็นเช่นนั้น
 พระมหาสัตว์จึงน้อมกาย นอนฟุบศีรษะ
 ให้แก่เขา. ก็ในกาลนั้น นายพรานจึง
 ขึ้นไปเหยียบวาง ซึ่งคล้ายพวงเงินของ
 พระมหาสัตว์ แล้วยืนบนกระพองอัน
 เปรียบเหมือนยอดเขาไกรลาส จึงกระแทก
 หน่ออันเป็นชายยื่นออกจากปากด้วยเข่า
 ใส่เข้าไปภายในปาก ลงมาจากกระพอง
 แล้วสอดเลื่อยเข้าไปภายในปาก. เขา
 ชักเลื่อยไป ๆ มา ๆ ด้วยมือทั้งสองข้าง
 อย่างหนัก. เวทนามีกำลังกล้าเกิดขึ้นแล้ว
 แก่พระมหาสัตว์. ปากเต็มด้วยโลหิต.
 นายพรานสับเปลี่ยนข้างโน้น ข้างนี้ ก็
 ไม่อาจตัดให้ขาดด้วยเลื่อยได้. ครั้งนั้น
 มหาสัตว์จึงถ่มโลหิตจากปากทิ้งเสีย
 อดกลั้นเวทนา แล้วถามว่า “แน่สหาย
 ท่านไม่อาจจะตัดได้หรือ”. เขาตอบว่า
 “ถูกแล้วนาย”. พระมหาสัตว์ประคอง
 สติไว้แล้ว พู่ว่า “แน่สหาย ถ้าเช่นนั้น
 ท่านจงยงวงของเราให้จับปลายเลื่อย
 เราไม่มีกำลังจะยงวงขึ้นเองได้”.

คุณเฉลิมศรี คีพร้อม

สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เนสาโท ตถา อกาสิ. มหาสตุโต
 โสณฺหทาย กกจํ คเหตุวา อปราปรํ
 จาเรสิ. ทนฺตา ปน กลีรา วีย
 ฉินฺทิสฺสุ. อถ เน ออาหาราเปตฺวา
 คณฺหิตฺวา “สมฺม ลุทฺทปฺตฺต อหํ
 อิมํ ทนฺเต ตฺยหํ ททมาโน เนว
 ‘มยฺหํ อปฺปิยา’ติ ทมฺมิ น สกฺกตฺต-
 มารตฺตพฺรหฺมตฺตานิ ปตฺถเนฺโต อิมํหิ
 ปน เม ทนฺเตหิ สตฺถุณฺเน
 สหสฺสกุณฺเนน สพฺพณฺณตฺตมานทฺนตฺวา
 ปิยา สพฺพณฺณตฺตมานปฺปฏิเวธาย เม
 อิทํ ปุณฺณํ ปจฺจโย โหตุ”ติ ทนฺเต
 ทตฺวา “สมฺม อิมํ จานํ กิตฺตเกน
 กาลเณน อากโตสิ”ติ ปุจฺฉิตฺวา
 “สฺตฺตมาสสฺตฺตทิวสาธิเกหิ สฺตฺตหิ
 สํวจฺจนเรหิ”ติ วุตฺเต “คจฺฉ อิมสํ
 ทนฺตานํ อานุกาเวเนน สฺตฺต-
 ทิวสพฺพนฺนตฺเรเยว พารานสิ
 ปาปฺปนิสฺสสิ”ติ วตฺวา ตสฺส ปฺริตฺตํ
 กตฺวา

นายพรานได้กระทำอย่างนั้นแล้ว.
 พระมหาสัตว์จับเสียด้ายวงเสียด้ายไปมา.
 กิ่งทั้งหลาย ขาดออกแล้วดูจั่นห่อไม้.
 ครั้งนั้น เธอให้นางาเหล่านั้นมาจับแล้ว
 ให้นำไป ด้วยความปรารถนาว่า “ดูกร
 บุตรนายพรานผู้สหาย เราเมื่อให้นำ
 เหล่านี้แก่ท่านไม่ใช่ให้ไปด้วยคิดว่า “ไม่
 เป็นที่รักของเรา” ไม่ใช่ปรารถนาความ
 เป็นท้าวสักกะ ความเป็นมาร และความ
 เป็นพรหม แต่งาคือพระสัพพัญญุตญาณ
 นั้นแล เป็นที่รักของเรากว่านางาเหล่านี้
 โดยร้อยเท่าพันทวี ขอบุญนี้จึงเป็นปัจจัย
 แก่เรา เพื่อตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ
 เกิด” จึงถามว่า “ดูกรสหาย ท่านมาถึง
 ที่นี่ โดยกาลประมาณเท่าไร” เมื่อเขา
 ตอบว่า “โดยประมาณ ๗ ปี ๗ เดือนและ
 ๗ วัน” แล้วกล่าวว่า “ท่านจงไปเกิด
 ด้วยอานุภาพของนางาเหล่านี้ ท่านจักถึง
 เมืองพาราณสี ภายใน ๗ วันเท่านั้น”
 จึงทำปริตร (ป้องกัน) แก่เขา ส่งเขา
 กลับไปด้วยคำว่า

“สฺลเณน วิทฺโธ พุยฺถิโตปิ สนฺโต
 กาสาววตฺตมฺหิ มนํ น ทสฺสยิ

“พญาช้างนี้ แม้เป็นผู้ถูกลูกศรแทง
 ได้รับทุกข์ ก็ไม่ขัดเคืองใจในผ้า-

คุณวิเชียร-คุณปราณี เสด็จโจศ
 สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก มุททกนิกาย บ-ท.๒๐-๑๒

สเจ อิมํ นาควเรน สจจํ
มา มํ วเน พาลมิกา อคณฺณุ”ติ.

กาสาวพัสตร์ หากว่า เรื่องนี้
เป็นจริง โดยพรของพญาช้าง ขอ
ให้พาลมฤคทั้งหลายในป่า อย่า
ได้มากล้ากรายข้าพเจ้า”.

ตํ อุกฺโขเชสิ อุกฺโขเชตฺวา จ ปน
อนาคเตสุยว เตสุ นาคेषุ สุกฺกาทาย
จ อนาคตตาย กาลมกาสิ.

ก็แล ครั้นส่งเขาไปเสร็จแล้ว เมื่อช้าง
เหล่านั้น และนางช้างสุกัททา ยังมา
ไม่ถึงนั้นแหละ ได้ทำกาลกิริยาแล้ว.

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห

พระคาสดา เมื่อจะทรงประกาศ
ข้อความนั้น จึงตรัส (พระคาถา) ว่า

๑๒๘. “อุฏฺฐาย โส ลุกฺโก ขวี กเหตุวา
เจตฺวาน ทนฺตานิ คชุตฺตมสฺส
วคฺคฺชฺช สฺสเม อปฺปฏฺฐิเม ปจฺพยา
อาทาย ปกฺกามิ ตโต หิ ขิปปนุ”ติ.

๑๒๘. “นายพรานนั้น ลุกขึ้นถือเอาเลื่อย
มาตัดงาพญาช้างผู้สูงศักดิ์ แล้ว
ถือเอางาอันงามสง่า หาสิ่งอื่น
เปรียบไม่ได้บนพื้นปฐพี แล้วหลีก
ไปจากที่นั้นทันที”.

ตตฺถ วคฺคฺชฺชติ วิลาสวฺนฺเต. สฺสเมติ
สนฺนฺทเว.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า วคฺคฺชฺช
คือมีความสง่า. คำว่า สฺสเม ได้แก่ งาม.

อปฺปฏฺฐิเมติ อิมิสฺสํ ปจฺวียํ อญฺเวยฺหิ
ทนฺเตหิ อสทิสฺสํ. ตสฺมี ปกฺกนฺเต เต
นาคา ปจฺจามิตฺตํ อทิสฺวา อากมฺิสฺสุ.

คำว่า หาสิ่งอื่นเปรียบไม่ได้ ความว่า
ไม่เหมือนงาทั้งหลายเหล่าอื่นบนแผ่นดิน
นี้. เมื่อเขาหลีกไปแล้ว ช้างเหล่านั้นไม่
เห็นปัจจามิตร ก็กลับมา.

คุณวิเชียร-คุณปราวณี เผอญฺโซค
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตมตถุ์ ปกาเสนุโต สตถา อาห

พระศาสดา เมื่อจะทรงประกาศ
ข้อความนั้น จึงตรัส (พระคาถา) ว่า

๑๒๙. “ภยภูฏิตา^๑ นาควเรน อฏฐา
เย เต นาคา อฏฐ ทิสา วิชาวุ
อทิสวาน โปสั คชปจจमितตํ
ปจจาคมุเณ โส นาคราชา”ติ.

๑๒๙. “ข้างทั้งหลาย ถูกภัยคุกคาม พวกนั้น
อึดอัดใจเพราะพญาช้างถูกยิง ต่าง
วิ่งไปตลอดแปดทิศ ครั้นไม่พบคน
ผู้เป็นปัจจามิตรของพญาช้าง ก็
พากันกลับมายังสำนักของพญาช้าง
นั้น”.

ตตถ ภยภูฏิตาติ มรณภเยน
อุปทุตา. อฏฐาติ ทุกชิตา.
คชปจจमितตุนติ คชสส ปจจามิตตํ.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า ถูกภัย
คุกคาม คือถูกมรณภัยคุกคาม. คำว่า
อึดอัดใจ ได้แก่ มีความทุกข์. คำว่า
คชปจจमितตํ คือ ปัจจามิตรของพญาช้าง.

เยน โสติ ยตถ วิสาลมาลเก โส
นาคราชา กาลั กตวา เกลาสปพฺพโต
วีย ปติโต ตํ จานํ ปจจาคมุนติ
อตฺโถ.

คำว่า เยน โส ความว่า พญาช้างนั้น
กระทำกาลกิรียาล้มลง ดูจุมเขาไกรลาส
ในสถานที่เป็นบริเวณกว้างใหญ่ใด (ข้าง
เหล่านั้น) กลับมาสู่สถานที่นั้น.

เตหิ ปน สทุธี มหาสุภทุทาปี
อาคตา เต สพฺเพปิ อฏฐสทฺสสนาคา
ตตถ โรทิตฺวา กนฺทิตฺวา มหาสตฺตสฺส
กฺลุปกปจเจกพฺพุธานํ สนฺติกั กนฺตฺวา

อนึ่ง แม่นางช้างมหาสุภัททาก็มา
กับด้วยช้างเหล่านั้น ช้าง ๘,๐๐๐ เชือก
แม้ทั้งหมดเหล่านั้นพากันร้องให้คร่ำครวญ
ณ ที่นั้นไปสู่สำนักพระปัจเจกพุทธเจ้า

^๑ ส. อ. ภยทุติคา.

“ภนฺเต ตุมหากํ ปจฺจยททยโก
 วิสปีเตน สลฺเลน วิทุโธ กาลกโต
 สีวถิกทสฺสนมสฺส คจฺจนตา”ติ วทีสุ.
 ปณฺจสตา ปจฺเจกพฺพุธาปี อากาเสนา-
 คนฺตฺวา วิสาลมาลเก โอตรีสุ. ตสฺมี
 ขณฺเ เทว ตฺรณฺนาคา นาครณฺโณ
 สรีรํ ทนฺเตหิ อุกฺขิปิตฺวา ปจฺเจกพฺพุธ
 วนฺทาเปตฺวา จิตกํ อารोเปตฺวา
 ฌาปยีสฺ. ปจฺเจกพฺพุธา สพฺพรตฺติ
 อาหพเน ฌมฺมสขฺขฌายํ กรีสฺ.
 อฏฺฐสทฺสสนาตา อาหพนํ นิพฺพาเปตฺวา
 นหาตฺวา มหาสฺสุภทฺที่ ปฺรโต กตฺวา
 อตฺตโน วสนฺภูจฺานํ อากมฺีสฺ.

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห

๑๓๐. “เตตตฺถ กนฺทิตฺวาโรทิตฺวาน นาคา
 สีเส สเก ปีสฺกํ โอกิริตฺวา
 อากมฺีสฺ เต สพฺเพ สกํ นิเกตํ
 ปฺรูกฺขตฺวา มहेสี สพฺพภทฺทนฺ”ติ.

ผู้เป็นกัลปกะของพระมหาสัตว์ เล่าว่า
 “ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ, พญาช้างผู้
 ถวายบังจยแก่พระคุณเจ้าทั้งหลาย ถูก
 ยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษทำกาลกิริยาแล้ว
 เชิญพระคุณเจ้าไปเยี่ยมเชอที่ป่าช้าไว้
 ศพ”. แม้พระปัจเจกพุทธเจ้าประมาณ
 ๕๐๐ ก็เหาะไปลงที่บริเวณกว้างใหญ่.
 ในขณะนั้นช้างรุ่นหนุ่ม ๒ เชือก จึงเอา
 งาซ้อนร่างของพญาช้าง ให้ให้หัวพระ-
 ปัจเจกพุทธเจ้าแล้วยกขึ้นสู่เชิงตะกอน
 เผลอแล้ว. พระปัจเจกพุทธเจ้ากระทำการ
 การสาธยายธรรมในป่าช้าตลอดราตรี
 ทั้งปวง. ช้าง ๘,๐๐๐ เชือกดับไฟที่ป่าช้า
 แล้วสร่งน้ำ (อัญฺฐิ) ใ้นางช้างมหาสุภทฺทา
 นำหน้าโขลงพากันกลับมาสู่ที่อยู่ของตน.

พระศาสดาเมื่อจะประกาศข้อความ
 นั้น จึงตรัส (พระคาถา) ว่า

๑๓๐. “ช้างทั้งหลายเหล่านั้น ครั้นร้องให้
 คร่ำครวญในป่าช้านั้นแล้ว โรอยฝุ่น
 ลงบนศีรษะของตนทั้งหมดเหล่านั้น
 ใ้นางช้างสัพพสุภทฺทา อัครมเหสี
 นำหน้า พากันกลับมาสู่ที่อยู่
 ของตน”.

คุณวิเชียร-คุณปราวณี เผอญฺุโข
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ ปัสกนฺติ อาหพนปัสกํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ฝุ่น** ได้แก่ ฝุ่นในป่าช้า.

โสณุตฺตโรปิ อปฺปุตฺเตยว สตฺตเม
ทิวเส ทนฺเต อาทาย พาราณสี
สมฺปาปฺนิ.

แม่โสณุตฺตรพฺราน พาเอางาไปถึง
เมืองพาราณสีแล้ว ในเมื่อยังไม่ถึงวันที่ ๗
นั้นแหละ.

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห

พระศาสดา เมื่อจะทรงประกาศ
ข้อความนั้น จึงตรัส (พระคาถา) ว่า

๑๓๑. “อาทาย ทนฺตานิ คชฺชุดมสฺส
วคฺคฺ สุภะ อปฺปฏฺิเม ปจฺพฺยา
สุวณฺณราชีหิ สมฺนุตฺโมทเร
โส ลุทฺทโก กาสิปุริ อฺุปากมิ
อฺุปนฺสิ โส ราชกณฺเวย ทนฺเต
นาโค หโต ทนฺท อิมสฺส ทนฺตา”ติ.

๑๓๑. “นายพฺรานนั้น **คือ**เอางาของ
พญาช่างผู้สูงศักดิ์ เป็นางามสง่า
หาที่เปรียบมิได้ บนพื้นปฐพี ซึ่ง
ส่องแสงสว่าง โดยรอบบริเวณด้วย
รัศมีสีทอง มาถึงกาสิบุรี เขา
น้อมนํางาทิ้งคู่เข้าถวาย แต่นาง-
กษัตริย์สุภัททา ด้วยกราบทูลว่า
เข้าพระองค์มาพญาช่างสำเร็จแล้ว
เชิญเถิดนี้างของเขา พระเจ้าข้า”.

ตตถ สุวณฺณราชีหิติ สุวณฺณรสีหิ.
สมฺนุตฺโมทเรติ สมฺนุตโต โอบาสนฺเต
สกลวนสฺนุทํ สุวณฺณวณฺณํ วิย
กโรนฺเต.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **สุวรรณ-
ราชีหิ** คือ ด้วยรัศมีสีทอง. คำว่า
สมฺนุตโมทเร ได้แก่ ส่องแสงสว่าง โดย
รอบ คือทำขวัญป่าทั้งสิ้นให้มีรัศมีดุจสีทอง.

อฺุปนฺสิติ อหํ จทฺทนฺตวารณสฺส
จพฺพณฺณรสีวิสขฺชนเ ยมกทนฺเต อาทาย

คำว่า **น้อมเข้าไป** ความว่า แม่โสณุตฺตร-
พฺรานส่งสาสน์ถวายแก่พระนางราชเทวี

คุณวิเชียร-คุณปรางค์ เภอไชย
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อากัจฉามี นครี อลงการาเปถาติ
 เทเวีย สาสน์ เปเสตวา ตาย รณโณ
 อาโรจาเปตวา เทวนครี วีย นครเ
 อลงการาปิเต โสณุตตโรปี นครี
 ปวิสิตวา ปาสาทมารุหิตวา ทนฺเต
 อุปเนสิ อุปเนตวา จ ปน “อเย
 ยสฺส กิร ตุมฺเห อุปฺมตฺตกั โทสั
 หหเย กริตฺตฺโต โส นาโค มยา หโต
 มโต ตสฺส มตภาวึ ชานาถ หนฺท
 ปสฺสถ อิเม ตสฺส ทนฺตา”ติ ทนฺเต
 อทาสิ.

ว่า ข้าพระองค์กำลังพาเอางาคู ซึ่ง
 เปล่งรัศมี ๖ ประการของพญาช้างฉัททันต์
 เดินทางมา โปรดรับสั่งให้ระดับพระนคร
 เกิด ครั้นพระนางให้กราบทูลพระราช
 ให้ทรงทราบ พระองค์รับสั่งให้ระดับ
 พระนครจตุเทพนคร แล้วเข้าไปยัง
 พระนคร ขึ้นไปสู่ปราสาท จึงน้อมนำ
 งามเข้าถวาย ก็แลครั้นน้อมเข้าไปแล้ว
 จึงได้ทูลถวายงาม พร้อมกับกราบทูลว่า
 ข้าแต่พระแม่เจ้า นัยว่าพระองค์ทรงผูก
 พระทัยเจ็บแค้นมีประมาณน้อยต่อผู้ใด
 พญาช้างนั้น ข้าพระองค์ฆ่าแล้ว คือ
 ประหารให้ตายแล้ว ขอพระองค์จงทรง
 ทราบว่าเขาตายแล้ว เชิญทอดพระเนตร
 เกิด น้ำองเขา”.

สา มหาสตุตฺตสฺส ฉพฺพพฺพณฺรสิ
 วิจิตฺตทนฺเต มณีตาลวณฺณเฏน กเหตฺวา
 อูรูสุ จเปตฺวา ปุริมภาเว อตฺตโน
 ปิยสามิกสฺส ทนฺเต โอลเณติ “เอวรูปิ
 นาม โสภกฺคปฺปตฺตํ วารณํ วิสปีเตน
 สลฺเลน ชีวิตกฺขยํ ปาเปตฺวา ทนฺเต
 ฉินฺทิตฺวา โสณุตฺตโร อากโต”ติ
 มหาสตุตฺตํ อนุสฺสรนฺตี โสกั อุปฺปาเทตฺวา

พระนางเทวีนั้น ทรงรับงาอันวิจิตรมีรัศมี
 ๖ ประการของพระมหาสัตว์ ด้วยขั้ว
 ตาลมณี แล้วประดิษฐานไว้ที่อุรุประเทศ
 แล้วทอดพระเนตรดูงามทั้งหลายของสามี
 ผู้เป็นที่รักของตนในภพก่อน ทรงระลึก
 ถึงพระมหาสัตว์ว่า “โสณุตฺตพราน
 ยิงพญาช้างผู้ถึงความงามเลิศเห็นปานนี้
 ให้ถึงความสิ้นชีวิตด้วยลูกศรอาบยาพิษ

คุณวิเชียร-คุณปราวณี เสด็จโชค
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

- ภิกษุทั้งหลาย มีจิตหลุดพ้นดีแล้ว
ทูลถามว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ย่อมไม่ทรงกระทำการแย้มสรวลให้
ปรากฏในเมื่อไม่มีเหตุหรือ (พระ-
พุทธเจ้าข้า) (ตรัสว่า).
๑๓๔. ยมททสาถ ทหรี กุมารี
กาสาวัตตติ อนคาริยัม จรณตี
สา โข ตทา ราชกณฺญา อโหสิ
อหัม ตทา นาคราชา อโหสิ.
๑๓๕. เชนจจตุ กุมารีสาวคนใด ผู้ครอง
ผ้ากาสาวพัสดร์ ไม่ครองเรือน
เที่ยวไป กุมารีสาวคนนั้นแล ได้
เป็นนางกษัตริย์ ในกาลนั้น(ส่วน)
เราได้เป็นพญาช้างในกาลนั้น.
๑๓๕. อาทาย ทนฺตานิ กษตุตมสฺส
วคฺคฺกุ สฺสเก อปฺปฏิเม ปจฺพฺยา
โย ลุทฺทโก กาสิปุริ อฺปากมิ
โส โข ตทา เทวทฺโต อโหสิ.
๑๓๕. พรานคนใดพาเอากลุ่มของพญาช้าง
ผู้สูงศักดิ์ เป็นนางช้างงามสง่าหาที่
เปรียบมิได้บนพื้นปฐพี เข้ามายัง
กาสิบุรี พรานคนนั้นแลในกาลนั้น
ได้เป็นเทวทัตแล้ว.
๑๓๖. อนาวสุริ จิรฺตตฺสํสํตี
อฺจฺจาวจํ จริตมิทํ ปุราณํ
วีตทฺทโร วีตโสโก วิสฺสุโล
สยัม อภิณฺณาย อภาสิ พุทฺโธ.
๑๓๖. พระพุทธเจ้าผู้ทรงปราศจากความ
กระวนกระวาย ปราศจากความ-
โศก ปราศจากกิเลส ดุจลูกศร
ได้ตรัสถึงพระจริยาอันเก่าแก่สูง ๆ
ต่ำ ๆ นี้ ที่พระองค์ทรงท่องเที่ยว
ตลอดกาลนาน เหมือนยังไม่ทันคำ
เพราะทรงรู้อย่างด้วยพระองค์เอง.

คุณวิเชียร-คุณปราณี เสนออุไร
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๓๗. อหัง โว เตน กาลเณ
อโหสิ ตตฺถ ภิกฺขโว
นาครราชา ตทาโหสิ
เอวံ ธาเรถ ชาตกนฺ”ติ.

๑๓๗. ภิกษุทั้งหลาย เราแลได้มีแล้วใน
สระฉัททันต์นั้น โดยเวลานั้น ได้
เป็นพญาช้างฉัททันต์ ในกาลนั้น
เธอทั้งหลาย จงทรงจำชาดกไว้
อย่างนี้.”

อิมมา คาถา ทสพลสฺส คุณฺเณ วณฺเณนฺเตหิ
ธมฺมสฺงคาหคตฺเตเรหิ จปีตา.

พระธรรมสังคาหกเถระทั้งหลาย เมื่อจะ
พรรณนาพระคุณของพระทศพล จึงตั้ง
พระคาถาเหล่านี้ไว้ด้วยประการฉะนี้.

ตตฺถ สิตํ อกาสิตี อาวุโส
สมุโพธิ ปตฺโต สตุถา มหานุภาโว
อลงฺกตธมฺมสภายํ อลงฺกตธมฺมาสเน
ปริสฺมชฺเฒ นิสิโนโน เอกทิวสํ สิตํ
อกาสิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ได้ทรง**
ทำการแยมสรवल ความว่า แน่คุณ
พระศาสดามีอนุภาพมาก ทรงบรรลु-
สัมโพธิญาณ ประทับนั่ง ณ ท่ามกลาง
บริษัท บนธรรมาสันอันตกแต่งแล้ว ใน
ธรรมสภาอันตกแต่งแล้ว ได้ทรงกระทำ
การแยมสรवलในวันหนึ่ง.

นากาเรตฺติ ฆนฺเต พุทฺธา นาม
อการเณ สิตํ น กโรนฺติ ตุมฺเหหิ จ
สิตํ กตํ เกน นฺุโข การเณน
สิตํ กตฺนฺติ มหาชีนาสวา ภิกฺขุ
ปฺจุฉิสฺสุ.

คำว่า **นากาเรณ** ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งเป็น
พระชีนาสพผู้ใหญ่ กราบทูลถามว่า
ขึ้นชื่อว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ไม่ทรง
ทำการแยมสรवलในเมื่อไม่มีเหตุ ก็
พระองค์ทรงทำการแยมสรवलแล้ว เพราะ
เหตุไรหนอ พระองค์จึงทรงกระทำ
การแยมสรवल.

คุณวิเชียร-คุณปรางค์ เศอัญโชค
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นางแก้วแก้วชาเตา ชุทพิกานาย ป-พ.๒๐-๑๒

ยมททสาถาติ เอวํ ปุญฺเญจ อาวุโส
สตถา อตฺตโน สิตการณํ อากิขฺชนฺโต
เอกํ ทหฺรภิกฺขุณี ทสฺเสตฺวา เอวมาห
ภิกฺขเว ยํ เอตํ ทหฺรโยพฺพนฺนํ ปฺปตฺตํ
กุมาริกํ กาสาววตฺถํ อนคาริยํ อุเปตํ
ปพฺพชิตฺวา อิมสฺสมี สาสเน จรฺนตี
อทฺทสาถ ปสฺสเถ สว ตทา วิสปีเตน
สสฺสเถ นาคราชํ วิชฺฌิตฺวา กนฺตฺวา
วเรหิตี โสณฺตฺตฺรสฺส เปเสตฺวา ราช-
กณฺเฒา อโหสิ เตน กนฺตฺวา ชีวิตฺกฺขยํ
ปาปิโต อหํ ตทา โส นาคราชา
อโหสิณฺติ อตฺถโถ.

คำว่า **ยมททส** ความว่า แนะนำมีอายุ
พระศาสดาถูกทูลถามอย่างนี้ เมื่อจะตรัส
บอกเหตุการณ์แยมสรวลของพระองค์ จึง
ทรงแสดงภิกษุณีสาวรูปหนึ่ง แล้วตรัส
อย่างนี้ว่า ดูภิกษุทั้งหลาย ท่านจงดู
คือจอมองดูนางกุมาริกา ผู้ถึงวัยสาว
นั้นใด นุ่งห่มผ้าย้อมน้ำฝาด ประกอบ
ในการไม่ครองเรือน บวชแล้วเที่ยวไป
ในศาสนานี้ นางกุมารีนั้นได้เป็นนาง
กษัตริย์ผู้ส่งโสณฺตฺรพรานไปด้วยคำว่า
ท่านจงไปยิงแล้วฆ่าพญาช้าง ด้วยลูกศร
อาบยาพิษในกาลนั้น เราผู้ถูกเขาไป
ตามฆ่าให้ถึงความสิ้นชีวิต ได้เป็น
พญาช้างนั้นในกาลนั้น.

เทวทตฺโตติ ภิกฺขเว อิทานิ เทวทตฺโต
ตทา โส ลุทฺทโก อโหสิ.

คำว่า **เทวทตฺโต** ความว่า ดูภิกษุ
ทั้งหลาย เทวทตฺโตในบัดนี้ ได้เป็น
นายพรานนั้น ในกาลนั้นแล้ว.

อนาวสฺสูริ น อวสฺสูริ อนตฺถงฺกต-
สฺสูริณฺติ อตฺถโถ.

คำว่า **อนาวสฺสูริ** แยกบทเป็น **น อวสฺสูริ**
(พระอาทิตย์ยังไม่ตก) อธิบายว่า
พระอาทิตย์ยังไม่อัสดงคต.

จิริรตฺตตฺตฺตฺติ อิตฺโต จิริรโต อนนฺทวสฺส-
โกฏิมตฺตเก สํสิจํ สํสิริจํ อนฺนจฺฉินฺณํ.

คำว่า **จิริรตฺตตฺตฺติ** ความว่า ท่องเที่ยว
ไป คือเล่นไป ได้แก่ ประพฤติเนื่อง ๆ
ในที่สุดหลายโกฏิปีจากเวลาอันนานนี้.

คุณวิเชียร-คุณปราณี เภอญฺชอ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิทํ วุตุตํ โหติ อาวุโส อิโต
 อเนกาสุสโกฏิมตถเก สสริตปี มุเพุหน
 วิมุเพุหน กตํ ปุพฺพณฺเห กตํ ตํ
 ทิวสเมว สายณฺเห สรณฺโต วีย
 อตฺตโน จริตวเสน อจฺจตฺตา ราชนิตาย
 จ โสณฺตตรสฺส จ จริตวเสน นิจตฺตา
 อจฺจนิจจริตํ อิทํ ปฺรณํ ราคาทีนํ
 วิคตตาย วีตทุโร ฆาติชนโสกาทีนํ
 อภาเวน วีตโสโก รากสลลาทีนํ
 วิคตตฺตา วิสลุโล อตฺตนาว วิชานิตฺวา
 พฺทุโร อภาสีติ อาหุ.

มีคำกล่าวอธิบายดังนี้ ดูกรผู้มีอายุ
 พระจริยาที่พระองค์ทรงท่องเที่ยวไปใน
 ที่สุดแห่งเวลาหลายโกฏีปีแต่นี้ ทรงกระทำ
 แล้วด้วยความลุ่มหลง ด้วยความเคลิบเคลิ้ม
 ชื่อว่าเป็นพระจริยาสูง ๆ ต่ำ ๆ เพราะ
 ความเป็นของสูง ด้วยอำนาจพระจริยา
 ของพระองค์ เพราะความเป็นของต่ำ
 ด้วยอำนาจความประพฤติของพระราช
 ธิดาและของโสณฺตวรพฺรณํ เป็นพระ-
 จริยาอันเก๋า พระพุทธเจ้าชื่อว่าทรง
 ปราศจากความกระวนกระวาย เพราะ
 ทรงปราศจากความกระวนกระวาย มี
 รากะเป็นต้น ชื่อว่าปราศจากความโสก
 เพราะไม่มีความโสกในญาติ และทรัพย์
 เป็นต้น ชื่อว่าปราศจากลูกศร ดุจกิเลส
 เพราะทรงปราศจากลูกศรคือรากะ
 เป็นต้น รับสั่งถึงคล้ายเหตุการณ์ ทรง
 กระทำไว้ด้วยเวลาเช้า ทรงระลึกได้ใน
 เวลาเย็นวันนั้นนั่นเอง. เพราะทรง
 ทราบชัดด้วยพระองค์เอง.

อหํ โวติ เอตถ โวติ นิปาทมตฺตํ.
 ภิกฺขเว อหํ เตน กาเลน ตตฺถ
 นทฺทนฺตทเห อโหสิณฺติ อตฺโต.

คำว่า โว ในบทว่า อหํ โว นี้เพียง
 เป็นนิบาต. อธิบายว่า ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลาย โดยกาลนั้น เราได้อยู่ที่สระ
 ฉัททันต์นั้น.

คุณวิเชียร-คุณปราณี เผอิญโชค
 สร้างต้นฉบัปพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงวนลิขสิทธิ์ พุทธทศบาล ปี-พ.ศ.๒๕๐-๑๓

นาคราชาติ โหนโต จ น อญโณ
โกจิ ตทา โหมิ อถโข นาคราชา
โหมีติ อตุโถ.

คำว่า พญาช้าง ความว่า เราเมื่อเป็น
ไม่ใช่เป็นใครอื่นในกาลนั้น ที่แท้เราเป็น
พญาช้าง.

เอวํ ธาเรธาติ ตูเมห เอตํ ชาตกํ
เอวํ ธาเรธ อุกุคณฺหาถ ปรียาปฺณาธาติ.

คำว่า เอวํ ธาเรธ ความว่า ท่าน
ทั้งหลาย จงทรงไว้ คือจงศึกษาไว้
ได้แก่จรงเรียนชาดกนี้ไว้อย่างนี้.

อิมญจ ปน เทสนํ สุตฺวา พหุ
โสตาปนฺนาทโยว อหฺลํ. สว ภิกฺขุณี
ปจฺฉา วิปสฺสนํ วฑฺฒเตตฺวา อรหฺตฺตํ
ปตฺตาติ.

ก็แลภิกษุเป็นอันมาก ครั้นระดับ
พระธรรมเทศนานี้แล้ว ได้เป็นพระ
โสดาบันเป็นต้น. นางภิกษุณีนั้น ภายหลัง
ได้เจริญวิปัสสนา ก็บรรลूपระอรหัตแล้ว
ดังนี้แล.

ฉนฺททฺตชาตกาวณฺณนา จตฺตฺตา.

พรรณนาฉันทันตชาดก ที่ ๔ จบ.

๕. สมภวชาตก (๕๑๕)

๑๓๘. “ราชขณจ ปฏิปนฺนสฺมา
อาธิปจฺจํ สฺจจฺรต
มหนตฺ^๑ ปตฺตมุจฺฉามิ
วิเชตฺุํ ปจฺวิ อิมํ.

๑๓๙. ธมฺเมเน โน อธมฺเมเน
อธมฺโม เม น รุจฺจติ
กิจฺจว ธมฺโม จริโต.
รณฺโวย โหติ สฺจจฺรต.

๑๔๐. อธิ เจวานินฺหิตา เยน
เปจฺจ เยน อนินฺหิตา
ยสฺส เทวมนุสฺเสสฺสุ เยน
ปปฺโปมฺกุ พุราหฺมณ.

๑๔๑. โยหิ อตฺตณฺจ ธมฺมณฺจ
กตฺตมุจฺฉามิ พุราหฺมณ
ตํ ตฺวํ อตฺตณฺจ ธมฺมณฺจ
พุราหฺมณกฺุชาหิ ปุจฺฉิตฺโต.

๕. สัมภวชาตก (๕๑๕)

๑๓๘. “ดูกรท่านสุจฺรต เราครอบครอง
ราชสมบัติ ได้ความเป็นอธิบดีแล้ว
เราปรารถนาถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่
เพื่อครอบครองแผ่นดินนี้.

๑๓๙. โดยธรรมมิใช่โดยอธรรม อธรรม
เราไม่ชอบ แนะนำท่านสุจฺรต พระ-
ราชา ควรประพฤติแต่กิจอันเป็น
ธรรมเท่านั้น.

๑๔๐. แนะนำท่านพราหมณ์ เราจะไม่ถูก
นินทาในโลกนี้ ละโลกนี้ไป ก็จะไม่
ถูกนินทา ด้วยเหตุใด ๆ และจะ
ถึงความมียศในเทวดา และมนุษย์
ทั้งหลายได้ ด้วยเหตุใด (ท่านจง
บอกเหตุนั้น ๆ แก่เรา).

๑๔๑. แนะนำท่านพราหมณ์ เราปรารถนา
จะทำอรรถและธรรม ท่านถูกเรา
ถามแล้ว จงบอกอรรถและธรรม
นั้นเกิด ท่านพราหมณ์.

^๑ น. มหตฺ.

๑๔๒. นาณณตฺร วิธฺวรา ราช
ตทกขาทุมฺรหติ
ยํ ตฺวํ อตฺตถญจ ฐมฺมญจ
กตฺตุมิจฺฉสิ ขตฺติย.

๑๔๓. เอหิ โข ปหิโต กจฺฉ
วิธฺวรสฺส อฺปนฺติกํ
นิกฺขณฺณจิมิ^๑ สฺวณฺณสฺส
หริ กจฺฉ สฺจฺจิต
อภิหาริ อิมิ ทชฺช^๒
อตฺถธมฺมานุสฺสิฏฺฐิยา.

๑๔๔. สุวาทิปฺปากา ภารทฺวาโช
วิธฺวรสฺส อฺปนฺติกํ
ตมทฺทส มหาพฺรหฺมา
อสมานํ สเก ฆเร.

๑๔๕. รณฺโณหิ ปหิโต ทฺุโต
โกรพฺยสฺส ยสฺสสิโน
อตฺถํ ฐมฺมญจ ปฺจฺเจสิ
อิจฺจพฺรวิ ยฺุธิฏฺฐิโ
ตํ ตฺวํ อตฺตถญจ ฐมฺมญจ
วิธฺวรกฺขาทิ ปฺจฺฉินฺโต.

๑๔๒. ข้าแต่ขัตติยราช พระองค์ทรง
ปรารถนากระทำอรรถและธรรมใด
ใครอื่นหาควรกล่าวอรรถและธรรม
นั้นไม่ นอกจากวิธฺวพราหมณ์.

๑๔๓. ท่านจงมาเถิด ท่านถูกเราส่งไป
แล้ว จงไปสู่สำนักของวิธฺวบัณฑิต
แนะนำสัจจิตะท่านจงนำแห่งทองคำนี้
เป็นเครื่องสักการะ ต่อคำสอนอรรถ
และธรรม.

๑๔๔. มหาพราหมณ์ ภารทวาชโคตรนั้น
ไปถึงสำนักของวิธฺวบัณฑิตแล้ว ได้
เห็นเขากำลังบริโภคอาหารในเรือน
ของตน.

๑๔๕. เราเป็นราชทูตของพระเจ้าโกรพย-
ราชผู้มียศ พระองค์ทรงส่งมา
พระองค์ผู้ยฺุธิฏฐิลโคตร ดำรัสถาม
อรรถและธรรม ได้ตรัสว่าดังนี้
ดูกรวิธฺวระ ท่านถูกเราถามแล้ว
จงบอกอรรถและธรรมนั้นเถิด.

^๑ ส. นิกขํ รตฺต...

^๒ อ. นิกขมิมิ.

๑๔๖. คงค์ เม ปิทธิสุนติ
 น ตั สกุโกมิ พุราหมณ
 อปีเรตุ มหาสิหนู
 ตั กถั โส ภวิสสุติ
 น เต สกุโกมิ อุกุชาตุ
 อตุถั ฐมมณจ ปุจฉิตโต.

๑๔๖. ดูกรพราหมณ์ เราคิดจักปิดกัน
 กระแสแม่น้ำคงคา แต่ไม่อาจจะ
 ปิดกันแม่น้ำใหญ่นั้นได้ โอกาสนั้น
 จักมีได้อย่างไร เราถูกท่านถาม
 จึงไม่อาจจะบอกอรรถ และธรรม
 แก่ท่านได้.

๑๔๗. ภทรกาโร จ เม ปุตุโต
 โอโรโส มม อตุโร
 ตั ตวั อตุถณจ ฐมมณจ
 คนตุวา ปุจฉิสสุ พุราหมณ.

๑๔๗. ก็ภัทรการกุมาร ผู้เป็นบุตรของเรา
 เกิดแต่อก เกิดในตัวของเรา มีอยู่
 ดูกรพราหมณ์ ท่านจงไปถาม
 อรรถและธรรมกะเขาเกิด.

๑๔๘. สุวาธิปฺปาคา ภารทฺวาโช
 ภทรการสฺส สนฺตีกั
 ตมทุส มหาพฺรหฺมา
 นิสฺสินฺนํ สมฺหิ เวสฺสมนิ.

๑๔๘. สุจิรัตพราหมณ์ ผู้ภารทวาชโคตร
 ไปถึงสำนักภัทรการกุมาร ได้เห็น
 เขานั่งอยู่ในเรือนของตน.

๑๔๙. รณฺเฒหํ ปหิตโต ทฺโต
 โกรพฺยสฺส ยสฺสสิโน
 อตุถั ฐมมณจ ปุจเจสิ
 อิจฺจพฺรวี ญฺธิญฺจิลो
 ตั ตวั อตุถณจ ฐมมณจ
 ภทรการ ปพฺรุหิ^๑ เม.

๑๔๙. เราเป็นราชทูตของพระเจ้าโกรัพยะ
 ผู้ทรงยศ ถูกพระองค์ส่งมา พระองค์
 ผู้ยฺธิญฺจิลโคตรดำรัสถาม อรรถและ
 ธรรมได้ตรัสแล้วอย่างนี้ ดูกร
 ภัทรการ เธอจงบอกอรรถและ
 ธรรมนั้นแก่เรา.

๑ น. ภทรการสฺสฺปนฺตีกั.

๒ ส. อ. พรวีหิ.

๑๕๐. มัสกาจ^๑ อวหาย
โคธ อนุปตามหิ
น เต สกุโกมิ อุกขาตุ
อตถิ ฐมมญจ ปุจฺฉิตโต.
๑๕๑. สณฺขโย^๒ นาม เม ภาตา
กนิฏฺโจะ เม สุจิริต
ตี ตฺวํ อตฺถญจ ฐมมญจ
คณฺฐวา ปุจฺฉิสฺสุ พฺราหฺมณ.
๑๕๒. สุวาทิปฺปากา ภาวทฺวาโฆ
สณฺขยสฺส อฺปนฺนํ
ตมทฺทส มหาพฺรหฺมา
นิสินฺนํ สมฺหิ ปฺริสฺติ.^๓
๑๕๓. รณฺโณหิ ปฺหิตโต ทฺโต
โกวพฺยสฺส ยสฺสสิโน
อตถิ ฐมมญจ ปุจฺฉสิ
อิจฺจพฺรวี ยฺชิฏฺฐิโถ
ตี ตฺวํ อตฺถญจ ฐมมญจ
สณฺขยฺกฺขาหิ ปุจฺฉิตโต.
๑๕๐. ข้าพเจ้า ทิ้งหาบเนื้อแล้วติดตามไป
เอาเหยี่ยว ถูกท่านถามจึงไม่สามารถ
จะบอกอรรถและธรรมแก่ท่านได้.
๑๕๑. แนะนำท่านพราหมณ์สุจิริตะ พี่น้อง
ของข้าพเจ้าชื่อสัณฺฑชัย เขาเป็นน้อง
ของข้าพเจ้า เชิญท่านไปถาม
อรรถและธรรมกะเขาเถิด.
๑๕๒. มหาพราหมณ์สุจิริตภาวทวาชโคตร
ไปถึงสำนักสัณฺฑชัยกุมาร ได้เห็น
เขานั่งในเรือนของตน.
๑๕๓. เราเป็นราชทูตของพระเจ้าโกวพย-
ราชผู้มียศ พระองค์ทรงส่งมา
พระองค์ผู้ยฺชิฏฺฐิโถตร ดำรัสถาม
อรรถและธรรม ได้ตรัสว่าดังนี้
ดูกรสัณฺฑชัยกุมาร เจ้าถูกเราถาม
แล้ว จึงบอกอรรถและธรรมนั้น
เถิด.

^๑ อ. มัสกาจ.

^๒ ฉ. สณฺขโย.

^๓ ฉ. เวสฺมนิ.

- ปุกุจิตฺวา สมภวํ ชนฺดฺวา
 อตฺถํ ฐมฺมญฺจ พุราหฺมณ.
๑๕๙. ยถาปี จนฺโท วิมฺโล
 กจฺฉํ อากาสนฺธาตฺยา
 สพุเพ ตารคณฺเ โลเก
 อามาย อติโรจติ.
๑๖๐. เอวมฺปิ ทหรูเปโต
 ปณฺดฺวโยเคน สมภโว
 มา นํ ทโรติ มณฺดฺวาสิ
 อปุกุจิตฺวาน สมภวํ
 ปุกุจิตฺวา สมภวํ ชนฺดฺวา
 อตฺถํ ฐมฺมญฺจ พุราหฺมณ.
๑๖๑. ยถาปี รุมฺโก มาโส
 คิมฺหานํ โหติ พุราหฺมณ
 อเตวณฺเณหิ มาเสหิ
 ทุมฺปฺปุเฬหิ โสภติ.
๑๖๒. เอวมฺปิ ทหรูเปโต
 ปณฺดฺวโยเคน สมภโว
 มา นํ ทโรติ มณฺดฺวาสิ
 อปุกุจิตฺวาน สมภวํ
- สัมภวากุมาร ครั้นท่านถามสัมภว-
 กุมารแล้ว ก็จะพึงรู้orroดและธรรม.
๑๕๙. พระจันทร์ อันปราศจากมลทิน
 โคจรไปทางอากาศธาตุ ย่อม
 ไพโรจน์ ล่วงหมู่ดาวทั้งสิ้นในโลก
 ด้วยแสงสว่างฉฉินใจ.
๑๖๐. สัมภวากุมารก็ฉฉินนั้น แม้เข้าถึง
 ความเป็นเด็ก ก็ย่อมสว่างไสว
 เพราะประกอบด้วยปัญญา ดูกร
 พราหฺมณ ท่านอย่าเข้าใจเขาว่า
 เป็นเด็ก เพราะยังไม่ได้ถามสัมภว-
 กุมาร ครั้นท่านถามสัมภวากุมาร
 แล้ว จะพึงรู้orroดและธรรม.
๑๖๑. ข้าแต่พราหฺมณ เดือนอันมีนามว่า
 รัมมกะ ย่อมมีสำหรับฤดูร้อนทั้ง-
 หลาย ย่อมงดงามด้วยต้นไม้ดอก
 ยิ่งกว่าเดือนเหล่าอื่น ฉฉินใจ.
๑๖๒. สัมภวากุมารก็ฉฉินนั้น แม้เข้าถึง
 ความเป็นเด็ก ย่อมงดงาม เพราะ
 ประกอบด้วยปัญญา ท่านอย่า
 สำคัญเขาว่าเป็นเด็ก เพราะยัง

ดร.ปรีชา-คุณประไพ อมาตยกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปุจฉิตวา สมภวํ ชณฺญา
 อตถํ ฌมฺมณฺจ พุราหฺมณ.

ไม่ได้ถามสัมภวกุมาร ดูกร
 พราหมณ์ ครั้นท่านถามสัมภว-
 กุมารแล้ว จะได้รับอุรรตและธรรม.

๑๖๓. ยถาปี หิมวา พุรหฺมุ
 ปพฺพโต ฌนฺธมาทโน
 นานารุกฺเขหิ สณฺณนโน
 มหาภุตคณาลโย
 โอสเรหิ จ ทิพฺเพหิ
 ทิสา ภาติ ปวาติ จ.

๑๖๓. ดูกร ท่านผู้เป็นเผ่าพงศ์พรหม
 บรรพตมีหิมะ ชื่อว่าคันธมาทน์
 ดารดาษไปด้วยพรณไม้นานา
 ชนิด เป็นที่อาศัยอยู่ของหม่อมมหาภูต
 (ทวยเทพ) ย่อมสว่างไสว หอมฟุ้ง
 ไปทั่วทิศ ด้วยทิพยโอสถ ฉนั้นใด.

๑๖๔. เอวมฺปิ ทหฺรฺเบโต
 ปณฺญาโยเคน สมภโว
 มา นํ ทโรติ มณฺณาสิ
 อปุฉิตวา สมภวํ
 ปุฉิตวา สมภวํ ชณฺญา
 อตถํ ฌมฺมณฺจ พุราหฺมณ.

๑๖๔. สัมภวกุมาร ก็ฉนั้นนั้น แม้เข้าถึง
 ความเป็นเด็กย่อมงดงาม เพราะ
 ประกอบด้วยปัญญา ท่านอย่า
 สำคัญเขาว่าเป็นเด็ก เพราะยังไม่
 ได้ถามสัมภวกุมาร ดูกรท่าน
 พราหมณ์ ครั้นท่านถามสัมภว-
 กุมารแล้ว จะได้รับอุรรตและธรรม.

๑๖๕. ยถาปี ปาวโก พุรหฺมุ
 อจฺจิมาลี ยสฺสสิมา
 ชลมาโน วเน กจฺเณ^๑
 อนโล กณฺหวตฺตนิ.

๑๖๕. ดูกรท่านผู้เป็นเผ่าพงศ์พรหมไฟฟ้า
 มีเปลวรุ่งโรจน์ โชติช่วงรุ่งเรือง
 ไหม้ชนไปในกอไม้ในป่า ไม่อ้อม
 ดำเป็นแนวไป.

^๑ อี. จรี กจฺเณ.

๑๖๖. ฉตาสโน ฐุมเกตุ
 อุตตมาแหวนนุทโท
 นิสฺสิเว^๑ ปพฺพตคฺคสฺมี
 พหุเตโช วิโรจติ.
๑๖๗. เอวมปิ ทหฺรูปโต
 ปญฺญาโยเคน สมฺภโว
 มา นํ ทโรติ มณฺเฑสฺสิ
 อปฺจุฉิตฺวาน สมฺภวํ
 ปฺจุฉิตฺวา สมฺภวํ ชณฺเฑา
 อตฺถํ ฌมฺมณฺจ พฺราหฺมณ.
๑๖๘. ขเวน ภาทฺรํ ชานนฺติ
 พลฺลิตฺททฺตญฺจ^๒ วาหฺิเย
 โทเหน เชนฺุ ชานนฺติ
 ภาสฺमानณฺจ ปณฺุชิตํ.
๑๖๙. เอวมปิ ทหฺรูปโต
 ปญฺญาโยเคน สมฺภโว
 มา นํ ทโรติ มณฺเฑสฺสิ
 อปฺจุฉิตฺวาน สมฺภวํ
๑๖๖. (ไฟป่า) มีเปรียงเป็นอาหาร มี
 ควันเป็นธง ไหมป่าขลุ่ยสูง ๆ มี
 ความร้อนมาก ลูกโซนอยู่บน
 ยอดเขา ในเวลาพลบค่ำ ฉับใจ.
๑๖๗. สัมภวกุมาร ก็ฉนั้นนั้น แม้เข้าถึง
 ความเป็นเด็ก ก็รุ่งโรจน์เพราะ
 ประกอบด้วยปัญญา ท่านอย่า
 สำคัญเขาว่าเป็นเด็ก เพราะยังไม่
 ได้ถามสัมภวกุมาร ดูกรท่าน
 พราหมณ์ ครั้นท่านถามสัมภว-
 กุมารแล้ว จะได้อรรถและธรรม.
๑๖๘. คนทั้งหลายจะรู้มัจฉิได้ เพราะ
 ฝึเท้า จะรู้ว่าเป็นโคพลีพัท ใน
 เพราะบรรทุกของไป จะรู้ว่าเป็น
 โคนม เพราะการรีดนม จะรู้ว่าเป็น
 เป็นบัณฑิต ก็เมื่อพูด ฉับใจ.
๑๖๙. สัมภวกุมารก็ฉนั้นนั้น แม้ยังเป็นเด็ก
 ก็รุ่งเรือง เพราะประกอบด้วย
 ปัญญา ท่านอย่าสำคัญเขาว่า
 เป็นเด็ก เพราะยังไม่ได้ถาม

^๑ น. นิสฺสเณ.

^๒ น. พลฺลิตฺททฺตญฺจ.

๑๗๓. อชฺช สุเวติ สํเสยย
 รมฺเณ ปุฏฺโง สุจิริต
 มา กตฺวา อวสี ราชชา
 อตุเถ ชาเต ยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺย

๑๗๔. อชฺชตฺตตฺตตฺตตฺตตฺต
 รมฺเณ ปุฏฺโง สุจิริต
 กุมฺมกฺกํ น นินเวเสยย
 ยถา มุโฬห อเจตโส.

๑๗๕. อตฺตตานํ นาติวตฺเตยย
 อธมฺมํ น สมาจเร
 อติตฺเต นปฺปตาเรยย
 อนตฺเต น ยฺโต สียา.

๑๗๖. โย จ เอตานิ จานานิ
 กตฺตุํ ชานาติ ขตฺติโย
 สทา โส วทฺธมเต ราชชา
 สุกฺกปฺกฺเขว จนฺทิมมา.

๑๗๓. ข้าแต่ท่านสุจิริตพราหมณ์ ไกร ๆ
 ถูกพระราชอาตราศตามแล้ว กราบทูล
 ราชกิจในวันนี้ว่า ควรทำใน
 วันพรุ่งนี้ พระราชายุทธิภูริลโคตร
 อย่าได้ทรงทำการยับยั้ง ในเมื่อ
 ประโยชน์เกิดขึ้น.

๑๗๔. ข้าแต่ท่านสุจิริตพราหมณ์ ท่าน
 ถูกพระราชอาตราศตามแล้ว ฟัง
 กราบทูล เฉพาะแต่ธรรมภายใน
 อย่าฟังให้เสด็จไปสู่ทางผิด เหมือน
 คนหลง ไม่มีความคิดฉะนั้น.

๑๗๕. กษัตริย์ไม่ควรปล่อยตน ไม่ควร
 ประพฤติธรรม ไม่ควรประพฤติ
 ในลัทธิผิด ไม่ควรประกอบในสิ่ง
 อันไม่เป็นประโยชน์.

๑๗๖. อนึ่ง กษัตริย์พระองค์ใด ทรงทราบ
 เพื่อกระทำความละอายนี้ พระชัตติย-
 ราชพระองค์นั้น ย่อมทรงเจริญ
 ทุกเมื่อ เหมือนพระจันทร์ในเดือน
 ข้างขึ้นฉะนั้น.

ดร.ปรีชา-คุณประไพ อมาตยกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๗๗. ฌาตীনญจ ปิโย โหติ
 มิตฺเตสฺ จ วิโรจติ
 กายสฺส เกทา สบุปฺปญฺโณ
 สคฺคํ โส อฺปฺปชฺชติ”ติ.

๑๗๗. กษัตริย์พระองค์นั้น ทรงมี
 พระปัญญา ย่อมเป็นที่รักของ
 พระประยูรญาติด้วย ย่อมรุ่งเรือง
 ในหมู่มิตรอำมาตย์ด้วย (เบื้องหน้า
 แต่) สิ้นพระชนม์ชีพ ย่อมเสด็จ
 เข้าถึงสวรรค์” ดังนี้.

สัมภวาชาดกํ ปญฺจมํ.

สัมภวาชาดก ที่ ๕.

๕. สมภวชาติกถา

(๕๑๕)

รชชฌจ ปฏิปนฺนสมฺมาติ อิทิ
สตฺถา เขตฺวาเน วิหรนฺโต ปญฺญาปารมี
อารพฺภ กเถสิ.

ปจฺจุปฺปนฺนวตฺถุ มหาอุมฺมจ-
ชาติเก อาวิภาวิสฺสติ.

อดีตเต ปน กุรฺรภูเจ อินฺท-
ปตฺตนคเร ธนณฺชยโกโรพฺย นาม
ราชา รชชฺ กาทเรสิ. ตสฺส สฺสจฺจโรโต
นาม พุราหมฺณ ปุโรหิตโต อตฺถ-
ธมฺมานุสาสโก อโหสิ. ราชา ทานาทินิ
ปญฺญานิ กโรนฺโต ธมฺเมเน รชชฺ
อนุสาสิ.

โส เอกทิวสํ ธมฺมยาคํ นาม ปญฺหํ
อภิสงฺขริตฺวา สฺสจฺจโรตฺตพฺราหมฺณํ อาสเน
นิสิทาเปตฺวา สกุการิ กตฺวา ปญฺหํ
ปจฺจนฺโต จตฺสฺโส คากา อภาสิ

๕. พรณนาสัมภวชาติก

(๕๑๕)

พระศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่
ในพระมหาวิหารเชตวัน ทรงปรารภ
พระปัญญาบารมี จึงตรัสชาดกนี้ว่า เรา
ทั้งหลายครอบครองราชสมบัติ ดังนี้
เป็นต้น.

เรื่องในปัจจุบัน จักมีแจ้งในมหา-
อุมมังคชาดก.

ส่วนเรื่องในอดีต พระราชาทรง
พระนามว่า โกรัพยะ ครองราชสมบัติ
ในพระนครอินทปัตต์ แคว้นแคว้นกุรุ.
พราหมณ์ปุโรหิตของพระองค์ ชื่อว่า
สฺสจฺจโรตะ เป็นคนถวายอนุศาสน์อรรถธรรม.
พระราชาทรงบำเพ็ญบุญมีทานเป็นต้น
ครองราชสมบัติโดยธรรม.

วันหนึ่งพระองค์จะทรงถกปัญหา ชื่อ
ธรรมยาคะ จึงเชิญสฺสจฺจโรตฺตพฺราหมฺณให้นั่ง
บนอาสนะ กระทำสักการะแล้ว เมื่อ
จะตรัสถามปัญหา ได้ทรงถามถึง ๔ พระ
คาถาว่า

คร.ปริชา-คุณประไพ อมาตยกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๓๘. “รชชฌจ ปฏิปนฺนสุมา
อาธิปจฺจํ สุจිරต
มหนตฺ ปรตฺตุมิจฺฉามิ
วิเชตฺ ปรจวี อิมํ.

๑๓๙. ธมฺเมเน โน ธมฺเมเน
ธมฺโม เม น รุจฺจติ
กิจฺจเว ธมฺโม จริโต
รณฺโณ โหติ สุจिरต.

๑๔๐. อธิ เจวานินฺหิตา เยน
เปจฺจ เยน อนินฺหิตา
ยสฺ เทวมนุสฺเสสุ เยน
ปฺปโปมฺ พุราหุณ.

๑๔๑. โยหํ อตฺถณฺจ ธมฺมณฺจ
กตฺตุมิจฺฉามิ พุราหุณ
ตํ ตวํ อตฺถณฺจ ธมฺมณฺจ
พุราหุณภฺษาหิ ปุจฺฉิตฺ”ติ.

ตตฺถ รชฺชนฺติ อจฺริย มยํ
อิมสฺมี สตฺตโยชนิกะ อินฺทปรตฺตนคเร
รชฺชณฺจ ตโยชนสฺติเก กุรุรุญฺเจ
อิสฺสรภาวสฺงฺขาตํ อาธิปจฺจณฺจ.

๑๓๘. “ดูกรท่านสุจिरตะ เราครอบครอง
ราชสมบัติ ได้ความเป็นอธิบดีแล้ว
เราปรารถนาถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่
เพื่อครอบครองแผ่นดินนี้.

๑๓๙. โดยธรรมมิใช่โดยอธรรม อธรรม
เราไม่ชอบ แนะนำท่านสุจिरตะ พระ-
ราชา ควรประพฤติแต่กิจอันเป็น
ธรรมเท่านั้น.

๑๔๐. แนะนำท่านพราหมณ์ เราจะไม่ถูก
นินทาในโลกนี้ ละโลกนี้ไป ก็
จะไม่ถูกนินทา ด้วยเหตุใด ๆ และ
จะถึงความมียศในเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลายได้ ด้วยเหตุใด (ท่านจง
บอกเหตุนั้น ๆ แก่เรา).

๑๔๑. แนะนำท่านพราหมณ์ เราปรารถนา
จะทำอรรถและธรรม ท่านถูกเรา
ถามแล้ว จงบอกอรรถและธรรม
นั้นเถิด ท่านพราหมณ์”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ราช-**
สมบัติ ความว่า ดูกรอาจารย์ เรา
ทั้งหลายครองราชสมบัติในนครอินทปัตต์
กว้างประมาณ ๗ โยชน์นี้ และได้ความ

คุณากรดี อมาตยกุล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เป็นอธิบดี กล่าวคือความเป็นใหญ่ ใน
แคว้นแคว้นกुरु อันกว้างประมาณ ๓๐๐
โยชน์.

ปฏิปณฺหาติ อธิคตา. มหฺนฺตฺนฺติ อิทานิ
มหฺนฺตฺภาวํ ปตฺตฺมิจฺฉามิ.

คำว่า ปฏิปณฺหา ได้แก่ ครอบครอง.
คำว่า ใหญ่ ความว่า บัดนี้เรา
ปรารถนาบรรลุความเป็นใหญ่.

วิเชตฺตฺนฺติ อิมํ ปจฺวี ฐมฺเมเน อภิภาวิตฺตํ
อชฺชฺโฆตฺตฺถริตฺตํ อิจฺฉามิ.

คำว่า เพื่อครองแผ่นดินนี้โดยธรรม
ได้แก่ เราปรารถนาจะปกครอง คือ
คุ้มครองแผ่นดินนี้โดยธรรม.

กิจฺจฺโจวติ อวเสสฺชนฺเห รณฺเญว ฐมฺโฆ
กิจฺจฺโจ กรณฺเญยฺตโร. ราชาหฺนฺตฺตฺโก หิ
โลโก โส ตสฺมี ฐมฺมิเก สพุโปปิ
ฐมฺมิโก โหติ ตสฺมา เอส ฐมฺโฆ
นาม รณฺเญว กิจฺจฺโจติ.

คำว่า กิจนั้นแล ความว่า กิจอันเป็น
ธรรมนั้นแล พระราชาควรทรงกระทำ
ให้ยิ่งกว่าเหล่าชนที่เหลือ. เพราะว่าโลก
เป็นไปตามพระราชา เมื่อพระองค์ทรง
ตั้งอยู่ในธรรมนั้น โลกแม้ทั้งหมด ก็ตั้ง
อยู่ในธรรม เพราะเหตุนั้น ขึ้นชื่อว่า
ธรรมนี้ ทรงเป็นกิจของพระราชาแท้.

อิธ เจวานินฺนุทิตาติ เยน มยฺ
อิธ โลกเก จ ปฺรโลเก จ อนินฺนุทิตา.

คำว่า จะไม่ถูกนิินทาในโลกนี้
ความว่า เราทั้งหลายจะไม่ถูกนิินทาใน
โลกนี้ และโลกหน้า ด้วยเหตุใด.

เยน ปฺปฺเปมุติ เยน มยฺ นิริยาทิสฺสุ
อนิพฺพตฺติตฺวา เทเวสฺสุ จ มาหฺนฺเสสฺสุ
จ ยสฺ อิสฺสุริยํ โสภคฺคปฺปตฺตํ

คำว่า จะถึงความมียศด้วยเหตุใด ความว่า
เราทั้งหลาย จะไม่พึงเกิดในนรกเป็นต้น
แล้ว พึ่งถึงความมียศ คือความเป็นใหญ่

คุณภารตี อมาตยกุล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปาปุณเณยยาม ตัม โน การณํ กเถหิตี.

อันบรรลุถึงความงามเลิศในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ด้วยเหตุใด ท่านจงกล่าวเหตุนั้นแก่พวกเรา.

โยหนุตติ พุราหุณณ โย อหํ ผลวิปาก-
สงฺฆาตํ อตฺตณฺจ ตสฺส อตฺตตสฺส
เหตุภูตํ ฐมฺมณฺจ กตฺตํ สมากาย
วตฺติตฺตํ อุปฺปาเทตฺตณฺจ อิจฺฉามิ.

คำว่า เราใด ความว่า แน่ะท่านพร่าหมณ์ เราใด บรรณนากระทำอรรถกล่าวคือ วิปากแห่งผลและกระทำธรรมอันเป็นเหตุแห่งอรรถ คือบรรณนาจะสมาทาน เพื่อประพฤติด้วย คือสมาทานเพื่อให้บังเกิดด้วย.

ตัม ตฺวนุตติ ตสฺส มยฺหํ ตฺวํ สุขฺเขเนว
นิพฺพานคามิมคฺคํ อารุหฺห อปฺปฏิสนฺธิก-
ภาวํ ปตฺเตนฺตสฺส ตํ อตฺตณฺจ ฐมฺมณฺจ
ปฺจุฉิโต อกฺขาหิ ปากฺกํ กตฺวา
กเถหิตี พุราหุณณ ฐมฺมยาคปณฺหํ ปฺจุฉิ.

คำว่า ท่านจงกล่าวอรรถและธรรมนั้น ดังนี้ พระราชาตรัสถามธรรมยากปัญหา กะพร่าหมณ์ว่า เมื่อข้าพเจ้าขึ้นสู่ทางอันไปพระนิพพานโดยสบาย บรรณนาความไม่มีปฏิสนธิ ท่านถูกข้าพเจ้าถามแล้วจงบอก คือจงแถลงอรรถและธรรมนั้นให้ปรากฏ.

อยํ ปน ปโยห คมฺภีโร
พุทฺธวีสโย สพุทฺธณฺจพุทฺธเมว ตํ ปฺจุฉิตฺตํ
ยุตฺตํ ตสฺมี อสฺติ สพุทฺธณฺจตฺปริเยสํ
โพธิสฺสตฺตํ ปฺจุฉิตฺตํ วมฺมุตฺติตฺติ.

ก็ปัญหานี้ เป็นปัญหาลึกลับซึ่ง เป็นพุทฺธวีสัย ควรจะทูลถามปัญหานั้นกะพระสัพพัญญูพุทฺธเจ้า โดยเฉพาะ เมื่อพระพุทฺธเจ้านั้นไม่มี ก็ควรจะถามกะพระโพธิสัจฉี ผู้แสวงหาสัพพัญญุตญาณนั้นแล.

ยาวแก่พระเจ้า ๑๓๓ ขุททกนิกาย ป-ท.๒๐-๑๔

คุณภารดี อมาตยกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สุจิริโต ปน อตุตโน อโพธิสตุตตาย
 ปญหํ กเถตุํ นาสกุขิ. อสกุโกนุโต
 จ ปณฺหิตมานํ อกตุวา อตุตโน
 อสมตฺตภาวํ กเถนุโต คากมาห

๑๔๒. “นาณฺวตฺตฺร วิฐุรา ราช
 เอตํ อกฺขาทุมรหติ
 ยํ ตฺวํ อตุตถญจ ฐมฺมญจ
 กตฺตุมิจฺฉสิ ขตฺติยา”ติ.

ตสฺสตุโถ อวิสโย เอส มหาราช
 ปโยห มาทิสานํ อหํ หิ เนวสฺส
 อาทึ น ปริโยสานํ ปสฺสามิ
 อนุชการํ ปริฎฺฐโจ วย โหมิ
 พาราณสีรณฺวโย ปน ปุโรหิตो วิฐุโร
 นาม พุราหมฺโน อตุติ โสว ตํ
 อาจิกฺขเยย ตํ จเปตฺวา ยํ ตฺวํ
 อตุตถญจ ฐมฺมญจ กตฺตุมิจฺฉสิ
 เอตทฺกฺขาทุํ น ญฺวโย อรหตีติ.

ฝ่ายพราหมณ์สุจิริตะ ไม่อาจจะกล่าว
 แก้ปัญหาได้ เพราะความที่ตนไม่ใช่
 พระโพธิสัตว์ แต่เมื่อไม่สามารถก็ไม่ทำ
 มานะว่า ตนเป็นบัณฑิต เมื่อจะกราบทูล
 ความไม่สามารถแห่งตน จึงกล่าวคาถา
 ว่า

๑๔๒. “ข้าแต่ขัตติยราช พระองค์ทรง
 ปรารถนาจะปฏิบัติอรรถ และ
 ธรรมใด ใครอื่นหาควรชี้แจงอรรถ
 อรรถและธรรมนั้นไม่ นอกจาก
 วิฐุพราหมณ์”.

เนื้อความแห่งพระคาถานั้น ว่า
 ข้าแต่มหाराชเจ้า ปัญหานี้มิใช่วิสัย
 ของคนเช่นพวกข้าพระองค์ เพราะว่า
 ข้าพระองค์ไม่เห็นเบื้องต้น ไม่เห็นเบื้อง-
 ปลายแห่งปัญหานั้นเลย เปรียบเหมือน
 เข้าไปสู่ที่มืด แต่พราหมณ์ชื่อวิฐุระ ซึ่ง
 เป็นปุโรหิตของพระราชาเมืองพาราณสี
 เขานั้นแล จะพึงเฉลยปัญหานั้น นอกจาก
 เขาแล้ว พระองค์ทรงประสงค์จะปฏิบัติ
 ตามอรรถและธรรมใด คนอื่นไม่สามารถ
 จะแสดงอรรถและธรรมนั้นได้.

คุณภารดี อมาตยกุล

สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราชา ตสฺส วจนํ สุตฺวา “เตนหิ
พฺรามาหฺมณ ชิปฺปิ ตสฺส สนฺติกํ
คจฺฉาหิ”ติ ปณฺเฑนาการํ ทตฺวา ตํ
เปเสตฺถกาโม คาถมาห

พระราชาทรงสดับวาจาของปุโรหิต
นั้นแล้ว รับสั่งว่า “แน่ท่านพราหมณ์
ถ้าเช่นนั้น ท่านจงรีบไปสู่สำนักเขาเถิด”
ใคร่จะประทานเครื่องบรรณาการ
ส่งปุโรหิตไป จึงตรัสพระคาถาว่า

๑๔๓. “เอหิ โข ปหิโต คจฺฉ
 วิธฺรสุส อฺปนฺติกํ
 นิกฺขํ รตฺตสุวณฺณสุส
 หฺรํ คจฺฉ สฺสุจฺจิต
 อภิหารํ อิมํ ทชฺช^๑
 อตฺถธมฺมานุสสิฎฺฐิจฺยา”ติ.

๑๔๓. “ท่านจงมาเถิด ท่านถูกเราส่งไป
แล้ว จงไปสู่สำนักของวิธฺรบัณฑิต
แน่สุจฺจิตะ ท่านจงนำลี้มทองคำนี้
เป็นเครื่องสักการะต่อคำสอนอรรถ
และธรรม”.

ตตฺถ อฺปนฺติกนฺติ สนฺติกํ
นิกฺขนฺติ ปณฺจตฺถลา สุวณฺณา เอโก
นิกฺโข อยํ ปน รตฺตสุวณฺณสุส
นิกฺขสหฺสฺสํ ทตฺวา เอวมาห.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อฺปนฺติกํ
คือ สำนัก. คำว่า ลิม ได้แก่ ทองคำ
๕ ตูละเป็น ๑ นิกขะ แต่พระราชานี้
พระราชทานทองคำ ๑,๐๐๐ นิกขะ จึง
ตรัสอย่างนี้.

อิมํ ทชฺชชาติ เตน อิมสฺมี ธมฺม-
ยาคปณฺเฑ เกถิเต ตสฺส อตฺถธมฺมา-
นุสสิฎฺฐิจฺยา อภิหารํ ปุชฺชํ กโรนฺโต
อิมํ นิกฺขสหฺสฺสํ ทเพยยาสิติ.

คำว่า พึงให้ทองนี้ ความว่า เมื่อเขา
กล่าวธรรมยาคปัญหาแล้ว ท่านพึง
ให้ทองคำ ๑,๐๐๐ นิกขะนี้ ทำให้เป็น
เครื่องสักการะ คือเป็นเครื่องบูชาต่อ
คำสอนอรรถและธรรมของเขา.

^๑ ฉ. ทชฺชา.

เอาณจ ปน วตฺวา โส ปญฺห-
 วิสขุชนสฺส ลีขนตฺถาย สตสฺสสฺสคฺขมฺนิกั
 สุวณฺณปฏฺฐิ คมนตฺถาย ยานํ
 ปริวารตฺถาย พลนิกายํ ปณฺณาการํ
 กตฺวา ตํ ขณฺณเมว อฺยุโยเชสิ.

โส ปน อินฺทปตฺตนครา นิกฺขมิตฺวา
 อฺขุคฺคเมว พาราณสียํ อคฺนตฺวา ยตฺถ
 ยตฺถ ปณฺชิตา วสนฺติ สพฺพานิ ตานิ
 จานานิ อฺปสงฺกมิตฺวา สกฺลขมฺพฺที่เป
 ปญฺหสฺส วิสขุชนาการํ อลภิตฺวา
 อณฺุพฺพเพน พาราณสี ปตฺวา เอกสฺมี
 จาเน นิवासํ คเหตุวา กติเปยฺหิ
 ขเนหิ สทฺธิ ปาตฺราสภฺยชนเวลาย
 วิธฺรฺสฺส นิเวสนํ คนฺตฺวา อาคตฺถาวํ
 อาโรจาเปตฺวา เตน ปกฺโกสวาปิโต ตํ
 สเก ฆเร ภฺยชฺฆมานํ อทุกฺส. ตมตฺถํ
 ปกาเสนฺโต อาวิกโรนฺโต สตฺถา สตฺถมํ
 คากมาห

๑๔๔. “สุวาทิปฺปาคา ภารทฺวาโช
 วิธฺรฺสฺส อฺปนฺตฺกั

ก็แล พระองค์ครั้งรับสั่งอย่างนั้น
 จึงทรงจัดเครื่องบรรณาการส่งเขาไปใน
 ขณะนั้นเอง คือ จัดแผ่นทองคำ
 ๑๐๐,๐๐๐ เพื่อจารึกคำแก้ปัญหา จัดยาน
 สำหรับเดินทาง จัดหม้อพลสำหรับเป็น
 บริวาร.

ฝ่ายปุโรหิตนั้น ออกจากนครอินทปัตต์
 แล้ว ไม่ได้ไปยังเมืองพาราณสีโดยตรง
 ที่ได้ยว บัณฑิตทั้งหลายอยู่ในสถานที่ใด ๆ
 ก็เข้าไปหาสถานที่นั้นทุกแห่ง ครั้นไม่ได้
 การแก้ปัญหาในชมพูทวีปทั้งสิ้น แล้วก็
 บรรลุถึงเมืองพาราณสี โดยลำดับ จึง
 ยึดเอาที่พักอยู่ในสถานที่แห่งหนึ่ง แล้ว
 ไปสู่ที่อยู่ของวิธฺรฺพราหมณ์ ในเวลา
 กำลังบริโภคอาหารเช้า รวมกับคน
 ๒-๓ คน ให้แจ้งความที่ตนมาแล้ว อัน
 เขาให้คนเรียกไปหาแล้ว ได้เห็นเขา
 กำลังบริโภคอาหารอยู่ในเรือนของตน.
 พระศาสดาเมื่อทรงประกาศเนื้อความนั้น
 ให้แจ้ง จึงตรัสพระคาถาที่ ๗ ว่า

๑๔๔. “มหาพราหมณ์ ภารทฺวาชโคตร
 นั้น ไปถึงสำนักของวิธฺรฺบัณฑิตแล้ว

คุณทวี-คุณสุภาพรณี กิตติพงษ์โกศล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตมททส มหาพุรหุมา
อสมานํ สเก ฆเว”ติ.

ได้เห็นเขากำลังบริโภคอาหาร ใน
เรือนของตน”.

ตตถ สุวธิปุปาคติ โส
การทวาชโคตโต สุจิริโต อธิปุปาคา
คโตติ อตโต.

คำว่า พรหมณ์นั้นไปถึงแล้ว ความว่า
พรหมณ์สุจิริตการทวาชโคตรนั้น ไป
ถึงแล้ว คือดำเนินไปแล้ว.

มหาพุรหุมาติ มหาพุราหุโมน. อสมานนุติ
ภุณฺขมานํ.

คำว่า มหาพรหม ได้แก่ มหาพรหมณ์.
คำว่า อสมานํ คือ กำลังบริโภค.

โส ปน ตสฺส พาลสหายโก
เอกาจริยกุล เอกคหิตสิปโป ตสฺมา เตน
สทุธิ เอกโตว ภุณฺขิตวา ภตตกิจจ-
ปรีโยसानะ สุขนินฺโน “สมม กิมตถํ
อาคโตสิ”ติ ปุณฺโง อาคมนาการณํ
อาจิกฺขนฺโต อฏฺฐมํ คาทมาห.

อนึ่ง พรหมณ์สุจิริตะนั้นเป็นสหาย
ของวิรุบบันทิตนั้นมาแต่เป็นเด็กได้ศึกษา
ศิลปศาสตร์ ในตระกูลอาจารย์เดียวกัน
เพราะฉะนั้นจึงบริโภคอาหารร่วมกับเขา
ด้วย ในเวลาสำเร็จภตกิจจึงนั่งอย่างสบาย
ถูกเขาถามว่า “ดูกรสหาย ท่านมาแล้ว
เพื่อประโยชน์อะไร” เมื่อแจ้งเหตุที่ตนมา
จึงกล่าวคาถาที่ ๘ ว่า

๑๔๕. “รณฺโঘেঁ পহিতো তুতো
 গোপুয়সুস যস্যসিনো
 অতর্গ্ণ চমুমন্ডজ পূজুচেসি
 ইজ্জপুৰবি যুক্তিগীলো
 তঁ ত্বঁ অত্ৰণ্ডজ চমুমন্ডজ
 বিভূরুখাহি পূজুচিটো”ติ.

๑๔๕. “เราเป็นราชทูต ของพระเจ้า-
 โกรพยราช ผู้มีศ พระองค์ทรง
 ส่งมา พระองค์ผู้ยุติปฏิลโคตร ดำรัส
 ถามอรรถและธรรม ได้ตรัสว่า
 ดังนี้ “ดูกรวิรุระ ท่านถูกเราถาม
 แล้วจงบอกอรรถและธรรมนั้นเกิด”.

อรรถกถาชาดก เล่มที่ ๒๒ หน้า ๑๕๕

คุณทวี-คุณสุภาภรณ์ กิตติพงศ์โกส
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ รณโณหนติ รณโณ อหํ
โกรพยสส ยสสสิโน ทูโต.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า ข้าพเจ้าเป็น
ทูตของพระราชา คือข้าพเจ้าเป็นราชทูต
ของพระราชาโกรพยะผู้ทรงยศ.

ปหิโตติ เตน เปสิโต อิธาคจฺฉามิ.
ปฺจฺเจสึติ โส ยฺยฺยฺยฺยฺยฺยโคตฺโต ธนญฺชย-
ราชา ธมฺมยาคปญฺหํ นาม ปฺจฺฉิ
อหํ กเถตุํ อสกุโกนฺโต ตฺวํ
สกุขิสฺสตีติ ฌตฺวา ตสฺส อาโรเจสี
โส ปณฺณการํ ทตฺวา ปญฺหํ
ปฺจฺฉนฺตถาย มํ ตว สนฺตีกํ เปเสนฺโต
วิธฺรฺสฺส สนฺตีกํ ฌนฺตฺวา อิมสฺส
ปญฺหสฺส อตฺถถจฺจ ปาลิธมฺมถจ
ปฺจฺเจยฺยาสี อิติ อพฺุริวํ ตํ ตฺวํ
อิทานิ มยา ปฺจฺฉิโต อฺกฺขาหีติ.

คำว่า ถูกพระองค์ส่งมา ความว่า
ข้าพเจ้าถูกพระองค์ทรงใช้มาในที่นี้.
คำว่า ถาม ความว่า พระราชาธัญชัย
ยฺยฺยฺยฺยโคตรนั้น ตรัสถามปัญหาชื่อว่า
ธรรมยาคะ ข้าพเจ้าไม่สามารถจะแก้ได้
ครั้งทราบว่าย ท่านสามารถแก้ได้ จึง
กราบทูลแก่พระองค์ พระองค์ก็พระ-
ราชทานเครื่องราชบรรณาการ แล้ว
ทรงส่งข้าพเจ้ามาสู่สำนักท่าน เพื่อ
ต้องการถามปัญหา รับสั่งว่า ท่านพึง
ไปยังสำนักวิธฺรฺบณฺตฺติต พึงถามอรรถ
และธรรม คือบาลีของปัญหานี้ ท่าน
ถูกข้าพเจ้าถาม ณ บัดนี้ จงบอก
ปัญหานั้นเกิด.

ตทา ปน โส พฺุราหฺมโณ
“มหาชนสฺส จิตฺตํ ฌนฺฺหิสฺสสามี”ติ ฌนฺฺคํ
ปิทฺหนฺโต วย วินิจฺฉยํ วิจาเรติ
ตสฺส ปญฺหสฺส วิสฺซุชฺเชน โสกาโส
นตฺถิ โส ตมตฺถํ อจฺจิกฺขนฺโต นวมํ
คาถมาห

ก็ในเวลานั้น พราหมณ์นั้นคิดว่า
“เราจักยึดหัวใจของมหาชน” วิจาร์ณ
การวินิจฉัย คล้ายปิดกันแม่น้ำคงคา
ไม่มีโอกาส ในการแก้ปัญหานั้น เขา
เมื่อจะบอกความนั้น จึงกล่าวคาถาที่ ๙
ว่า

คุณทวี-คุณสุภาภรณ์ กิตติพงศ์โกศล
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๔๗. “ภทฺรกาโร จ เม ปุตุโต
โอรโส มม อตุรโช
ตํ ตวํ อตฺตณฺจ ฆมฺมณฺจ
คณฺตุวา ปุจฺจนฺสฺสุ พุราหุมนฺนา”ติ.

ตตฺถ โอรโสติ อูเร สํวฺทุโช.
อตุรโชติ อตฺตนา ชาโต.

ตํ สุตฺวา สุจฺฉิโร วิธฺรฺสฺส
ฆฺรธา นิภฺขมิตุวา ภทฺรกาโรสฺส
ภุตฺตปาตฺราสฺส อตฺตโน ปริสาย
มขฺเฒ นิสิฺนฺนกาเล นิเวสนํ อคฺมาสิ.
ตมตฺถํ ปกาเสฺนุโต สตฺถา เอกาทสํ
คากฺมาห.

๑๔๘. “สุวาทิปฺปาคา ภาทฺวาทโช
ภทฺรกาโรสฺส สฺนฺติกํ
ตมทฺทส มหาพฺรหฺมา
นิสิฺนฺนํ สฺมฺหิ เวสฺมฺนี”ติ.

ตตฺถ เวสฺมฺนีติ ฆเร.

โส ตตฺถ คณฺตุวา ภทฺรกาโร-
มาณเวณ กตาสฺนาภิหารสฺสกาโร

๑๔๗. “ก็ภทฺรกาโรผู้เป็นบุตรของเรา
เกิดแต่อก เกิดในตัวของเรา มีอยู่
ดูกรพราหมณ์ ท่านจงไปถาม
อรรถและธรรมกะเขาเถิด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เกิด
แต่อก ได้แก่ เจริญแล้วในอก. คำว่า
เกิดในตัวเรา ได้แก่ เกิดกับตัวเรา.

สุจฺฉิโรพราหมณ์ ฟังคํานั้นแล้ว ก็
ออกจากเรือนของวิธฺรฺบณฺฑิต ได้ไปถึง
นิเวศน์ของภทฺรกาโร ในเวลาเขาบริโภค
อาหารเช้าในท่ามกลางบริษัทของตน.
พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศข้อความ
นั้น จึงตรัสพระคาถาที่ ๑๑ ว่า

๑๔๘. “สุจฺฉิโรพราหมณ์ ผู้การทวาชโคตร
ไปถึงสำนักภทฺรกาโร ได้เห็น
เขานั่งอยู่ในเรือนของตน”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เวสฺมฺนี คือ
ในเรือน.

เขาไปในที่นั้นแล้ว อันภทฺรกาโร-
มาณพฺรหฺมากระทำกรับรองด้วยอาสนะและ

คุณศุภชัย-คุณยุวเรศ สุวรรณภินันท์
สร้างคัมภีร์ฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นีสีทีตฺวา อากมนการณํ ปุฏฺโฐ สักการะ นั้งแล้ว ถูกถามถึงเหตุการณ์มา
ทฺวาทสมํ คาทมาห จึ่งกล่าวคาถาที่ ๑๒ ว่า

๑๔๙. “รณฺโณหํ ปหิโต ทฺุโต
 โกรพฺยสฺส ยสฺสสิโน
 อตฺถํ ฐมฺมณฺจ ปุจฺเจสิ
 อิจฺจพฺรวิ ยฺุทธิจฺิโล
 ตํ ตฺวํ อตฺถณฺจ ฐมฺมณฺจ
 ภทฺรการ ปพฺรุหิ เม”ติ.

 อด นํ ภทฺรกาโร “คาค อหํ
 อิเมสุ ทิวเสสุ ปรทาริกกมฺเม อภินิวิฏฺโฐ
 จิตฺตํ เม พฺยาถูลํ เตน ตฺยาหํ
 วิสขุเชตฺตํ น สกฺขิสฺสสามิ มยฺหํ ปน
 กนิฏฺโฐ สณฺขยฺกฺมาโร นาม มยา
 อติวिय ฌานวนฺตฺตโร ตํ ปุจฺจ โส
 เต ปณฺหํ วิสขุเชสฺสตี”ติ ตสฺส สนฺติกํ
 เปเสนฺโต เทว คาทา อภาสิ.

๑๕๐. “มัสกาขํ อวหาย
 โคธํ อนุปตามหํ
 น เต สกฺโกมิ อฺกฺขาตฺตํ
 อตฺถํ ฐมฺมณฺจ ปุจฺฉิโต.

๑๔๙. “เราเป็นราชทูตของพระเจ้าโกรพยะ
 ผู้ทรงยศ ถูกพระองค์ส่งมา
 พระองค์ผู้ยฺุทธิจฺิโลโคตร ดำรัสถาม
 อรรถและธรรม ได้ตรัสแล้วอย่างนี้
 ดูกรภทฺรการ เธอจงบอกอรรถและ
 ธรรมนั้นแก่เรา”.

 ลำดับนั้น ภทฺรการมาณพกล่าวว่
 “ข้าแต่พ่อ ข้าพเจ้าเกี่ยวข้องในการเป็น
 ฐุภรรยาของชายอื่น ในวันเหล่านั้น
 จิตของข้าพเจ้าวุ่นวาย เพราะเหตุนั้น
 ข้าพเจ้าไม่อาจแก้ปัญหแก่ท่านได้ แต่ว่
 น้องของข้าพเจ้าชื่อว่า สันฺนชยฺกุมาร มี
 ปัญญาความรู้มากกว่าข้าพเจ้า ท่าน
 จงถามเขาเถิด เขาจักแก้ปัญหแก่ท่าน”.
 เมื่อส่งเขาไปสู่สำนักสันฺนชยฺกุมารได้กล่าว
 ๒ คาถาว่

๑๕๐. “ข้าพเจ้าทิงหาบเนื้อ แล้วติดตาม
 ไปเอาเหยี้ย ถูกท่านถาม จึ่งไม่
 สามารถจะบอกอรรถ และธรรม
 แก่ท่านได้.

 คุณศุภชัย-คุณยุวเรศ สุวรรณภินันท์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงวนลิขสิทธิ์ ๒๕๖๓ พุทธทศวรรษ ๒๕๖๓-๑๔

๑๕๑. สณฺขโย นาม เม ภาตา
 กนิฏฺโจ เม สุจิริต
 ตํ ตูวํ อตฺตณฺจ ฐมฺมณฺจ
 กนฺตฺวา ปุจฺฉสฺสุ
 พฺราหฺมณา”ติ.

ตตฺถ มํสกาชนฺติ ยถา นาม
 ปุริโส ภูลมิคมํสํ กาชนาทย
 กจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค โครโปตํ
 ทิสฺวา มํสกาชํ จชฺเขตฺวา ตํ
 อนฺุพฺนฺเชยฺย เอวเมว อตฺตโน ฆเร
 วสวตฺตนิ ภาริยํ จชฺเขตฺวา ปรสฺสุ
 รกฺขิตโคปิตี อิตฺถิ อนฺุพฺนฺชนฺโต โหมีติ
 ทีเปนฺโต เอวมาห.

โส ตสฺมีเยว ขณฺเ สณฺขยสฺสุ
 นิเวสนํ กนฺตฺวา เตน กตสฺสกาโร
 อาคมนการณํ ปุฏฺโจ อาจิกฺขิ. ตมตฺถํ
 ปกาเสนฺโต สตฺถา เทว คภาตา อภาสิ

๑๕๒. “สุวาทิปฺปาคา ภารทฺวาโช
 สณฺขยสฺสุ อฺปนฺนิกํ

๑๕๑. แนะทํนพฺราหฺมณฺ์สุจิริตเต ฟีนฺอง
 ของข้าพเจ้าชื่อสณฺขัย เขาเป็นน้อง
 ของข้าพเจ้า เชิญทํานไปตาม
 อรรถและธรรมกะเขาเถิด”.

บรรดาคําเหล่านั้น คํ่าว่า **หาบเนื้อ**
 ความว่า ข้าพเจ้าทอดทิ้งภรรยาผู้เป็น
 ไปในอำนาจในเรือนของตนเสีย แล้ว
 ติดตามหญิงที่ชายอื่นรักษาปกครองไป
 เหมือนบุรุษพาเอาหาบเนื้อลําเดินไป เห็น
 ลูกเหี้ยในระหว่างทาง แล้วทิ้งหาบเนื้อ
 เสีย ติดตามลูกเหี้ยนั้นไป ฉะนั้น
 ภัทฺรการกุมาร เมื่อแสดงดั่งนี้ จึงกล่าว
 อย่างนี้.

ในขณะที่นั้นนั่นเอง สุจิริตพฺราหฺมณฺ์
 นั้นจึงไปยังนิเวศน์ของสณฺขัยกุมาร อัน
 กุมารนั้นทำสักการะเคารพแล้ว ถูกถาม
 ถึงเหตุที่มา จึงแจ้งให้ทราบ. พระศาสดา
 เมื่อทรงประกาศข้อความนั้น ได้ทรง
 ภาสิต ๒ คภาทว่า

๑๕๒. “มหาพฺราหฺมณฺ์สุจิริตการทฺวาช-
 โคตร ไปถึงสำนักสณฺขัยกุมาร

คฺุณฺสุภชัย-คฺุณฺยุวเรศ สุวรรณภินันท์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตมทุทส มหาพุรหุมา

ได้เห็นเขานั่งในเรือนของตน.

นิสินันน์ สมฺหิ ปริสฺติ.^๑

๑๕๓. รณฺโวยหํ ปฺหิโต ทูโต
โกรพฺยสฺส ยสฺสฺสึโน
อดฺถํ ฐมฺมณฺจ ปุจฺเจสิ
อิจฺจพฺุวิ ยฺุทธิฏฺจิลो
ตํ ตฺวํ อดฺถณฺจ ฐมฺมณฺจ
สณฺขยฺกฺขาหิ ปุจฺฉิโต”ติ.

๑๕๓. เราเป็นราชทูตของพระเจ้าโกรัพย-
ราชผู้มียศ พระองค์ทรงส่งมา
พระองค์ผู้ยฺุทธิฏฺจิลโคตร ดำรัสถาม
อรรถและธรรม ได้ตรัสว่าดังนี้
ดูกรสังข์ชัยกุมาร เจ้าถูกเรามา
แล้ว จึงบอกอรรถและธรรมนั้น
เกิด”.

สณฺขยฺกฺมาโร ปน ตทา
ปรทารเมว เสวติ. อดฺสฺส “โสหํ
ตาท ปรทารํ เสวามิ เสวนฺโต จ
ปน กงฺกํ ตริตฺวา ปรตีรํ กจฺฉามิ ตํ
มํ สายณฺจ ปาโต จ นหิ ตรนฺตํ มจฺจุ
คฺลิตฺติ นาม เตน เม จิตฺตํ พฺุยาถฺลํ
น ตยาหํ อาจิกฺขิตฺตุํ สกฺขิสฺสํสามี
กนิฏฺโจ ปน เม สมฺภวฺกฺมาโร นาม
อดฺธิ ขาดิยา สตฺตวสฺสึโก มยา
สฺตคฺคฺเคนน สหฺสฺสคฺคฺเคนน สฺตสฺหฺสคฺคฺเคนน
อิธิกฺคฺคฺคณฺตโร โส เต อาจิกฺขิสฺสฺสติ
กจฺฉ ตํ ปุจฺฉาหิ”ติ อาห. อิมมตฺถํ

ก็เวลานั้น สังข์ชัยกุมารกำลังคบหา
กับภรรยาคนอื่นอยู่นั้นแล. ลำดับนั้น
เธอจึงกล่าวแก่สังข์จรตพราหมณ์ว่า “ข้าแต่
พ่อ ข้าพเจ้ากำลังคบหากับภรรยาคนอื่น
อยู่ ก็แลข้าพเจ้าเมื่อคบหา ต้องข้าม
แม่น้ำไปสู่ฝั่งโน้น มัจจุราชชื่อว่า
จะกลืนกินข้าพเจ้าผู้ข้ามแม่น้ำนั้นไป ใน
เวลาเย็น และในเวลาเช้า เพราะฉะนั้น
จิตของข้าพเจ้าจึงวุ่นวาย ข้าพเจ้าจึงไม่
สามารถจะบอก (ปัญหานั้น) แก่ท่านได้
แต่ว่าข้าพเจ้ามีน้องชายชื่อสัมภวฺกฺมา
ตั้งแต่เกิดมาอายุได้ ๗ ปี มีความรู้ยิ่งกว่า

๑๕๓-๑๕๔
๑๕๕-๑๕๖
๑๕๗-๑๕๘
๑๕๙-๑๖๐
๑๖๑-๑๖๒
๑๖๓-๑๖๔
๑๖๕-๑๖๖
๑๖๗-๑๖๘
๑๖๙-๑๗๐
๑๗๑-๑๗๒
๑๗๓-๑๗๔
๑๗๕-๑๗๖
๑๗๗-๑๗๘
๑๗๙-๑๘๐
๑๘๑-๑๘๒
๑๘๓-๑๘๔
๑๘๕-๑๘๖
๑๘๗-๑๘๘
๑๘๙-๑๙๐
๑๙๑-๑๙๒
๑๙๓-๑๙๔
๑๙๕-๑๙๖
๑๙๗-๑๙๘
๑๙๙-๒๐๐

^๑ น. เวสมนิ.

คุณสุเนตรา กงศิริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปกาสเนนโต โส เทว คากา อภาสิ

ข้าพเจ้าตั้งร้อยเท่าพันเท่าแสนเท่า เขา
จ๊กบอก (อรรถและธรรม) แก่ท่านได้
ท่านจงไปถามเขาเถิด”. เขาเมื่อประกาศ
ข้อความนี้ ได้ภาษิต ๒ คากาว่า

๑๕๔. “สทา มํ คิลติ มัจจุ
 สายํ ปาโต สุจิริต
 น เต สกุโกมิ อุกขาตุํ
 อตถํ ฐมมญจ ปุจฺฉิตโต.

๑๕๔. “ข้าแต่ท่านสุจิริต มัจจุราขยอม
กลืนกินข้าพเจ้าได้ตลอดเวลา ทั้งเช้า
และเย็น ข้าพเจ้าถูกท่านถามแล้ว
ก็ไม่สามารถจะบอกอรรถ และ
ธรรมแก่ท่านได้.

๑๕๕. สมฺภาโว นาม เม ภาตา
 กนิฏฺฐโจ เม สุจิริต
 ตํ ตวํ อตฺตถญจ ฐมมญจ
 คนฺตวาท ปุจฺฉสฺสุ
 พฺรหฺมณา”ติ.

๑๕๕. ข้าแต่พราหมณ์สุจิริต พี่น้องของ
ข้าพเจ้า ชื่อสัมภวกุมารเป็น
น้องชายของข้าพเจ้ามีอยู่ เชิญท่าน
ไปถามอรรถและธรรมกะเขาเถิด”.

 ตํ สุตฺตวาท สุจิริโต “อโย ปโยห
อิมสฺสมี โลกเก อจฺฉริยพฺภุโต ภวิสฺสติ
อิมํ วิสขฺเขตฺตุํ สมตฺตโต นาม นตฺถิ
มณฺเฒ”ติ จินฺตเตตฺตวาท เทว คากา
อภาสิ

 สุจิริตพราหมณ์ฟังคำนั้นแล้วคิดว่า
“ปัญหานี้จักเป็นปัญหาอัศจรรย์ในโลกนี้
ชะรอยว่า ชื่อว่าผู้สามารถจะแก้ปัญหานี้
ไม่มี” ดังนี้ จึงได้ภาษิต ๒ คากาว่า

๑๕๖. “อพฺภุโต วต โภ ฐมโม
 นายํ อสฺมาภ รุจฺฉติ

๑๕๖. “ชาวเราเอ๋ย ปัญหานี้เป็นธรรม
น่าอัศจรรย์จริง ข้าพเจ้าไม่ชอบเลย

 คุณสุนेत्रา คงสิริ
 สร้างคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตโย ชนา ปิตาปุตฺตา
เต ส^๑ ปญฺญาโย โน วิฑู.

ชนทั้ง ๓ คือ ปิตาและบุตร ยังไม่
รู้แจ้งปัญหาธรรมนั้นด้วยปัญญาได้.

๑๕๗. น ตํ สกฺโกถ อกฺขาทํ
อตถํ ฐมฺมญจ ปุจฺจิตา
กถํ นุ ทฺหโร ชญฺญา
อตถํ ฐมฺมญจ ปุจฺจิตโต^๑ติ.

๑๕๗. ท่านทั้งหลายถูกถามแล้ว ยังไม่
สามารถบอกอรรถและธรรมนั้นได้
อย่างไรหนอ เด็กถูกเราถามแล้ว
จะพึงรู้อรรถและธรรมได้^๑.

ตตฺถ นายนฺนุติ อยํ ปญฺหาธมฺโม
อพฺภูโต อิมํ กถेतํ สมตฺถเนน นาม
น ภวิตพฺพํ ตสฺมา ยํ ตวํ กุมารो
กถเอสฺสตีติ วเทสิ นายํ อสฺมวกํ
รฺจฺจติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ปัญหา**
ธรรมนี้ข้าพเจ้าไม่ชอบ ความว่า ปัญหา
ธรรมนี้ น่าอัศจรรย์ ขึ้นชื่อว่าผู้สามารถ
กล่าวแก้ปัญหานี้ไม่พึงมี เพราะเหตุนั้น
คำที่ท่านกล่าวว่า เด็กจักกล่าวแก้
ข้าพเจ้าไม่ชอบใจ.

เต สฺสูติ เอตฺถ สฺกาโร นิปาตมตฺตํ.
ปิตา วิฑูโร ปุตฺตาปิ ภทฺรกาโร จ
สณฺชโย จาติ เตปิ ตโย ปิตาปุตฺตา
ปญฺญาโย อิมํ ฐมฺมํ โน วิฑู น
วิชานนฺนุติ อญฺเฌ โกจิ ชานิสฺสตีติ
อตฺถโก.

สุอักษรในคำว่า **เต ส** นี้เป็นเพียงนิบาต.
อธิบายว่า ปิตาและบุตร ๓ คน แม้
เหล่านั้น คือวิฑูระผู้บิดา ภักทการะและ
สัญชัย ผู้เป็นบุตร ยังไม่ทราบ คือยัง
ไม่รู้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญา คนอื่นใคร
เล่าจักรู้ได้.

น นนฺนุติ ตฺมุเห ตโย ชนา ปุจฺจิตา
เอตํ อกฺขาทํ น สกฺโกถ ทฺหโร

คำว่า **ไม่สามารถแก้ปัญหานั้น** ความว่า
ท่าน ๓ คนถูกถามแล้วยังไม่สามารถ

^๑ ฉ. เตส.

วารสารภาษาชาติ กุหลาบ กนกนิกาย ป-ท.๒๐-๑๔

สตตวาสุสิโก กุมารโ ปุจฉิตโต กถํ
นุ ชฌณา เกน การณน ชานิตุํ
สกุขิสสุตตี อตฺโต.

ตั้ง สุตวา สมุชฌกุมารโ “ตาด
สมภวกุมารโ ทหโร”ติ มณฺเฒาสิ สเจปิ
ปญฺหวิสซุชเนน อตฺตโก คจฺฉ ตํ
ปุจฉา”ติ อตฺตที่ปนาหิ กุมารสุส
วณฺณํ ปกาเสนุโต ทฺวาทส คาคา
อภาสิ

๑๕๘. “มา นํ ทหโรติ มณฺเฒาสิ
อปุจฉิตฺวาน สมภวํ
ปุจฉิตฺวา สมภวํ ชฌณา
อตฺถํ ธมฺมณฺจ พุราหุมน.

๑๕๙. ยถาปิ จนุโท วิมโล
คจฺฉํ อากาสธาตฺยา
สพฺเพ ตารคณฺเ โลเก
อภาย อติโรจติ.

๑๖๐. เอวมฺปิ ทหรุเปโต
ปญฺฉาโยเคน สมภโว
มา นํ ทหโรติ มณฺเฒาสิ
อปุจฉิตฺวาน สมภวํ

กล่าวแก้ปัญหานั้น กุมารผู้เป็นเด็กอายุ
๗ ขวบ ถูกถามแล้ว จึงพึงรู้ได้อย่างไร
หนอ คือ จักอาจรู้ได้ เพราะเหตุอะไร.

สัณฺฑชฌกุมารสดับคํานั้นแล้ว กล่าว
ว่า “ข้าแต่พ่อ ท่านสำคัญว่า ‘สัมภว-
กุมารเป็นเด็ก’ แม้ที่ท่านต้องการ ด้วย
การแก้ปัญหาก็จะไปถามเขาเถิด” เมื่อ
จะประกาศคุณของกุมาร ด้วยการ
แสดงถึงประโยชน์ ได้ภาษิต ๑๒ คาคา
ว่า

๑๕๘. “ข้าแต่พราหมณ์ ท่านอย่าเข้าใจ
เขาว่า เป็นเด็ก เพราะไม่ได้ถาม
สัมภวกุมาร ครั้นท่านถามสัมภว-
กุมารแล้ว ก็จงพึงรู้อรรถและธรรม.

๑๕๙. พระจันทร์ อันปราศจากมลทิน
โคจรไปทางอากาศธาตุ ย่อม
ไพโรจน์ สว่างหมู่ดาวทั้งสิ้นในโลก
ด้วยแสงสว่าง ฉะนั้น.

๑๖๐. สัมภวกุมารก็ฉนั้นนั้น แม้ยังเป็นเด็ก
ก็ย่อมสว่างไสว เพราะประกอบ
ด้วยปัญญา ดูกรพราหมณ์ ท่าน
อย่าเข้าใจเขาว่า เป็นเด็ก เพราะ

คุณสุนทรภู่ กงศิริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปจฺจุฉิตฺวา สมฺภวํ ชณฺเฎา
อตุถํ ฐมฺมณฺจ พุราหฺมณ.

ยังไม่ได้ถามสัมภวกุมาร ครั้นท่าน
ถามสัมภวกุมาร แล้วจะพึงรู้orroด
และธรรม.

๑๖๑. ยถาปี รมฺมโก มาโส
คิฺมฺหํ โหติ พุราหฺมณ
อเตวณฺเฎหิ มาเสหิ
ทุมฺปุเปหิ โสภติ.

๑๖๑. ข้าแต่พราหมณ์ เดือนอันมีนามว่า
รัมมกะ ย่อมมีสำหรับฤดูร้อน
ทั้งหลาย ย่อมงดงามด้วยต้นไม้ดอก
ยิ่งกว่าเดือนเหล่าอื่น ฉันทิด.

๑๖๒. เอวมฺปิ ทหฺรฺฐเปโต
ปณฺณาโยเคน สมฺภโว
มา นํ ทหฺโรติ มณฺเฎาสิ
อปฺจุฉิตฺวาน สมฺภวํ
ปจฺจุฉิตฺวา สมฺภวํ ชณฺเฎา
อตุถํ ฐมฺมณฺจ พุราหฺมณ.

๑๖๒. สัมภวกุมารก็ฉันทันนั้น แม้ยังเป็นเด็ก
ย่อมงดงาม เพราะประกอบด้วย
ปัญญา ท่านอย่าสำคัญเขาว่า
เป็นเด็ก เพราะยังไม่ได้ถามสัมภว-
กุมาร ดูกรพราหมณ์ ครั้นท่าน
ถามสัมภวกุมารแล้ว จะได้รู้orroด
และธรรม.

๑๖๓. ยถาปี หิมาวา พุระหฺมุ
ปพุพิโต คนฺฐมาทโน
นํนาารุกฺเขหิ สณฺณนฺโน
มหาภูตคณฺเฎาโย
โอสเธหิ จ ทิพุเพหิ
ทิสสา ภาติ ปวาติ จ.

๑๖๓. ดูกรท่าน ผู้เป็นเผ่าพงศ์พรหม
บรรพตมีหิมะ ชื่อว่ากันธมาทน์
ดลารดาษาไปด้วยพรรณไม้่นานาชนิด
เป็นที่อาศัยอยู่ของหมู่มหาภูต(ทวย-
เทพ) ย่อมสว่างไสว หอมฟุ้งไป
ทั่วทิศ ด้วยทิพยโอสถฉันทิด.

๑๖๔. เอวมฺปิ ทหฺรฺฐเปโต
ปณฺณาโยเคน สมฺภโว

๑๖๔. สัมภวกุมารก็ฉันทันนั้น แม้ยังเป็นเด็ก
ย่อมงดงาม เพราะประกอบ

คุณสุนตรา คงสิริ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

- มา นั ทหโรติ มณฺเฑาสี
 อปฺจุฉิตฺวาน สมภวํ
 ปฺจุฉิตฺวา สมภวํ ชณฺเฑา
 อตุถํ ฌมฺมณฺจ พุราหุมน.
๑๖๕. ยถาปิ ปาวโก พุรหุเม
 อจุจิมาสี ยสฺสสุสิมา
 ชลมานโน วเน กจฺเจ
 อนโล กณฺหวตฺตนี.
๑๖๖. ฆตาสโน ฐุมเกตุ
 อุตฺตมาเหวนนฺทโห
 นิสฺสึเว ปพฺพตฺตคฺคฺสฺมี
 พหุเตโช วิโรจติ.
๑๖๗. เอวมปิ ทหรูปโต
 ปณฺเฑาโยเคน สมภโว
 มา นั ทหโรติ มณฺเฑาสี
 อปฺจุฉิตฺวาน สมภวํ
 ปฺจุฉิตฺวา สมภวํ ชณฺเฑา
 อตุถํ ฌมฺมณฺจ พุราหุมน.
- ด้วยปัญญา ท่านอย่าสำคัญเขา
 ว่าเป็นเด็ก เพราะยังไม่ได้ถาม
 สัมภวกุมาร ดูกรท่านพราหมณ์
 ครั้นท่านถามสัมภวกุมารแล้ว จะ
 ได้รู้อรรถและธรรม.
๑๖๕. ดูกรท่านผู้เป็นเผ่าพงศ์พรหมไฟป่า
 มีเปลวรุ่งโรจน์ โชติช่วงรุ่งเรือง
 ใหม่โชนไปในกอไม้ในป่า ไม้อื่น
 ดำเป็นแนวไป.
๑๖๖. (ไฟป่า) มีเปรียงเป็นอาหาร มีควัน
 เป็นธง ใหม่ป่าขลุ่ยสูง ๆ มีความ
 ร้อนมาก ลูกโชนอยู่บนยอดเขา
 ในเวลาพลบค่ำ ฉับใจ.
๑๖๗. สัมภวกุมาร ก็ฉนั้นนั้น แม้ยัง
 เป็นเด็ก ก็รุ่งโรจน์เพราะประกอบ
 ด้วยปัญญา ท่านอย่าสำคัญเขา
 ว่าเป็นเด็ก เพราะยังไม่ได้ถาม
 สัมภวกุมาร ดูกรท่านพราหมณ์
 ครั้นท่านถามสัมภวกุมารแล้ว จะ
 ได้รู้อรรถและธรรม.

๑๖๘. ชเวณ ภทฺรํ ชานนฺติ
 พลิตฺททฺตญจ^๑ วาหิเย
 โทเหน เหนฺ ชานนฺติ
 ภาสมานญจ ปณฺชิตํ.

๑๖๘. คนทั้งหลายจะรู้ว่าดีได้ เพราะ
 ฝีมือ จะรู้ว่าเป็นโคพลีพัท ใน
 เพราะบรรทุกของไป จะรู้ว่าเป็น
 โคนม เพราะการรีดนม จะรู้ว่าเป็น
 เป็นบัณฑิต ก็เมื่อเจรจา ฉันท.

๑๖๙. เอวมฺปิ ทหฺรฺเปโต
 ปญฺญาโยเคน สมฺภาโว
 มา นํ ททโรติ มณฺฑาสิ
 อปุจฺฉิตฺวาน สมฺภาวํ
 ปุจฺฉิตฺวา สมฺภาวํ ชณฺฎา
 อตฺถํ ฌมฺมญจ พุราหมณา^๑ติ.

๑๖๙. สัมภวกุมารก็ฉนั้นนั้น แม้อย่างเป็นเด็ก
 ก็รุ่งเรืองเพราะประกอบด้วยปัญญา
 ท่านอย่าสำคัญเขาว่า เป็นเด็ก
 เพราะยังไม่ได้ถามสัมภวกุมาร ดูกร
 พราหมณ์ ครั้นท่านถามสัมภว-
 กุมารแล้ว จะรู้ธรรมดาและธรรม”.

ตตฺถถ ชณฺฎาติ ชานิสฺสสสิ.
 จนฺโทติ ปุณฺณจฺนฺโท. วิมโลติ
 อพฺภาทิมลฺลหิโต.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า จะรู้
 ได้แก่ จักรู้. คำว่า พระจันทร์ ได้แก่
 พระจันทร์วันเพ็ญ (พระจันทร์เต็มดวง).
 คำว่า ปราศจากมลทิน ได้แก่ เว้นจาก
 มลทิน มีหมอกเป็นต้น.

เอวมฺปิ ทหฺรฺเปโตติ เอวํ สมฺภวฺกฺมาโร
 ททฺรภาเวเน อฺเปโตปิ ปญฺญาโยเคน
 สกฺลชฺมฺพุทฺธิปตฺเต อวเสสฺปณฺชิตฺเต
 อติโรจติ อติภุมิตฺวา วิโรจติ ภาสติ.

คำว่า ก็ฉนั้นนั้นแม้อย่างเป็นเด็ก ความว่า
 สัมภวกุมารก็ฉนั้นนั้น แม้อย่างเป็นเด็กก็ย่อม
 ไฟโรจน์สว่าง คือรุ่งเรืองรุ่งโรจน์สว่าง
 บัณฑิตที่เลือนออกนั้น ในพื้นชมพูทวีป
 ทั้งสิ้น เพราะประกอบด้วยปัญญา.

^๑ ฉ. พลิตฺททฺตญจ.

รรมุโกติ จิตตมาโส. อเตวณฺเณหีติ คำว่า **เดือนรรมุกะ** ได้แก่ เดือน
 อติวีย อณฺเณหิ เอกาทสฺหิ มาเสหิ. จิตรมาส(เดือน ๕). คำว่า **ยิ่งกว่าเดือน**
เหล่าอื่น ความว่า ยิ่งกว่า ๑๑ เดือน
 เหล่าอื่น.

เอวนฺตุติ เอวํ สมฺภโวปิ ปญฺญาโยเคน คำว่า **ฉันนั้น** ความว่า แม้สัมภวกุมาร
 โสภติ. หิมวาติ หิมปาทสมเย หิมยุตุโตติ ย่อมงดงาม เพราะประกอบด้วยปัญญา
 หิมวาติ หิมุหกาเล หิมณฺจ วมตีติ ฉะนั้น. คำว่า **มีหิมะ** ความว่า ชื่อว่า
 หิมวาติ. มีหิมะ เพราะประกอบด้วยหิมะในเวลา
 น้ำค้างตก และชื่อว่ามีหิมะ เพราะคาย
 น้ำค้างในเวลาฤดูร้อน.

สมฺปตฺตํ ชนํ ฅนฺเรน มทยตีติ เขานั้นชื่อว่า **กันธมาทน์** เพราะทำคน
 ฅนฺธมาทโน. มหาภูตคณฺณายติ ผู้เข้าถึงให้มัวเมาด้วยกลิ่นหอม. คำว่า
 เทวคณฺณิวาโส. เป็นที่อยู่ของ**คณะมหาภูต** ได้แก่เป็นที่อยู่
 ของหมู่เทพ.

ทิสฺสา ภาคีติ สพฺพทิสฺสา เอโกภาสา คำว่า **ย่อมส่องสว่างไปตลอดทิศ** คือ
 วีย กโรติ. ปวาตีติ ฅนฺเรน สพฺพพา ย่อมกระทำทิศทั่วไป ให้เป็นราวกะว่ามี
 ทิสฺสา วายติ. สว่างเป็นอันเดียวกัน. คำว่า **ย่อม**
ตกลงไป คือย่อมพุ่งไปตลอดทิศทั่วไปด้วย
 กลิ่นหอม.

เอวนฺตุติ เอวํ สมฺภโวปิ ปญฺญาโยเคน คำว่า **ก็ฉันนั้น** ความว่า แม้สัมภวกุมาร
 สพฺพพา ทิสฺสา ภาคี เจว ปวาติ จ. ก็ฉันนั้น ย่อมส่องแสงและตกลงไปตลอด
 ทิศทั้งปวง เพราะประกอบด้วยปัญญา.

คุณสุนตรา คงสิริ

สร้างฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จะเป็นเด็กย้อมรุ่งโรจน์ เพราะประกอบ ด้วยปัญญา.

ภทรนุติ ภทรมสุสาชาณี ยี่ ชวสมปุตติยา
ชานนุติ น สรีเรน.

คำว่า **ม้่าตี** ความว่า จะรู้จักม้าอาชาไนย
ที่ดี เพราะถึงพร้อมด้วยความเร็ว ไม่ใช่
ถึงพร้อมด้วยสรีระ.

วahiเยติ วหิตพเพ ภारे สติ
ภารวหตาย อัย อุตตโมติ พลิตพท
ชานนุติ.

คำว่า **ในเพราะของที่บรรทุก** ความว่า
จะรู้โคพลิพทว่า โคตัวนี้มีกำลังสูงมาก
ก็เพราะบรรทุกของไป เมื่อมีสิ่งของจะ
พียงบรรทุกไป.

โทเหนติ โทหสมปุตติยา เชน
สุชีราติ ชานนุติ. ภาสमानนุติ เอตถ
นानาภาสมานัน ชานนุติ.

คำว่า **เพราะการรีดนม** ความว่า จะรู้
โคนมว่า มีน้ำนมดี ก็เพราะการรีดนม.
ในคำว่า **เมื่อพูด** นี้ความว่า จะรู้ว่า
เป็นบัณฑิต เมื่อกล่าวคำพูดต่าง ๆ.

มิสฺสํ พาเลหิ ปณฺฑิตนฺติ สุตฺตํ
อาหริตพฺพํ.

พียงนำสูตรว่า บัณฑิต เจือกับพาล
มาแสดง.

สุจิริโต เอวํ ตสฺมี สมฺภาว
วณฺเณนฺเต “ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺวา
ชานิสฺสฺสามี”ติ “กหํ ปน เต กุมาร
กนิญฺโจ”ติ ปุจฺฉิ.

เมื่อเขาสรรเสริญสัมภวกุมารอย่างนี้
สุจิริตพราหมณ์ คิดว่า “เราถามปัญหา
แล้วจักรู้” จึงถามว่า “นะกุมาร ก็
น้องชายของท่านอยู่ไหน”.

อถสฺส โส สีหปญฺชรั วิวริตฺวา หตถํ
ปสาเรตฺวา “โส เอโส ปาสาททฺวาร

ลำดับนั้น สัมภวกุมารจึงเปิดสี่หับนุช
แล้วเหยียดมือออกไป บอกแก่พราหมณ์

คุณศุเนตรา คงสิริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อนฺตรวีถิยํ กุมารเกหิ สทฺธิ
สุวณฺณวณฺโณ กิพฺติ อยํ มม กนิฏฺโজ
อุปลงฺกมิตฺวา ตํ ปุจฺฉถ พุทฺธลึลาเย
เต ปญฺหํ กถสฺสตี”ติ อาห.

นั่นว่า “กุมารนี้นั้นมีผิวพรรณดุจทอง
เล่นอยู่กับพวกกุมารที่ระหว่างถนนใกล้
ประตูปราสาทนี้ คือน้องชายของข้าพเจ้า
ท่านจงเข้าไปถามเขาเถิด เขาจักแก้ปัญห
แก่ท่านด้วยลีลาแห่งพระพุทฺธเจ้า”.

สุจิริโต ตสฺส วจันํ สุตฺตวาว ปาสาทา
โอรุยุห กุมารสฺส สนฺติกํ อคฺมาสิ
กาย เวลยาติ. กุมารสฺส นิวตฺตสาฎกํ
โมเจตฺวา ขนฺธฺเช ชิปีตฺวา อุภอหิ
หตฺถเอหิ ปัสฺสุ กเหตุวาทา จิตฺเวลาย.

สุจิริตพราหมณ์ ครั้นสดับคำของสัณฺขชัย-
กุมารนั้นแล้ว ลงจากปราสาท ได้ไปสู
สำนักกุมาร (ถามว่า) ไปในเวลาไหน.
(ตอบว่า) ไปในเวลาทีกุมารเปลื้องผ้าถุง
ห้อยคอ ยืนจับดิน ด้วยมือทั้งสอง.

ตมตฺถํ อวิกโรนฺโต สตฺถา

พระศาสดา เมื่อทรงกระทำ
ข้อความนั้นให้แจ้ง จึงตรัสพระคาถาว่า

๑๗๐. “สุวาทิปฺปาคา ภาวทฺวาโช
สมภวสฺส อุปนฺติกํ
ตมทฺทส มหาพฺรหฺมา
กีพฺมานํ พหิปุเร”ติ.

๑๗๐. “มหาพราหมณ์ภาวทวาชโคตรนั้น
มาถึงสำนักสัมภวกุมารแล้ว ได้
เห็นเขรเล่นอยู่นอกบ้าน”.

คาถมาห.

ตตฺถ พหิปุเรติ พหิเนวเสน.

คำว่า นอกบ้าน ได้แก่แก่นอกที่อยู่.

มหาสตุโตปิ พฺรหฺมาณํ อคฺนฺตวาทา
ปุโรโต จิตํ ทิสฺวา “ตาด เกนตฺถ-
นาคโตสิ”ติ ปุจฺฉิตฺวา “ตาด กุมาร

แม้พระมหาสัตว์ ครั้นเห็นพราหมณ์
มายืนข้างหน้าแล้ว จึงถามว่า “ข้าแต่พ่อ
ท่านมาเพราะต้องการอะไร” เมื่อเขา

ประมวลแปลชาดก ขุททกปิณฑก ป-พ.๒๐-๑๕

อหิ ชมพูทีปตเล อาหิณฺหนุโต มยา
 ปุจฺฉิตํ ปณฺหิ กเถตุํ สมตฺถํ อลภิตฺวา
 ตว สนฺติกํ อาคโตะมฺหิ”ติ วุตฺเต
 สกฺลชฺมพูทีเป กิร อวิณฺจฺฉิตโต ปโยห
 มม สนฺติกํ อาคโตะ อหิ ฌาณน
 มหฺลลโกติ หิโรตฺตปฺปํ ปฏฺฐลภิตฺวา
 หตฺถคตํ ปัสสุํ ฉนฺนุชฺเชตฺวา ขนฺธโต
 สภาฏฺกํ อาทาย นิวาเสตฺวา “ปุจฺฉ
 พฺราหฺมณ พุทฺธลีสฺยา เต กเถสฺสามิ”ติ
 สพฺพพณฺณปฺวารณํ ปวาเรสิ. ตโต
 พฺราหฺมโณ

ตอบว่า “นะพ่อกุมาร เราเที่ยวไปใน
 พื้นชมพูทวีป ไม่ได้ผู้สามารถแก้ปัญห
 ที่เราถาม จึงมาสู่สำนักของเจ้า” จึง
 คิดว่า ข่าว่าปัญหาในชมพูทวีปทั้งสิ้น
 ที่วินิจฉัยกันไม่ได้ มาถึงสำนักเรา เรา
 เป็นผู้ใหญ่ด้วยความรู้ จึงกลับได้หิริและ
 โอตตปฺปะ แล้วทั้งคืนที่อยู่ในมือ ถือเอา
 ผ้าสาฎกที่ค้อมานุ่งแล้ว ปวารณาตน
 ปวารณาอย่างสัพพัญญูว่า “ข้าแต่
 พราหมณ์ ท่านจงถามเกิด ข้าพเจ้า
 จักแก้แก่ท่าน อย่างพุทธลีสฺยา” ดังนี้
 ลำดับนั้น พราหมณ์ จึงถามปัญหาด้วย
 คาถาว่า

๑๗๑. “รณฺโฆหิ ปหิโต ทูโต
 โกรพฺยสฺส ยสฺสสิโน
 อตฺถํ ฐมฺมณฺจ ปุจฺฉสิ
 อิจฺจพฺรวิ ยฺชิฏฺฐิจฺฉโล
 ตํ ตวํ อตฺถณฺจ ฐมฺมณฺจ
 สมฺภว อภฺยาหิ ปุจฺฉิตํ”ติ.
 คากาย ปณฺหิ ปุจฺฉิ.

๑๗๑. “ข้าพเจ้า เป็นราชทูตของพระเจ้า
 โกรพยราชผู้มียศ พระองค์ทรงส่ง
 มา พระองค์ผู้ยฺชิฏฐิจฉโลตร ดำรัส
 ถามอรรถและธรรมได้ตรัสแล้วดังนี้
 จูกรสัมภวกุมาร ท่านถูกเราถาม
 แล้ว จงบอกอรรถและธรรมนั้น
 เกิด”.

ตสฺสสตฺโต สมฺภวปณฺชิตสฺส กุโณ
 คคณมฺชฺฉเฒ ปุณฺณจฺนุโท วยิ ปากฏฺโฐ

กาดานันมีใจความว่า คุณของ
 สัมภวบัณฑิต ได้ปรากฏแล้ว เหมือน

คุณสุเนตรา กงสิริ
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อโหสิ.

พระจันทร์เพ็ญ ในท่ามกลางท้องฟ้า
ฉะนั้น.

อต นั “เตนหิ สุธนาหิ”ติ
วตุวา ธมฺมยาคปณฺหิ วิสขุเชนฺโต

ครั้งนั้น สัมภวกุมารจึงกล่าวกับ
เขาว่า “ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟังเถิด”
เมื่อจะแก้ปัญหารัทธิรรมยาคะ จึงกล่าว
คาถาว่า

๑๗๒. “ตคฺชฺม เต อหฺมกฺขิสฺสั
ยถาปิ กุสโล ตถา
ราชา จ โข ตํ ชานาติ
ยทิ กาทฺติ วา น วา”ติ.
คาถมาห.

๑๗๒. “เอาเถิด ข้าพเจ้าจักบอกปัญหา
ธรรมยาคะแก่ท่าน เหมือนอย่าง
คนฉลาด หนึ่งแล พระราชาย่อม
ทรงทราบอรรถและธรรมได้ แต่
ว่าจะทรงกระทำหรือไม่ทรงกระทำ
(เท่านั้น)”.
เมื่อเธอกำลังยืนอยู่ในระหว่างถนน
แสดงธรรมด้วยเสียงไพเราะ เสียงกลบ
ไปตลอดพระนครพาราณสี ประมาณ
๑๒ โยชน์. ครั้งนั้น พระราชาและอุปราช
เป็นต้น ทั้งหมดประชุมกันแล้ว. พระ-
มหาสัตว์เริ่มแสดงพระธรรมในท่ามกลาง
มหาชน.

ตสฺส อนฺตรวีถิยํ จตุวา มธฺรฺสฺสเรน
ธมฺมํ เทเสนฺตสฺส สทฺโท ทฺวาทส-
โยชนิกํ สกฺลพาราณสินฺครํ อวตฺถริ.
อต ราชา จ อุปรราชาทโย จ
สพฺเพ สนฺนิปตฺติสฺสุ. มหาสตุโต มหาชนสฺส
มขุณฺเณ ธมฺมเทสนํ ปฏฺจเปสิ.

บรฺรดาคำเหล่านั้น คำว่า เอาเถิด
เป็นคำกล่าวโดยส่วนเดียว.

ตตฺถ ตคฺชฺมาติ เอกํสวจฺนํ.

บรฺรดาคำเหล่านั้น คำว่า เอาเถิด
เป็นคำกล่าวโดยส่วนเดียว.

คุณสุเนตรา คงอิริ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๒๐-๑๕

ยถาปี กุสโลติ ยถา อติกุสโล
สหุพพญญุพุทฺธ อัจฉิขติ ตถา เต
เอกังเสเนว อหมกุขิสฺสนุติ อตุโถ.

คำว่า เหมือนอย่างคนฉลาด ความว่า
ข้าพเจ้าจะบอกท่านโดยส่วนเดียว เหมือน
พระสัพพัญญูพุทธเจ้า ผู้ทรงฉลาดอย่างยิ่ง
ตรัสบอกให้ ฉะนั้น.

ราชา จ โข ทนฺติ อหํ ตํ
ปญฺหํ ยถา ตุมหากํ ราชา ชานิตุํ
สกุโกติ ตถา กถสฺสามิ ตโต อุตฺตริ
ราชา เอวํ ตํ ชานาติ ยถิ กริสฺสติ
วา น วา กริสฺสติ กโรนฺตสฺส วา
อกโรนฺตสฺส วา ตสฺเสว ตํ ภวิสฺสติ
มยฺหํ ปน โทโส นตฺถิติ ทิเปติ.

คำว่า ก็แลพระราชาทรงทราบความนั้น
แล้ว สัมภวกุมารนั้นแสดงว่า ข้าพเจ้า
จักกล่าวปัญหานั้น เท่าที่พระราชาของ
ท่านทั้งหลายอาจจะทรงทราบได้ ยิ่ง
กว่านั้น พระราชาทรงทราบปัญหานั้น
อย่างนี้ บางทีจักทรงกระทำหรือไม่ทรง
กระทำ คือเมื่อพระองค์ทรงกระทำหรือไม่
ทรงกระทำเรื่องนั้นจักเป็นของพระองค์
เท่านั้น แต่ความผิดของเราไม่มี.

เอวํ อิมาย คาทาย ปญฺหกถนํ
ปฏฺิขานิตฺวา อิทานิ ฐมฺมยาคปญฺหํ
กถนฺโต อาห

ครั้นสัมภวกุมาร ปฏิญาณการ-
กล่าวแก้ปัญหาด้วยคาถาอย่างนี้แล้ว บัดนี้
เมื่อจะแถลงปัญหาธรรมยาจะ จึงกล่าวว่า

๑๗๓. “อชฺช สฺสเวติ สํเสยฺย
รณฺเณ ปฏฺุโจ สฺสจฺจิต
มา กตฺวา อวสี ราชา
อตุเถ ชาเต ยฺธิฏฺฐิลโ.

๑๗๓. “ข้าแต่ท่านสุจิริตพราหมณ์ ใคร ๆ
ถูกพระราชชาติรัศถามแล้ว กราบ-
ทูลราชกิจในวันนี้ว่า ควรทำใน
วันพรุ่งนี้ พระราชายฺธิฏฐิลโคตร
อย่าได้ทรงทำการยับยั้ง ในเมื่อ
ประโยชน์เกิดขึ้น.

คุณสุนตรา คงสิริ
สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๗๔. อชฺฌตตตณฺเวย สํเสยฺย
 รณฺณา ปุญฺโজ สุจිරฺต
 กุมฺมกฺคํ น นีเวเสยฺย
 ยถา มุโหฺห อเจตโส.

๑๗๔. ข้าแต่ท่านสุจีรตพราหมณ์ ท่าน
 ถูกพระราชาดำรัสถามแล้ว ฟัง
 กราบทูล เฉพาะแต่ธรรมภายใน
 อย่าฟังให้เสด็จไปสู่ทางผิด เหมือน
 คนหลงไม่มีความคิด ฉะนั้น.

๑๗๕. อตฺตทานํ นาตีวตฺเตยฺย
 อธมฺมํ น สมาจเร
 อดีตฺเถ นปฺปตาเรยฺย
 อนตฺเถ น ยฺโต สียา.

๑๗๕. กษัตริย์ไม่ควรปล่อยตน ไม่ควร
 ประพฤดิอธรรม ไม่ควรประพฤดิ
 ในลัทธิผิด ไม่ควรประกอบในสิ่ง
 อันไม่เป็นประโยชน์.

๑๗๖. โย จ เอตานิ จานานิ
 กตฺตุํ ชานาตี ขตฺติโย
 สหา โส วทฺธมฺเต ราชา
 สุกฺกปกฺเขว จนฺทึมา.

๑๗๖. อนึ่ง กษัตริย์พระองค์ใด ทรงทราบ
 เพื่อกระทำฐานะเหล่านี้ พระขัตติย-
 ราชพระองค์นั้น ย่อมทรงเจริญ
 ทุกเมื่อ เหมือนพระจันทร์ในเดือน
 ข้างขึ้น ฉะนั้น.

๑๗๗. ฃาตีนณฺจ ปิโย โหติ
 मितฺเตสฺสุ จ วิโรจติ
 กายสฺสุส เกทา สปฺปณฺเวย
 สคฺคํ โส อฺปปชฺชตี”ติ.

๑๗๗. กษัตริย์พระองค์นั้น ทรงมีพระ
 ปัญญา ย่อมเป็นที่รักของพระ
 ประยูรญาติด้วย ย่อมทรงรุ่งเรือง
 ในหมู่มิตรอำมาตย์ด้วย (เบื้องหน้า)
 แต่สิ้นพระชนม์ชีพ ย่อมเสด็จเข้าถึง
 สวรรค์” ดังนี้.

ตตฺถ สํเสยฺยาตี กเถยฺย. อิทํ บรราดาถ่าเหล่านั้น คำว่า สํเสยฺย
 วฺตุตํ โหติ “ตาด สุจිරฺต สเจ คือ ฟังกราบทูล. มีคำอธิบายดังนี้

คุณสุนทร กงสิริ

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตุมุหากัม รณณา อชฺช ทานัน เทม
 สิลล รุกขาม อุโปสถกมฺม กโรมาติ
 โกจิ ปุฏฺโฐ มหาราช อชฺช ตาว
 ปาณํ หนาม กามะ ปริภุญชาม สุวั
 ปิวาม กุสลํ ปน กริสฺสามิ สุเวติ
 รณโณ สํเสยฺย กเถยฺย, ตสฺส
 อติมหนตฺตสฺสาปี อมจฺจสฺส วจันํ กตฺวา
 ตุมุหากัม ราชชา ยุธิภูจิลโคตฺโต ตถารูเป
 อตฺเต ชาเต ตํ ทิวสํ ปมาเทน
 วิดีนาเมนฺโต มา อวสิ ตสฺส วจันํ
 อกตฺวา อุปฺปนฺนํ กุสลจิตฺตํ อปริหา-
 เปตฺวา กุสลปฏิสฺยตฺตํ กมฺมํ กโรตฺตฺเว
 อิทมฺสฺส กเถยฺยาสี”ติ.

เอวํ มหาสตุโต อิมาย คากาย
 “อชฺชเชว กิจฺจํ อาตปฺปํ โโก ชณฺเณ
 มรณํ สุเว”ติ ภทฺทเทรตฺตสฺสตุตฺตญฺจ
 “อุปฺปมาโท อมตํ ปทํ ปมาโท
 มจฺจุโน ปทนฺ”ติ อุปฺปมาโทวาทญฺจ
 กเถสิ.

ข้าแต่พ่อสุจริตะ ถ้าใคร ๆ ถูกพระราชา
 ของท่านทั้งหลาย ตรัสถามว่า ‘เราจะ
 ให้ท่าน จะรักษาศีล กระทำอุโบสถ
 วันนี้หรือ’ ฟังกราบทูล คือทูลชี้แจงแก่
 พระราชาว่า ‘ข้าแต่มหาราชเจ้า วันนี้
 พวกเราฆ่าสัตว์ก่อน บริโภคกาม เรา
 ดื่มสุราเสียก่อน แต่พรุ่งนี้เราจึงกระทำ
 กุศล’ ขอพระราชายุธิภูจิลโคตรของท่าน
 อย่าทรงกระทำตามคำอำมาตย์ผู้ยิ่งใหญ่
 นั้นเลย เมื่อประโยชน์เช่นนั้น เกิดขึ้น
 อย่าได้ทรงปล่อยวันนี้ให้ล่วงไปด้วยความ
 ประมาท อย่าทรงเชื่อคำของเขา อย่า
 ทรงทำกุศลจิตที่เกิดขึ้นให้เสื่อมไป จง
 ทรงทำกรรมอันประกอบด้วยกุศลเท่านั้น
 ท่านฟังกราบทูลแก่พระองค์ดังนี้”.

ด้วยคถานี้ พระมหาสัตว์ กล่าว
 ภัทเทรตฺตสฺสตุตฺตเป็นต้นว่า “ความเพียร
 ควรกระทำในวันนี้นั้นแหละ ใครจะพึงรู้
 ความตายจะมีในวันพรุ่งนี้” และกล่าวถึง
 โอวาทปรารภความไม่ประมาทเป็นต้นว่า
 “ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย ความ
 ประมาทเป็นทางแห่งความตาย” ด้วย
 ประการฉะนี้.

คุณสุนตรา คงสิริ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อชฺมตฺตตฺตญเฒวาทิ ตาต สฺจจิริต
สมภวปณฺฑิตโต ตยา ฌมฺมยาคปญฺเฑห
ปฺจฺจณฺฑิตโต ก็ กถีสํติ รณฺณา ปฺญฺจโจ
สมานอ ตุมฺหากํ รณฺโฆ อชฺมตฺตตฺตญเฒ
สํเสยฺย นิยกชฺมตฺตตฺตสํชาตํ ฆนฺธปณฺจกํ
หุตุวา อภาวโต อนิจฺจนฺตติ กถยฺยาสิ.

คำว่า ธรรมภายในเท่านั้น
ความว่า ข้าแต่พ่อสุจิริตะ ท่านถูก
พระราชชาติร้ถามว่า สัมภวบัณฑิตถูก
ท่านถามปัญหาธรรมยาคะแล้ว กล่าว
อย่างไร ฟังกราบทูลเรื่องธรรมภายใน
เท่านั้น แก่พระราชชาของท่าน ฟัง
กราบทูลว่า ขันธ้ห้ามวด กล่าวคือ
ธรรมภายใน แท้จริงเป็นของไม่เที่ยง
เพราะมีแล้ว ไม่มี.

เอตฺตาวตฺตา มหาสตุโต

ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระมหาสัตรีจึง
กล่าวความไม่เที่ยง เปิดเผยอย่างนี้ ว่า

“สพฺเพ สงฺขารรา อนิจฺจาติ
ยทา ปณฺณาย ปสฺสติ
อนิจฺจา วต สงฺขารรา
อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรฺชฺชณฺตติ
เตสํ วุปฺสโม สฺโข”ติ.

“เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า
'สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง' สังขาร
ทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีอันเกิดขึ้น
และเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้น
แล้วก็ดับไป การสงบระงับสังขาร
เหล่านั้นเสียได้ เป็นสุข”.

เอวํ วิภาตํ อนิจฺจตํ กถสิ.

กุมฺมกฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
มฺโพห อเจตโน อนฺธพาลปฺกฺกฺกฺกฺคฺค
ทฺวาสฺสญฺจิทฺทิจฺจิตฺตสฺงฺชาตํ กุมฺมกฺคํ เสวติ
เอวํ ตว ราชา ตํ กุมฺมกฺคํ น

คำว่า คำเนินทางผิด ความว่า
แน่ท่านพราหมณ์ พระราชาของท่าน
ไม่ฟังเสพทางผิดนั้น เหมือนคนหลง ไม่มี
ความคิด เป็นปุถุชนคนโง่เขลา เสพ

คุณสุนทรฯ คงสิริ
สร้างคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เสเวยย นียยานิกั ทสกุสลกมม-
ปถมตตเมว เสวตุ เอวมสุส วเทยยาสี่ติ.

ทางผิด กล่าวคือ ทิฐิ ๖๒ ฉะนั้น จงเสพ
แต่ทางกุศลกรรมบทเท่านั้น อันเป็นทาง
นำออกจากทุกข์ ท่านพึงทูลพระองค์
อย่างนี้.

อตตทานนุติ อิมั สุกคิยั จิต्तัม
อตตภาวั นาทิวตเตยย เยน กมฺเมน
ติสฺโส กุสลสมฺปตฺติโย สพฺพกามมกฺเคน
อตฺติกมิตฺตวา อปาเย นิพฺพตฺตุนฺติ ตัม
กมฺมํ น กเรยฺยาติ อตฺตโถ.

คำว่า พระองค์ ความว่า อย่า
พึงปล่อยอัตภาพ อันดำรงอยู่ในสุคตินี้เสีย
คืออย่าพึงทำกรรมเป็นเหตุให้สัตว์ก้าวล่วง
กุศลสมบัติ ๓ ด้วยเป็นทางนำใคร่ทุก
ประการ แล้วบังเกิดในอบาย.

อธมฺมนฺติ ติวิจฺจุจฺริตฺตสงฺขาตัม อธมฺมํ
น สมาจเรยฺย.

คำว่า อธรรม ความว่า อย่าทรงประพฤติ
ธรรม กล่าวคือทุจริต ๓ อย่าง

อตฺตฺเถติ ทฺวาสมฺภูจฺทิฏฺฐิสงฺขาเต อตฺตฺเถ
นปฺปตาเรยฺย น โอตฺตาเรยฺย. น
ตาเรยฺยาติปิ ปาโจ. อตฺตโน ทิฏฺฐานุกฺคิ
อาปชฺชนตัม ชนํ โอตฺตาเรยฺย.

คำว่า ในลัทธิผิด ความว่า อย่าทรง
หยั่งลง คืออย่าทรงข้ามลงในลัทธิอันผิด
กล่าวคือทิวิจ ๖๒. บาลีว่า น ตาเรยฺย
ก็มีบ้าง. อธิบายว่า อย่าให้คนผู้ถึง
ทิฏฐานุกคิตอย่างตนหยั่งลง.

อนตฺตฺเถติ อการณ. น ยฺยุตฺติ
ยฺยุตฺตปฺยฺยุตฺโต น สียา. พุราหฺมณ ยทิ
เต ราชา ฐมฺมยาคปฺเปห วตฺตติตฺตกาโม
อิมสฺสมี โอวาเท วตฺตตฺตฺติ ตสฺส
กเถยฺยาสี่ติ อยเมตฺต อธิปฺปาโย.

คำว่า ไม่เป็นประโยชน์ ได้แก่ไม่ใช่เหตุ.
คำว่า ไม่ประกอบ คือไม่พยายาม
ชวนชวาย. ในพระคาถานี้มีอธิบายดังนี้
ว่า แน่ท่านพราหมณ์ ถ้าพระราชา
ของท่านใคร่จะทรงประพฤติ ปัญหา

คุณสุนตรา คงสิริ
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธรรมยาคะ ก็จงทรงประพฤติกในโอวาทนี
ท่านพึงกราบทูลแต่พระองค์ดังนี้.

สทาทิ สตตํ. อิทํ วุตตํ โหติ
โย ขตติโย เอตานิ การณานิ กาคุ
ชานาติ โส ราชา สุกกปกุเข จนโท
วिय สทา วพุผลติ.

คำว่า ทุกเมื่อ ได้แก้ต่อเนื่องกัน.
มีคำกล่าวอธิบายดังนี้ พระราชาใดเป็น
กษัตริย์ ทรงรู้จักกระทำเหตุเหล่านี้ พระ
ราชานั่น ย่อมทรงเจริญทุกเวลา เหมือน
พระจันทร์ข้างขึ้น.

วิโรจตีติ มิตตามจุจานํ มชฺเฌ อตฺตโน
สีลาจารญาณาทีหิ คุณฺเหสิ โสภติ
วิโรจตีติ.

คำว่า ทรงรุ่งเรือง ความว่า ทรงงดงาม
ด้วยพระองค์ มีศีลมรรยาท และพระ
ปรีชาญาณเป็นต้นของพระองค์ ใน
ท่ามกลางมิตรและอำมาตย์ทั้งหลาย ชื่อว่า
ทรงรุ่งเรือง.

เอวํ มหาสตุโต คคนตเล จนุทํ
อฏฺฐจาเปนุโต วिय พุทฺธลีลา
พฺรหฺมณฺสส ปณฺหํ กเถสิ. มหาชน
นทฺนุโต เสเลนุโต อปฺโปเจนุโต สาธุ
การสหฺสฺसानิ อกาลสิ เจลुकฺเขเป
เจว อญฺคุลิโปเจ จ ปวตฺเตสิ.
หตฺตปิลนฺธนาทีนํ ชปิ. เอวํ ชิตฺตฺชนํ
โกฏฺฐิปปตฺตํ อโหสิ. ราชาปิสฺส ตฺฏฺโฆ
มหนฺตํ ยสํ อทาสิ. สฺสจฺจโรปิ
นิกฺขสสฺสเสน ปุชฺชํ กตฺวา สฺสวณฺณปฏฺฐเฌ

พระมหาสัตว์ กล่าวแก้ปัญหาแก่
พราหมณ์โดยลีลาแห่งพระพุทธเจ้า ดุจ
ยังพระจันทร์ให้ปรากฏขึ้น ณ ท้องฟ้า
ด้วยอาการอย่างนี้. มหาชนต่างบันลือ
โห่ร้องปรบมือ ได้กระทำสาธุการพันครั้ง
ยังการยกธง และการตีดนิน้่มือให้เป็นไป.
ทั้งขัดเครื่องประดับมือเป็นต้นไป. ทรัพย์
ที่เขาชัดไปอย่างนี้ ได้มีประมาณถึงหนึ่ง
โกฏิ. แม้พระราชาที่ทรงยินดี แล้วได้
พระราชทานยศอันใหญ่แก่สัมภวกุมาร

สงฆ์เถระ ๑๓๓ ๒๕๖๖ ๒๕๖๗ ๒๕๖๘ ๒๕๖๙ ๒๕๗๐-๑๕

คุณสุนทร กงสิริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ชาติหีกุลเคน ปญหวิสขุชนํ ลีขิตวา
 อินุทปัตตนครํ คนฺตฺวา รณฺโณ
 ฌมฺมยาคปญฺหํ กเถสิ. ราชา ตสฺมี
 ฌมฺเม วตฺติตฺวา สกคปุริํ ปุเรสิ.

นั้น. ฝ่ายพราหมณ์สุจिरตะก็กระทำการ
 บูชาด้วยทองคำพันลี้มแล้วจารึกคำแก้
 ปัญหา ในแผ่นทองคำด้วยชาดหรรคุณ
 (กลับ) ไปสู่อินุทปัตตนคร จึงกราบทูล
 ปัญหาธรรมยาคะแด่พระราชชา. พระราชา
 ทรงประพฤติธรรมนั้นแล้ว ได้ชื่อว่า
 บำเพ็ญทางสวรรคให้บริบูรณ์.

สตฺถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
 “น ภิกฺขเว อิทาเนว ปุพฺเพปิ
 ตถาคโต มหาปญฺโณเยวา”ติ วตฺวา
 ชาดกํ สโมธานฺสิ “ตทา ฌนฺนชย-
 ราชา อานนฺโท อโหสิ สุจिरโต
 อนฺรุทฺโธ วิรุโร อริยกสฺสโป ภาทรกาโร
 โมคคฺลลาโน สนฺนชยมาณโว สารีปฺตุโต
 สมฺภวปณฺฑิตโต อหเมวา”ติ.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
 เทศนาเข้ามาแล้ว ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย
 ไม่ใช่แต่บัดนี้เท่านั้น แม้ในปางก่อน
 ตถาคตก็มีปัญญามากเหมือนกัน” ทรง
 ประชุมชาดกว่า “พระเจ้าอนนฺชย
 โกรพยราชในครั้งนั้น ได้มาเป็นอานนท
 สุจिरตพราหมณ์ ได้มาเป็นอนฺรุทตะ
 วิรุทพราหมณ์ ได้มาเป็นอริยกสสปะ
 ภาทรการกุมาร ได้มาเป็นโมคคัลลานะ
 สันนชยมาณพ ได้มาเป็นสารีบุตร
 สมภวบัณฑิต ได้มาเป็นเราเอง” ดังนี้.

สมภวชาดกาวณฺณนา ปญฺจมา.

พรรณนาสมภวชาดก ที่ ๕ จบ.

คุณสุนตรา คงสิริ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๖. มหาภีษาทก (๕๑๖)

๑๗๘. “พาราณสย์^๑ อหุ ราชา
 กาสินี รุกขจวบถุมนโน
 มิตตามจจุปริพยุโพห
 อคมาสิ มิตาซินิ^๒”

๑๗๙. ตตถ พุราหุมนมทุกุขิ
 เสตํ จิตุรํ กิลาสินี
 วิทุสสุตํ โกวิหารวํ
 กีสํ ธมนิสนุถตํ.

๑๘๐. ปรมการุณยตํ ปตตํ
 ทิสฺวา กิจจคตํ นรํ
 อวจ พุยมุหิโต ราชา
 ยกุขานํ กตโม นฺสิ.

๑๘๑. หตถปาทา จ เต เสตา
 ตโต เสตตรํ ลีโร
 คตตํ กมฺมาสวณฺณนฺเต
 กิลาสพหุโล จสิ.

^๑ ลี. อี. พาราณสฺย.

^๒ ลี. มิตาซิริ. อี. มิตาจิริ.

๖. มหาภีษาทก (๕๑๖)

๑๗๘. “ได้มีพระราชานในนครพาราณสี ผู้
 ยังแคว้นกาสิให้เจริญ ทรงแวดล้อม
 ด้วยมิตรและอำมาตย์ ได้เสด็จไปสู่
 พระราชอุทยานมิตชินะ.

๑๗๙. ณ ที่นั้น พระองค์ได้ทอดพระเนตร
 เห็นพราหมณ์เป็นโรคเรื้อนต่างเป็น
 จุด จุดเป็นโรคกลาก มีร่างกาย
 ชุ่มผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น มี
 เนื้อแตก ดูจดอกทองกวาวที่บ้าน
 แล้ว.

๑๘๐. พระราชา ครั้นทอดพระเนตรเห็น
 คนตกยาก ผู้ถึงอาการที่น่าสงสาร
 อย่างยิ่ง ทรงหวาดระแวงพระทัย
 ดำรัสถามว่า บรรดายักษ์ เจ้าเป็น
 ยักษ์ประเภทไหนหนอ.

๑๘๑. หนึ่ง มือและเท้าของเจ้าก็ขาว ศีรษะ
 ก็ยิ่งขาวกว่านั้น ตัวของเจ้าก็มีสี
 ต่างพร้อย มากไปด้วยเกลือกกลาก.

พลเอกประพัทธ์-คุณหญิงสัตยวดี กุวานนท์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๘๒. วฏฺจนาวลิสฺสงกาสา
 ปิฏฺจิ เต นินฺนตฺตุนฺนตา
 กาทฺสปุพฺพา จ เต อองฺคา
 นาณฺณํ ปสฺสสามิ เอทิสฺ.
๑๘๓. อุกฺขมฺภูจฺปาโท ตสิโต
 กิโส ธมฺมิสนฺนฺตโต
 ฉาโต อตฺติตฺตฺรโปสิ
 กุโตสิ กตฺถ กจฺจสิ.
๑๘๔. ทุทฺทสิ อปฺปกาโรสิ
 ทุพฺพณฺโณ ภิมฺทสฺสโน
 ชเนตฺติ ยาปี เต มาตา
 น ตํ อิจฺเจยฺย ปสฺสสิตฺ.
๑๘๕. กิ กมฺมมกรํ^๑ ปุพฺเพ
 กิ^๒ อวชฺฌํ อฆาตยิ
 กิพฺพิสฺ ยํ กริตฺวาน
 อิทํ ทุกฺขํ อฺปาคมิ.
๑๘๖. ตคฺขม เต อหฺมกฺขิสฺสํ
 ยถาปี กุสฺโล ตถา
 สจฺจวาที หิ โลกสฺมี
 ปสฺสฺนตฺธิธ ปณฺหิตา.
๑๘๒. หลังของท่านเป็นปุ่มปม ดุจเถาว์วัลย์
 ที่ยุ่ง อวัยวะของท่านดุจเถาว์วัลย์
 ข้อดำ เราไม่เห็นคนอื่นเป็นเช่นนี้.
๑๘๓. เจ้ามีเท้าสกปรก น่ารังเกียจ มี
 ร่างกายชूपดมสะพรั่งด้วยเส้นเอ็น
 หิวกระหาย มีรูปอดอยาก เข้ามา
 จากไหน จะไปไหน.
๑๘๔. เจ้าดูน่าเกลียดรูปร่างไม่สมประกอบ
 มีผิวพรรณทราม ดูน่ากลัว แม้
 บิดามารดาของเจ้า ก็ไม่พึง
 ปรารถนาจะพบเห็นเจ้า.
๑๘๕. เมื่อก่อนเจ้าได้ทำกรรมอะไร หรือ
 ได้เบียดเบียนบุคคลที่ไม่ควรเบียด-
 เบียน เพราะกระทำความชั่วอันใด
 จึงเข้าถึงความลำบากนี้.
๑๘๖. เอาเถิด ข้าพระองค์จักกราบทูลแต่
 พระองค์ เหมือนคนฉลาดกราบทูล
 เพราะว่าในโลกนี้ บัณฑิตทั้งหลาย
 สรรเสริญคนพูดจริง.

^๑ น. กมฺมมกร.

^๒ น. กิ.

๑๘๗. เอโก จรํ โคคเวโส
 มุโฬุห อจฺจสรี วเน
 อรณฺเณ อีรีเณ วิวเน
 นานากุณฺชรเสวิต.
๑๘๘. วาฬิมิคานุจฺริเต
 วิบุปนฺนุจฺริสฺมิ กานเน
 อจฺริ ตตฺถ สตฺตาทํ
 ขุปปิปาสสมฺปิโต.
๑๘๙. ตตฺถ ตินฺนุทุมททุกฺขี
 วิสมณฺณจํ พุฏฺฏุขิตโต
 ปปาตมภิลมฺพนฺตํ
 สมฺปนฺนผลชารินํ.
๑๙๐. วาตสฺสิตานิ ภกฺขเสสี
 ตานิ รุจฺจิสฺสุ เม ภูสํ
 อติตุโต รุขฺขมารุหี^๑
 ตตฺถ เหฺสฺสามิ อสฺสิโต.^๒
๑๙๑. เอกํ เม ภกฺขิตํ อาสิ
 ทฺติยํ อภิปรตฺติตํ
 ตโต สฺวา ภณฺชตฺต สฺวา
 ฉินฺนุนา ผรฺสุนา วิย.
๑๘๗. ข้าพระองค์คนเดียว เทียวแสวงหา
 โค หลงล่องเลยไปในป่าอันเป็นที่
 อ้างว้างกันดารเจียบสงบ เป็นที่อยู่
 ของช้างนานาชนิด.
๑๘๘. ข้าพระองค์หลงทางอยู่ในป่า อัน
 เป็นที่เทียวไปแห่งเนื้อร้าย ทั้ง ๆ
 ที่หิวกระหาย ได้เทียวไปในป่านั้น
 ตลอด ๗ วัน.
๑๘๙. ข้าพระองค์ หמדความสามารถหิว
 อดอยาก ได้เห็นมะพลับต้นหนึ่งใน
 ป่านั้น มีลำต้นเอนไปทางปากเหว
 ทรงไว้ซึ่งผลอันสมบูรณ์.
๑๙๐. ข้าพระองค์ บริโภคผลที่ลมพัด
 หล่นลง ข้าพระองค์ชอบมันมาก
 ยังไม่อิ่ม จึงขึ้นต้นมันด้วยหวังว่า
 จักบริโภคให้อิ่มในที่นั้น.
๑๙๑. ข้าพระองค์ บริโภคผลที่หนึ่งแล้ว
 ปรารถนาผลที่ ๒ ต่อไป แต่
 กิ่งไม้นั้นก็หักฉีกลง เหมือนตัด
 ด้วยขวาน.

^๑ ฉ. รุขฺขมารุหี.

^๒ ฉ. อ. อาสิโต.

๑๙๒. โสฬั สหาว สาขาหิ
อุทฐั ปาโท อวลีโร
อปุปติฏฺเฐ อนาลมฺเพ
คิริทฺถุคฺคสมิ ปาปตฺ.

๑๙๓. ยสฺมา จ วาริ กมฺภีรํ
ตสฺมา น สมปฺชฺชิสฺส^๑
ตตฺถ เสสึ นีรานนฺโท
อนฺหนา^๒ ทสฺรตฺติโย.

๑๙๔. อเถตฺถ กปิ มากจฺฉิ
โคณฺงฺกุลโธ ทริจโร
สาขาหิ สาขํ วิจฺรนฺโต
ชาทมาโน ทุมฺปลฺล.

๑๙๕. โส มํ ทิสฺวา กิสฺ ปณฺฑิ
การุณฺณมฺการํ มยิ
อมฺโภ โโก นาม โส เอตฺถ
เอวํ ทฺถุเขน อฏฺฐิโต.

๑๙๖. มนฺุสฺโส อมนฺุสฺโส วา
อตฺตานมฺเม ปเวทย

๑๙๒. ข้าพระองค์นั้น พร้อมกับกิ่งไม้มี
เท้าชี้ฟ้า มีหัวที่มลงไปในห้วงเหว-
คีรีอันขรุขระ ไม่มีที่ยึด ไม่มี
ที่เหนี่ยวเลย.

๑๙๓. ก็เพราะเหตุว่าวาริ เป็นที่ลึกลับ
ฉะนั้น จึงหยั่งไม่ถึง ข้าพระองค์
จึงนอนหมดความเพลิดเพลิน ใน
ที่นั่น ๑๐ ราตรี.

๑๙๔. ครั้งนั้น กระปี่ (ลิง) ตัวหนึ่งมีหาง
คล้ายหางโค เที้ยวไปตามซอกเขา
เที้ยวไต่ไปตามกิ่งไม้ เคี้ยวกินผลไม้
อยู่ มาถึงที่นั่น.

๑๙๕. เขาเห็นข้าพระองค์ผอมเหลือง ได้
กระทำความกรุณา ในข้าพระองค์
(ได้ถามว่า) แน่ะผู้เจริญ ท่านนั้น
ชื่ออะไร มาทนทุกขีในที่นี่อยู่
อย่างนี้.

๑๙๖. เป็นมนุษย์หรืออมมนุษย์ จงแจ้ง
ตนเองแก่เรา ข้าพระองค์จึงน้อม

^๑ ส. สมปชชสี. อ. สมภชชสี.

^๒ อ. อนาโถ.

- วิหณฺณมาโน กิจฺเจเน
คิริทุคฺคต เวคสา.
ขึ้นจากเหวคีรีโดยเร็ว ด้วยความ
ลำบาก.
๒๐๒. อุทฺฐริตฺวาน มํ สนฺโต
นิสฺโส เอตทพฺุริ
อิจฺฉ มํ สมฺม รกฺขสฺสุ
ปฺสฺสุปฺสฺสํ มุหฺุตตกํ.
๒๐๒. กระปี่(ลิง)ผู้เป็นสัตว์บุรุษผู้กล้าหาญ
ครั้งช่วยข้าพระองค์ขึ้นแล้ว ได้พูด
ดังนั้นว่า ดูกรสหาย เชิญท่านช่วย
ระวังรักษาเรา เราจักหลับสักครู่.
๒๐๓. สีหา พฺุคฺฉมา จ ทีปํ จ
อจฺฉโกกตฺรจฺฉโย
เต มํ ปมตฺตํ หีเสยฺยํ
เต ตฺวํ ทิสฺวา นิวารย.
๒๐๓. เพราะราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง
หมีและเสือดาว มีอยู่ มันพึงเบียด-
เบียนเรา ผู้พลั้งเผลอ ท่านเห็นมัน
แล้ว พึงป้องกันไว้.
๒๐๔. เอวํ เม ปฺริตฺตาดุน
ปฺสฺสุปิ โส มุหฺุตตกํ
ตทาหํ ปาปิ กํ ทิฏฺฐิ
ปฏฺิลจฺฉิ อโยนิโส.
๒๐๔. ครั้งให้ข้าพระองค์ ป้องกันไว้ดังนี้
แล้ว ก็กลับไปครู่หนึ่ง ในกาลนั้น
ข้าพระองค์ กลับได้ความคิดเห็น
ชั่วช้า โดยไม่ชอบธรรม.
๒๐๕. ภกฺโข อยํ มนุสฺसानํ
ยถา จณฺเฒ วนเ มิกา
ยนฺนุณิมี วธิตฺวาน
ฉาโต ขาทฺทย วานรํ.
๒๐๕. สัตว์ชนิดนี้ เป็นอาหารของมนุษย์
เหมือนสัตว์จำพวกอื่นในป่า เราก็
หิวโหย ถ้ากระไร พึงฆ่าวานรนี้
เคี้ยวกินเสีย.
๒๐๖. อสิโต จ คมิสฺสามิ
วํสฺมาทาย สมฺพลํ
กนฺตารํ นิตฺถริสฺสามิ
ปาเถยฺยํ เม ภวิสฺสติ.
๒๐๖. เราอิ่มแล้ว จักถือเนื้อเป็นเสบียง
เดินทางไป และเราจักปลดเปลื้อง
ความแค้นแค้น และเราจักมีเสบียง
เดินทาง.

พลเอกประพัทธ์-คุณหญิงสัตยวดี กุวานนท์
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒๐๗. ตโต สิลํ คเหตุวาน
มตถกํ สนนิตาพียี
มม ภคตถิลนตสฺส^๑
ปหาโร ทุพฺพโล อหุ.

๒๐๘. โส จ เวเคนุทปฺปตฺโต
กปิ รุหิรมกฺขิตโต
อสฺสสุปฺนฺณเณหิ เนตฺเตหิ
โรทฺนโต มํ อุกฺกขติ.

๒๐๙. มายโย มํ กิริ ภาทฺทนฺเต
ตฺวณฺจ นามะทิสํ กิริ
ตฺวณฺจ โข นาม ทีฆมาวู^๒
อณฺเณ^๓ วาเรตฺตฺมรหฺสิ.

๒๑๐. อโห วต เร ปุริส
ดาว ทฺวกรการก
เอทิสา วิสมา ทฺวคฺคา
ปฺปาตา อฺกฺทฺโต มยา.

๒๑๑. อานีโต ปฺรโลกา
ทฺวพฺภยฺยํ มํ อมณฺณถ

๒๐๗. ลำดับนั้น ข้าพระองค์จึงคว่าได้
ก่อนศิลาท่อมกระหม่อม เมื่อข้า-
พระองค์อดโรย เพราะอดอาหาร
การประหารจึงไม่แรงนัก.

๒๐๘. ฝ่ายกระปี่นั้น ก็ลุกขึ้นโดยเร็ว มีตัว
อาบด้วยโลหิต มีเนตรชุ่มไปด้วย
น้ำตา ร้องให้ มองดูข้าพระองค์
(พร้อมกับพูดว่า).

๒๐๙. แน่ะผู้เจริญ นายท่านอย่าทำเรา
เลย ก็ขึ้นชื่อว่าท่าน ทำกรรมถึง
เช่นนี้ อหนึ่งเล่า ท่าน (รอดตาย
มาได้) ชื่อว่า มีอายุยืนยาว ควร
จะทำการป้องกันคนอื่น.

๒๑๐. เฮ้ย คนใจร้าย กระทำกรรมอัน
คนทำได้ยากถึงเพียงนั้น เราช่วย
ท่าน ขึ้นจากเหวมืดลึกลับขรุขระ
ถึงเช่นนี้.

๒๑๑. ท่านเหมือนเรานำมาจากปรโลกยัง
สำคัญเราว่า จะพึงประทุษร้าย

^๑ น. กตตถิลนตสฺส. อี. หคต...

^๒ อี. ทีฆมาว.

^๓ อี. อณฺเณ.

- ตนะเตน ปาปธมฺเมเน
ปาปี ปาเปเน จินฺหิตัง.
๒๑๒. มา เหว ตวั อธมฺมฏฺจ
เวทน์ กฏักํ ผุสฺสิ
มา เหว ปาปกมฺมุนฺตํ
ผลํ เวฬุํ ตํ วธิ.
๒๑๓. ตยิ เม นตฺถิ วิสฺสาโส
ปาปธมฺม อสณฺณต
เอหิ เม ปิฏฺฐจฺโถ คจฺจ
ทิสฺสมาโนว สนฺตฺติเก.
๒๑๔. มุจฺจโตสิ หตฺถา วาพานํ
ปจฺจโตสิ มานุสฺสี ปทํ
เอส มกฺโข อธมฺมฏฺจ
เตน คจฺจ ยถาสุขํ.
๒๑๕. อิทํ วตฺวา ทิริจโร
รุหิรํ^๑ ปกฺขลฺย มตฺถกํ
อสุสฺสุนิ สมฺปมฺชฺชิตฺวา
ตโต ปพฺพตฺตมารุหิ.
๒๑๖. โสทํ เตนาภิสฺสโตสฺมิ
ปริพาเหณ อฏฺฐิโต
- ท่านนั้นเป็นคนชั่วช้า มีธรรมอัน
เลวทราม คิดแต่กรรมอันชั่วนั้น.
๒๑๒. ดูกรคนอธรรม ท่านอย่าได้ถูกต้อง
เวทนาอันเผ็ดร้อนเลย บาปกรรม
อย่าได้ฆ่าท่าน เหมือนขุยไฟฆ่า
ต้นไฟเลย.
๒๑๓. ความไวใจของเราไม่มีในท่าน ดูกร
ผู้มีสันดานชั่ว ปราศจากความ
สำรวม ท่านจงมาเถิด เดินไป
ตามหลังเรา ในที่ใกล้พอมองเห็น.
๒๑๔. ท่านพันเง้อมมือสัตว์ร้ายแล้วถึงทาง
ถิ่นมนุษย์ ดูกรคนอธรรม นั้น
หนทาง ท่านจงไปตามทางนั้น
ตามสบายเถิด.
๒๑๕. วานรผู้เที่ยวไปตามซอกเขา ครั้น
กล่าวดังนี้แล้ว ก็ล้างเลือดที่ศีรษะ
เช็ดหน้าตาแล้ว แต่นั้นก็กระโดดไป
ยังภูเขา.
๒๑๖. ข้าพระองค์ อันพญาวานรสาปแช่ง
ถูกความกระวนกระวาย เบียดเบียน

^๑ น. รหเท.

ทยุหมาเนน กตฺเตน
วารี ปาตุํ อูปาคมี.

มีตัวเราร้อนอยู่ เข้าไปยังแม่น้ำ
แห่งหนึ่ง เพื่อจะดื่มน้ำ.

๒๑๗. อคฺคินา วีย สนฺตตฺโต
รหฺโท รุหิรมกุชิตฺโต
ปฺพุพลฺลิตฺตสฺสกาโส
สพฺโพ เม สมปชฺชถ.

๒๑๗. ห้วงน้ำทั้งปวงร้อนจัด ดุจถูกไฟ
ปรากรฏแก่ข้าพระองค์ เหมือน
เปื้อนด้วยเลือด และเช่นกับน้ำเลือด
น้ำหนอง ฉะนั้น.

๒๑๘. ยาวนฺโต อุกฺกพิณฺฑุณี
กายสฺสมี นิปตฺตีสุ เม
ดาวนฺโต กณฺฑุ^๑ ชาเยถ
อหฺมเวลฺลวสาทิสสา.

๒๑๘. หยาดน้ำตกต้องกายของข้าพระองค์
มีประมาณเท่าใด ตุ่มคล้ายมะตูม
ผ่าครึ่ง ก็เกิดแก่ข้าพระองค์มี
ประมาณเท่านั้น.

๒๑๙. ปกฺกิณฺหา ปกฺกขริสฺสุ เม
กฺกนฺปา ปฺพุพลฺลิตฺตา
เยน เยเนว กจฺฉามิ
กาเมสฺสุ นิคเมสฺสุ จ.

๒๑๙. หนองและโลหิต ดุจซากศพ ไหล
ออกแล้วจากตุ่มอันแตกของข้าพระ-
องค์ ข้าพระองค์จะเดินไปทางใด ๆ
บรรดาบ้านและนิคม.

๒๒๐. ทณฺฑทหฺตฺถา นิวาเรณฺติ
อิตฺถิโย ปุริสา จ มํ
โอกฺกิตฺตา ปุตฺติคณฺธน
มาสฺสุ โอรเน อาคมา.

๒๒๐. มนุษย์ชายหญิงทั้งหลาย ถูกกลิ่น
เหม็นเข้ากลุ่มมุ่ม ถือไม้ไผ่กันข้า-
พระองค์ ประกาศว่า เจ้าอย่า
เข้ามาเว้ย.

๒๒๑. เอตาทิสฺสํ อิทํ ทฺกขฺมิ
สฺตตฺตวสฺสทานิ เม

๒๒๑. ข้าพระองค์เสวยความทุกข์นี้เช่นนี้
เสวยกรรมของตนที่ทำไว้ไม่ดี ใน

^๑ สี. อี. กณฺฑุ.

คุณพจน์ กุวานนท์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อนุโภมิ สกั กมฺม
 ปุพฺเพ ทุกฺกมฺมตฺตโน.

๒๒๒. ตั โว วทามิ ภทฺทนต์
 ยาวนฺเตตฺตถ สมากตา
 มาสฺสุ มิตฺตทาน ทฺพภิกฺขุโ
 มิตฺตทฺพฺโภ หิ ปาปโก.

๒๒๓. กุญฺฉิ กิลาสี ภาติ
 โย มิตฺตานิธ ทฺพภิกฺขุ
 กายสฺส เกทา มิตฺตทฺพฺภิกฺขุ
 นิรยํ โส อฺปฺปชฺชติ”ติ.

มหากปิชาตกั ฉฺฉริ.

กาลก่อน ตั้งแต่บัดนั้นจนบัดนี้ ตลอด
 เวลา ๗ ปี.

๒๒๒. ข้าพระองค์ ขอกราบทูลความ
 ข้อนั้นกะพระองค์ว่า พระองค์และ
 บริวารชน มาพร้อมกันในที่นี้ มี
 ประมาณเท่าใด ทั้งหมดนั้นจึงมี
 ความเจริญ ขอพระองค์อย่าได้
 ประทุษร้ายต่อมิตร เพราะผู้
 ประทุษร้ายต่อมิตร เป็นผู้เลวทราม.

๒๒๓. บุคคลใดประทุษร้ายต่อมิตร ใน
 โลกนี้ บุคคลนั้นย่อมเป็นโรคเรื้อน
 โรคกลาง เขาผู้ประทุษร้ายต่อมิตร
 เมื่อกายแตกทำลาย ย่อมเข้าถึง
 นรก”.

มหากปิชาตกที่ ๖.

คุณพจน์ กุวานนท์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา